

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΜΣ «ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ»

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**«Διερεύνηση των επιδράσεων από την εφαρμογή του μέτρου των άμεσων
εισοδηματικών ενισχύσεων στην Ελλάδα μετά το 2013 σύμφωνα με το
προτεινόμενο πλαίσιο κοινής πολιτικής για τη γεωργία»**

Ιωάννα Π. Κούρου

Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Δαμιανός

ΑΘΗΝΑ 2012

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΜΣ «ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ»

Μεταπτυχιακή Διατριβή

«Διερεύνηση των επιδράσεων από την εφαρμογή του μέτρου των άμεσων
εισοδηματικών ενισχύσεων στην Ελλάδα μετά το 2013 σύμφωνα με το
προτεινόμενο πλαίσιο κοινής πολιτικής για τη γεωργία»

Ιωάννα Π. Κούρου

Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Δαμιανός

ΑΘΗΝΑ 2012

Μεταπτυχιακή Διατριβή

«Διερεύνηση των επιδράσεων από την εφαρμογή του μέτρου των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων στην Ελλάδα μετά το 2013 σύμφωνα με το προτεινόμενο πλαίσιο κοινής πολιτικής για τη γεωργία»

Ιωάννα Π. Κούρου

Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Δαμιανός

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής:

Ευστάθιος Κλωνάρης, Επίκουρος Καθηγητής

Σταύρος Ζωγραφάκης, Επίκουρος Καθηγητής

Περίληψη

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση πιθανών επιδράσεων από την εφαρμογή του μέτρου των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων στη χώρα μας μετά το 2013, σύμφωνα με τις νομοθετικές προτάσεις που ανακοίνωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Οκτώβριο του 2011. Η έρευνα υλοποιήθηκε στη βάση ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε σε δείγμα τριάντα (30) αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων που έχουν έδρα το Δήμο Σπάρτης του Νομού Λακωνίας. Το δείγμα περιλαμβάνει μικρές και μεγάλες εκμεταλλεύσεις, φυτικής και μικτής κατεύθυνσης, που βρίσκονται σε πεδινές, μειονεκτικές και ορεινές περιοχές. Όσον αφορά στους αρχηγούς των εκμεταλλεύσεων, το δείγμα περιλαμβάνει άνδρες και γυναίκες, μικρότερους και μεγαλύτερους σε ηλικία, πολυαπασχολούμενους και μη. Αρχικά, μέσω της έρευνας καταγράφονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων και αποτυπώνεται η παρούσα κατάσταση των εκμεταλλεύσεών τους. Εν συνεχεία, καταγράφονται οι απόψεις-στάσεις των παραγωγών για ορισμένα από τα προτεινόμενα καθεστώτα άμεσων ενισχύσεων, καθώς και για νέα στοιχεία που περιλαμβάνουν οι νομοθετικές προτάσεις. Τέλος, οι παραγωγοί καλούνται να απαντήσουν σε υποθετικές ερωτήσεις σχετικά με πιθανές συνέπειες από τη μεταβολή των ενισχύσεων που λαμβάνουν.

Λέξεις-κλειδιά: Άμεσες ενισχύσεις, νομοθετικές προτάσεις, απόψεις-στάσεις, επιδράσεις, Δήμος Σπάρτης Λακωνίας.

Abstract

The present thesis aims to explore possible impacts of the implementation of direct payment schemes in Greece after 2013, according to the legislative proposals announced by the Commission in October 2011. Data were collected through a survey addressing a sample of thirty (30) farmers whose holdings are situated in the municipality of Sparta (Lakonia). The sample includes small and large farms, crop and mixed farms, farms in mountainous and other areas. As far as the farmers are concerned, the sample includes men and women, younger and older ones, and in some cases, with employment outside agriculture. In the first place, the socioeconomic characteristics of farmers and the current situation of their holdings are depicted. Then, farmers' attitudes about some of the proposed direct payments schemes, as well as new elements in the proposals are explored. Finally, farmers are asked to answer hypothetical questions about potential effects of changes in payments they receive today.

Key-words: Direct payments, legislative proposals, attitudes, impacts, municipality of Sparta-Lakonia.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Abstract	5
Συνοπτομογραφίες.....	9
Πρόλογος.....	10
Εισαγωγή.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1° Οι Άμεσες Ενισχύσεις στο υφιστάμενο πλαίσιο πολιτικής	
1.1 Γενικά.....	14
1.2 Ενιαία Αποδεδειγμένη Ενίσχυση.....	15
1.3 Ανάλυση του μέτρου της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης με τη βοήθεια της οικονομικής θεωρίας.....	18
1.4 Πολλαπλή Συμμόρφωση.....	20
1.5 Διαφοροποίηση.....	21
1.6 Σύστημα παροχής συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις.....	21
1.7 Η κατανομή των δαπανών της ΚΑΠ και οι άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις.....	22
1.8 Η σημασία των άμεσων ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2° Οι Άμεσες Ενισχύσεις στην Κοινή Αγροτική Πολιτική με ορίζοντα το 2020	
2.1 Προκλήσεις και στόχοι της ΚΑΠ μετά το 2013.....	30
2.2 Χρηματοδότηση της νέας ΚΑΠ.....	31
2.3 Οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΚΑΠ με ορίζοντα το 2020.....	32
2.4 Κανονισμός για τις άμεσες ενισχύσεις της ΚΑΠ.....	33

2.5 Προτεινόμενα καθεστώτα άμεσων ενισχύσεων.....	35
2.5.1 Βασική ενίσχυση.....	35
2.5.2 Ενίσχυση για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον («πράσινη» ενίσχυση).....	36
2.5.3 Ενίσχυση για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς.....	37
2.5.4 Ενίσχυση για νέους αγρότες.....	38
2.5.5 Προαιρετική συνδεδεμένη στήριξη.....	38
2.5.6 Ειδική καλλιεργητική ενίσχυση για το βαμβάκι.....	39
2.5.7 Καθεστώς μικροκαλλιεργητών.....	39
2.6 Πολλαπλή Συμμόρφωση.....	41
2.7 Σύστημα παροχής συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3° Αναμενόμενες επιπτώσεις από την εφαρμογή των προτεινόμενων μέτρων για τις άμεσες ενισχύσεις	
3.1 Αναφορά στη διεθνή βιβλιογραφία.....	44
3.2 Σχολιασμοί και επισημάνσεις από τον διεθνή και τον ελλαδικό χώρο.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4° Φυσιογνωμία της περιοχής μελέτης	
4.1 Γενικές πληροφορίες για το Νομό Λακωνίας.....	56
4.2 Γενικές πληροφορίες για το Δήμο Σπάρτης.....	58
4.3 Καταγραφή του αγροτικού χώρου του Νομού Λακωνίας.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5° Ανάλυση στοιχείων	
5.1 Σκοπός και μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας.....	64
5.2 Δημογραφικά στοιχεία.....	66
5.3 Χαρακτηριστικά των εκμεταλλεύσεων.....	68
5.4 Απόψεις και στάσεις των παραγωγών.....	74
5.5 Συμπεράσματα.....	85

Βιβλιογραφία.....	91
Παράρτημα Ι.....	95
Παράρτημα ΙΙ.....	107

Συντομογραφίες

ΕΑΕ	Ενιαία Αποδεσμευμένη Ενίσχυση
ΕΑΣ	Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών
ΕΓΤΕ	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΛΕΠ	Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές
ΟΓΑ	Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων
ΟΠΕΓΕΠ	Οργανισμός Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων
ΟΠΕΚΕΠΕ	Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
ΟΣΔΕ	Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου
ΠΑΑ	Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης
ΠΑΣΕΓΕΣ	Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών
ΠΓΕ	Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη
ΠΕΝΑ	Πανελλήνια Ένωση Νέων Αγροτών
ΠΔΠ	Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΠΟΠ	Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης
ΥπΑΑΤ	Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
ΧΓΕ	Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση
SAPS	Single Area Payment Scheme
SFP	Single Farm Payment
SPS	Single Payment Scheme

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου» του Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2011-2012.

Στην πραγματοποίηση της εργασίας συνέβαλαν αρκετοί άνθρωποι, τους οποίους οφείλω να ευχαριστήσω. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή κ. Δαμιανό Δημήτριο για τη συνεχή καθοδήγηση, τις πολύτιμες επισημάνσεις και συμβουλές του. Ο ρόλος του υπήρξε ιδιαίτερα σημαντικός γιατί με βοήθησε να φέρω εις πέρας την παρούσα εργασία, αλλά κυρίως να διευρύνω τις γνώσεις μου πάνω σε καίρια θέματα της Ευρωπαϊκής πολιτικής για τη γεωργία.

Ευχαριστώ επίσης θερμά τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής, τους Επίκουρους Καθηγητές κ. Κλωνάρη Ευστάθιο και κ. Ζωγραφάκη Σταύρο, για τη μελέτη και αξιολόγηση της εργασίας αυτής, καθώς και για τη συνεργασία μας.

Ευχαριστίες οφείλω επίσης στους συναδέλφους μου στη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Λακωνίας, καθώς και τη Διευθύντρια της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Λακωνίας κα Λαμπριανάκου Παναγιώτα για τη χορήγηση στοιχείων.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ τη συνάδελφο και φίλη κα Παναγιώτα Κόκκαλη, Υποψήφια Διδάκτορα, που κατά τη διάρκεια της προσπάθειας αυτής ήταν δίπλα μου και μου έδινε χρήσιμες συμβουλές. Τέλος, ευχαριστώ την οικογένεια και τους φίλους μου, που με ενθάρρυναν να βρεθώ ξανά στις πανεπιστημιακές αίθουσες μετά από δέκα χρόνια αποφοίτησης από το ίδιο Πανεπιστήμιο.

Μάρτιος 2012

Εισαγωγή

Οι άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις αποτελούν τον κορμό της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), και καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του προϋπολογισμού της. Παράλληλα με τις μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ, η μορφή τους άλλαξε σημαντικά όλα αυτά τα χρόνια, και ειδικότερα από τη δεκαετία του '90 και μετέπειτα. Με τη μεταρρύθμιση του 1992, οι άμεσες ενισχύσεις συνδέθηκαν με τις επιλέξιμες εκτάσεις ή τα ζώα, αποζημιώνοντας τους αγρότες για την κατάργηση της στήριξης των τιμών. Το 2003 όμως αποσυνδέθηκαν από τις αποφάσεις των παραγωγών για το τι θα παράγουν, και καθορίστηκαν με βάση προηγούμενες, ιστορικές ενισχύσεις είτε σε επίπεδο παραγωγού, είτε σε επίπεδο περιφερειών.

Σήμερα η ΚΑΠ έρχεται αντιμέτωπη με ένα σύνολο αβεβαιοτήτων και προκλήσεων, οι οποίες καλούν σε στρατηγικές επιλογές για το μακροπρόθεσμο μέλλον της γεωργίας και των αγροτικών περιοχών. Μεταξύ αυτών είναι η επισιτιστική ασφάλεια, η κλιματική αλλαγή, η οικονομική κρίση που πλήττει σήμερα αρκετές χώρες της ΕΕ, η συρρίκνωση του γεωργικού εισοδήματος, η απαίτηση για ασφαλή και ποιοτικά τρόφιμα, και η διατήρηση της απασχόλησης και της κοινωνικής δομής των αγροτικών περιοχών.

Τον Απρίλιο του 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε δημόσια διαβούλευση για το μέλλον της ΚΑΠ, η οποία διήρκησε μέχρι τον Ιούνιο του 2010. Η συζήτηση διεξήχθη στα πλαίσια μιας γενικευμένης έκρηξης των γεωργικών εμπορευμάτων, μιας νέας θεσμικής πραγματικότητας λόγω του αναβαθμισμένου ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της δημόσιας διαβούλευσης, και τέλος, στα πλαίσια της σύνδεσης της νέας ΚΑΠ με τον επόμενο κοινοτικό προϋπολογισμό και τη στρατηγική «*Ευρώπη 2020*».

Εν συνεχεία, τον Οκτώβριο του 2011 η Επιτροπή ανακοίνωσε τις νομοθετικές της προτάσεις για την ΚΑΠ προς το 2020 σε συνάρτηση με τον επόμενο κοινοτικό προϋπολογισμό για την περίοδο 2014-2020. Όπως σε όλες τις προτάσεις της Επιτροπής, και σε αυτή που αφορά στις άμεσες ενισχύσεις, περιλαμβάνονται θέματα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τη χώρα μας με αλλαγές μείζονος σημασίας.

Ενόψει της νέας μεταρρύθμισης της κοινής πολιτικής για τη γεωργία, κρίθηκε σκόπιμο στα πλαίσια της παρούσας εργασίας να ερευνηθούν οι πιθανές επιπτώσεις από την εφαρμογή του μέτρου των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων σύμφωνα με

το προτεινόμενο πλαίσιο. Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα αρχικά επιχειρείται η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων της περιοχής μελέτης. Εν συνεχεία, επιδιώκεται η ανάδειξη των απόψεων των παραγωγών για τα νέα στοιχεία στην πρόταση της Επιτροπής, όπως για ορισμένα από τα προτεινόμενα καθεστώτα ενίσχυσης, για τους «ενεργούς» αγρότες κ.ά., καθώς επίσης και των πιθανών συνεπειών των τελευταίων.

Για την επίτευξη των παραπάνω, διενεργήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις με δομημένο ερωτηματολόγιο σε τριάντα (30) παραγωγούς που δραστηριοποιούνται στον Καλλικράτειο Δήμο Σπάρτης του Νομού Λακωνίας. Η συγκεκριμένη περιοχή επιλέχθηκε ως περιοχή μελέτης λόγω προσωπικού ενδιαφέροντος της συγγραφέως, καθώς αποτελεί τόπο μόνιμης κατοικίας και επαγγελματικής δραστηριοποίησής της.

Έτσι πιο αναλυτικά, η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια, όπως περιγράφονται παρακάτω. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία περιγραφή του τομέα των άμεσων ενισχύσεων στο υφιστάμενο πλαίσιο πολιτικής, δηλαδή αναλύονται οι Κανονισμοί για τις άμεσες ενισχύσεις που θεσπίστηκαν από τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ του 2003 και τον «Διαγνωστικό Έλεγχο». Δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στο καθεστώς της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης, την Πολλαπλή Συμμόρφωση, τη Διαφοροποίηση και το Σύστημα Παροχής Συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Τέλος, γίνεται αναφορά στην κατανομή των πόρων της ΚΑΠ με έμφαση στις άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις, αλλά και τη σημασία των τελευταίων στο γεωργικό εισόδημα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μία αναφορά στις προκλήσεις και τους στόχους της ΚΑΠ μετά το 2013, το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) 2014-2020, και τις νομοθετικές προτάσεις που ανακοίνωσε η Επιτροπή τον Οκτώβριο του 2011. Το μεγαλύτερο μέρος όμως του συγκεκριμένου κεφαλαίου αφιερώνεται στην πρόταση για Κανονισμό για τις άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις. Συγκεκριμένα, περιγράφονται τα νέα καθεστώτα άμεσων ενισχύσεων που προτείνονται από την Επιτροπή για την προγραμματική περίοδο 2014-2020.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη διεθνή βιβλιογραφία που αφορά σε έρευνες σχετικά με αναμενόμενες επιπτώσεις από την εφαρμογή του προτεινόμενου πλαισίου για τις άμεσες ενισχύσεις μετά το 2013, και παρατίθενται σχολιασμοί και επισημάνσεις σχετικά με τα παραπάνω τόσο από τον διεθνή, όσο και τον ελλαδικό χώρο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται συνοπτική καταγραφή των γενικών χαρακτηριστικών που συνθέτουν την οικονομική και κοινωνική κατάσταση του Νομού Λακωνίας και του Δήμου Σπάρτης. Στη συνέχεια, ακολουθεί παρουσίαση των δεδομένων που αφορούν στον κύριο τομέα οικονομικής δραστηριότητας του νομού, τον πρωτογενή τομέα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας, παρουσιάζεται ο σκοπός και η μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας και αναλύονται τα συγκεντρωθέντα στοιχεία, ενώ στο τέλος του κεφαλαίου καταγράφονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν.

Κεφάλαιο 1°

Οι Άμεσες Ενισχύσεις στο υφιστάμενο πλαίσιο πολιτικής

1.1 Γενικά

Η μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής το 2003 {Καν. (ΕΚ) 1782/2003} σηματοδότησε μια νέα φάση στις ενισχύσεις για τη στήριξη του εισοδήματος των αγροτών, εισάγοντας την έννοια της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης (ΕΑΕ) στον πρώτο πυλώνα της ΚΑΠ, και ενισχύοντας το δεύτερο πυλώνα με τη μεταφορά πόρων από τον πρώτο (Διαφοροποίηση).

Οι λόγοι που οδήγησαν στη ριζική μεταρρύθμιση της ΚΑΠ σχετίζονται με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), τις διαπραγματεύσεις στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), τις αυξημένες απαιτήσεις των Ευρωπαίων φορολογούμενων για διαφάνεια και έλεγχο των δαπανών του κοινοτικού προϋπολογισμού, τις απαιτήσεις των καταναλωτών για ασφαλή τρόφιμα και την όλο μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος (Πέζαρος Π.¹, 2011).

Στο πλαίσιο της συμφωνίας για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 2003, είχε προβλεφθεί ότι η Επιτροπή, δύο χρόνια μετά την έναρξη της εφαρμογής της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης ή το αργότερο έως 31 Δεκεμβρίου 2009 θα υποβάλλει έκθεση προς το Συμβούλιο, συνοδευόμενη από σχετικές προτάσεις, γνωστή ως «Διαγνωστικός Έλεγχος» (Health Check).

Με τον «Διαγνωστικό Έλεγχο» η Επιτροπή είχε ως στόχο τη βελτίωση της λειτουργίας και τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό της ΚΑΠ, καθώς και την προσαρμογή της στις νέες προκλήσεις και δυνατότητες που παρουσιάζονται μετά το 2009 στην ΕΕ των 27 κρατών μελών. Οι προτάσεις της Επιτροπής κινήθηκαν σε τρεις βασικούς άξονες:

1. Με ποιο τρόπο η ΕΑΕ θα γίνει περισσότερο αποτελεσματική, αποδοτική και απλή.
2. Πως θα βελτιωθεί ο προσανατολισμός των αγροτικών προϊόντων στην αγορά λαμβανομένης υπόψη της παγκοσμιοποίησης.
3. Πως θα αντιμετωπιστούν οι μεγάλες προκλήσεις που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή, μέχρι τα βιοκαύσιμα και τη διαχείριση των υδάτινων πόρων.

---

¹ http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Works/CAP_Evolution&Perspectives_March2011_GR.pdf

Η πολιτική συμφωνία επετεύχθη τον Νοέμβριο του 2008, και ο Κανονισμός (ΕΚ) 1872/2003 για τις άμεσες ενισχύσεις αντικαταστάθηκε από τον Κανονισμό (ΕΚ) 73/2009.

1.2 Ενιαία Αποδεσμευμένη Ενίσχυση

Η πιο σημαντική αλλαγή της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ το 2003 ήταν η εφαρμογή του μέτρου της Ενιαίας Αποδεσμευμένης Ενίσχυσης (EAE-SPS Single Payment Scheme ή SFP Single Farm Payment) με την αποσύνδεση της πλειοψηφίας των άμεσων ενισχύσεων από την παραγωγή. Τα κράτη μέλη ανέλαβαν να θέσουν σε εφαρμογή το νέο μέτρο το αργότερο έως και το 2006, έχοντας την ευελιξία να επιλέξουν ανάμεσα στο ιστορικό, το περιφερειακό και το υβριδικό μοντέλο υπολογισμού των άμεσων ενισχύσεων. Στον πίνακα 1 του Παραρτήματος Ι παρουσιάζονται οι επιλογές των κρατών μελών της ΕΕ αναφορικά με τα μοντέλα εφαρμογής της ΕΑΕ. Η χώρα μας επέλεξε να εφαρμόσει το ιστορικό μοντέλο.

Στο ιστορικό μοντέλο, η Ενιαία Ενίσχυση υπολογίζεται βάσει ιστορικών κριτηρίων και υποδιαιρείται σε ατομικά δικαιώματα. Το ατομικό δικαίωμα αποτελεί την ενίσχυση που θα λαμβάνει ο παραγωγός ανά εκτάριο γης. Η αξία του υπολογίζεται διαιρώντας το μέσο όρο της ενίσχυσης που έλαβε ο παραγωγός τα έτη 2000, 2001 και 2002 (ιστορική περίοδος αναφοράς²) με το μέσο όρο της έκτασης που καλλιεργήθηκε κατά την ίδια τριετία για την είσπραξη των συγκεκριμένων ενισχύσεων.

Τα ατομικά δικαιώματα (συνολικά ή μέρος αυτών) μπορούν να μεταβιβάζονται με ή χωρίς την αρχική γεωργική γη, αλλά εντός της χώρας. Για να γίνει μεταβίβαση χωρίς γεωργική γη, θα πρέπει ο γεωργός να έχει χρησιμοποιήσει το 80% των δικαιωμάτων του κατά τη διάρκεια ενός τουλάχιστον ημερολογιακού έτους. Τα δικαιώματα επίσης μπορούν να ενοικιάζονται, αλλά με γεωργική έκταση. Γενικά, η αξιοποίηση των δικαιωμάτων μπορεί να γίνεται σε γεωργική έκταση διαφορετική από την αρχική, αλλά ίση με την αρχική.

Επίσης, προβλέπονται ειδικά δικαιώματα για τους κτηνοτρόφους εκείνους που δεν διαθέτουν ή δεν έχουν δηλώσει κατά την περίοδο αναφοράς καθόλου έκταση π.χ. βοσκοτόπων ή η αξία της ΕΑΕ που τους αναλογεί είναι μεγαλύτερη των 5.000 ευρώ ανά εκτάριο. Για την ενεργοποίηση του ειδικού δικαιώματος, ο κτηνοτρόφος υποχρεούται να διατηρήσει τουλάχιστον το 50% της παραγωγικής του

² Για το ελαιόλαδο λαμβάνεται υπόψη η περίοδος 1999-2002.

δραστηριότητας όπως αυτή ασκήθηκε κατά την περίοδο αναφοράς, εκφρασμένη σε ζωικές μονάδες.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1782/2003, η αξία όλων των δικαιωμάτων μειώνεται έως 3% για τη δημιουργία του εθνικού αποθέματος. Το εθνικό απόθεμα χρησιμοποιείται για την παροχή δικαιωμάτων σε νέους γεωργούς που αρχίζουν τη γεωργική τους δραστηριότητα από το 2002 και μετά. Τα δικαιώματα που αποκτώνται από το εθνικό απόθεμα δεν μεταβιβάζονται πριν την παρέλευση πενταετίας, και χάνονται εάν δεν ενεργοποιηθούν έστω και ένα χρόνο στη διάρκεια των πέντε πρώτων ετών. Επίσης, εάν τα ατομικά δικαιώματα μείνουν ανενεργά πέραν της τριετίας, μεταβιβάζονται στο εθνικό απόθεμα. Τέλος, στο εθνικό απόθεμα μεταβιβάζονται και τα δικαιώματα που δεν ενεργοποιήθηκαν τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του καθεστώτος.

Στον Κανονισμό (ΕΚ) 1782/2003 προβλέπεται επίσης σύστημα μερικής αποσύνδεσης από την παραγωγή για τους τομείς των αροτραίων καλλιεργειών, των αιγοπροβάτων, του βόειου κρέατος, του καπνού, του ελαιολάδου και άλλους τομείς, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 2 του Παραρτήματος Ι. Η Ελλάδα επέλεξε να εφαρμόσει την πλήρη αποσύνδεση των προϊόντων, με μόνη εξαίρεση τους σπόρους σποράς. Για τον τομέα των οπωροκηπευτικών, επέλεξε να παρακρατηθεί και να δοθεί ως μερική σύνδεση, για μεν την βιομηχανική τομάτα το 30% της συνιστώσας του εθνικού ανώτατου ορίου για μια μεταβατική τριετία (έως 31-12-2010), για δε τα μεταποιημένα εσπεριδοειδή προς χυμοποίηση το 60% της συνιστώσας που αντιστοιχεί στο προϊόν για όλη τη μεταβατική πενταετία έως 31-12-2012 (Πέζαρος Δ. Παύλος, 2008).

Ως επιμέρους κίνητρο διατήρησης ή/και προώθησης ορισμένων καλλιεργειών, θεσπίστηκαν επίσης ειδικές ενισχύσεις δεσμευμένες με την παραγωγή, που χορηγούνται επιπλέον της ΕΑΕ, για το σκληρό σιτάρι, τις πρωτεϊνούχες καλλιέργειες, το ρύζι, τις ενεργειακές καλλιέργειες, τους καρπούς με κέλυφος και τις αποξηραμένες ζωοτροφές (Πέζαρος Δ. Παύλος, 2008).

Επίσης, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να παρακρατούν έως και 10% του συνολικού ποσού των ενισχύσεων που αντιστοιχεί σε κάθε τομέα προϊόντος (Ποιοτικό Παρακράτημα), προκειμένου το ποσό αυτό να διατίθεται για τη χορήγηση πρόσθετων ενισχύσεων για συγκεκριμένους τύπους γεωργίας που έχουν σημασία για προστασία ή την βελτίωση του περιβάλλοντος, ή για τη βελτίωση της ποιότητας και της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων (άρθρο 69, Κανονισμός 1782/2003). Με το

άρθρο 68 του Κανονισμού (ΕΚ) 73/2009, επεκτείνεται το πεδίο εφαρμογής του Ποιοτικού Παρακρατήματος.

Με τον Κανονισμό (ΕΚ) 73/2009 εντάσσονται στο καθεστώς της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης οι μερικώς συνδεδεμένες ενισχύσεις για τους τομείς των αροτραίων καλλιεργειών, του ελαιόλαδου και του λυκίσκου από το 2010. Έτσι, με την εφαρμογή του «Διαγνωστικού Ελέγχου», οι μόνες συνδεδεμένες ενισχύσεις έως το 2013 θα είναι οι πριμοδοτήσεις για τις θηλάζουσες αγελάδες και τα αιγοπρόβατα, καθώς και η ενίσχυση για το βαμβάκι.

Οι παραγωγοί προκειμένου να λάβουν την ΕΑΕ, αλλά και κάθε είδους άμεσες ενισχύσεις, πρέπει κάθε χρόνο να υποβάλλουν Ενιαία Αίτηση Ενίσχυσης στον φορέα πληρωμής (ΟΠΕΚΕΠΕ) μέσω του Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου (ΟΣΔΕ). Το ολοκληρωμένο σύστημα περιλαμβάνει ηλεκτρονική βάση δεδομένων, σύστημα αναγνώρισης αγροτεμαχίων, σύστημα προσδιορισμού και καταγραφής δικαιωμάτων ενίσχυσης, αιτήσεις παροχής ενίσχυσης, ολοκληρωμένο σύστημα ελέγχου και μοναδικό σύστημα καταγραφής της ταυτότητας κάθε γεωργού που υποβάλλει αίτηση για παροχή ενίσχυσης.

Επίσης, με τον Κανονισμό (ΕΚ) 73/2009, δίνεται η δυνατότητα στα κράτη μέλη που εφαρμόζουν το ιστορικό μοντέλο να προβούν προαιρετικά σε ανακατανομή της αξίας των δικαιωμάτων σε επίπεδο χώρας ή γεωγραφικής περιφέρειας. Επιπλέον, εισάγονται ελάχιστα όρια για την καταβολή των άμεσων ενισχύσεων, τα οποία για τη χώρα μας καθορίστηκαν στα 400 ευρώ ή 0,4 εκτάρια.

Στην περίπτωση της περιφερειακής εφαρμογής της Ενιαίας Ενίσχυσης, δεν γίνεται ατομικός υπολογισμός της αξίας των δικαιωμάτων ανά δικαιούχο, αλλά υπολογίζεται ο λόγος του συνόλου των ενισχύσεων που καταβλήθηκαν σε κάθε περιφέρεια, δια του συνόλου των εκταρίων της περιφέρειας που επιδοτήθηκαν κατά την περίοδο 2000-2002, ώστε τα ατομικά δικαιώματα της περιφέρειας να έχουν την ίδια αξία.

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 1 του Παραρτήματος Ι, από τα 15 παλαιά κράτη μέλη, μερικά επέλεξαν να εφαρμόσουν διάφορες επιμέρους εκδοχές του περιφερειακού μοντέλου, από την έναρξη εφαρμογής του συστήματος το 2005 ή το 2006. Συγκεκριμένα, το Λουξεμβούργο, η Σουηδία, και η Βόρεια Ιρλανδία του Ηνωμένου Βασιλείου, επέλεξαν να εφαρμόσουν ένα «στατικό υβριδικό» μοντέλο, δηλαδή ένα συνδυασμό των δύο μοντέλων (π.χ. 20% της ενίσχυσης βασισμένη στο περιφερειακό μοντέλο και 80% με ιστορική βάση). Από την άλλη πλευρά, η Δανία, η

Γερμανία, η Φινλανδία και η Αγγλία του Ηνωμένου Βασιλείου, επέλεξαν ένα «δυναμικό υβριδικό» μοντέλο, δηλαδή συνδυασμό των δύο μοντέλων, αλλά με προοδευτική αύξηση του ποσοστού που αναλογεί στο περιφερειακό μοντέλο.

Όσον αφορά τα νέα κράτη μέλη, πλην της Μάλτας και της Σλοβενίας, αυτά κατανέμουν τις ενισχύσεις στους παραγωγούς με βάση το καθεστώς της Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης-SAPS (Single Area Payment Scheme). Τα νέα αυτά κράτη μέλη μπορούν να συνεχίσουν να εφαρμόζουν το εν λόγω καθεστώς μέχρι το τέλος του 2013 ή να μεταβούν στο καθεστώς της Ενιαίας Ενίσχυσης πριν από αυτή την ημερομηνία, όπως η Ουγγαρία). Τα κράτη μέλη που θα μεταβούν από το ένα καθεστώς ενίσχυσης στο άλλο, θα πρέπει να υιοθετήσουν την περιφερειακή εφαρμογή της Ενιαίας Ενίσχυσης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο³, 2010).

Η εφαρμογή της ΕΑΕ εξασφαλίζει συμβατότητα με τον ΠΟΕ («πράσινο κουτί»), ωστόσο το καθεστώς αυτό δέχεται πολλές κριτικές, όπως η αδυναμία του να αντιμετωπίσει την αστάθεια στην αγορά και την επισιτιστική ανασφάλεια. Επίσης, δέχεται κριτικές για την διοικητική επιβάρυνση (τόσο από την ΕΑΕ, όσο και από την Πολλαπλή Συμμόρφωση), για το γεγονός ότι συμβάλλει λίγο στη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων της ΚΑΠ, για την άνιση κατανομή των ενισχύσεων και για το μεγάλο τμήμα του κοινοτικού προϋπολογισμού που δαπανάται στην ΕΑΕ.

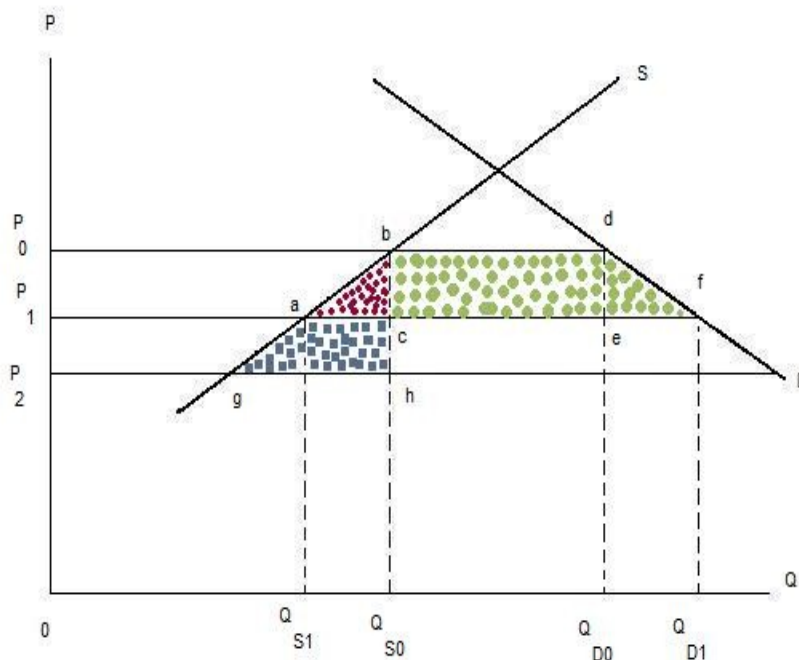
1.3 Ανάλυση του μέτρου της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης με τη βοήθεια της οικονομικής θεωρίας

Στο γράφημα 1 που ακολουθεί αναλύεται η εφαρμογή του μέτρου της αποσυνδεδεμένης ενίσχυσης με τη βοήθεια της οικονομικής θεωρίας. Η προσφορά στην αγορά μιας μικρής χώρας, αντιστοιχεί στην καμπύλη S και η ζήτηση στην καμπύλη D, ενώ υποτίθεται ότι δεν υπάρχει προστασία έναντι εισαγωγών στα σύνορα και δεν επιβάλλονται δασμοί. Η διεθνής τιμή (η τιμή της ελεύθερης αγοράς) είναι P_0 και στην τιμή αυτή η ποσότητα που παράγεται στην εσωτερική αγορά είναι Q_{S0} . Στην τιμή P_0 καταναλώνονται ποσότητες Q_{D0} . Αν υποθεθεί ότι για κάποιους λόγους η διεθνής τιμή μειώνεται από το P_0 στο P_1 , τότε οι ποσότητες που προσφέρονται στην αγορά της μικρής αυτής χώρας στο νέο επίπεδο τιμής P_1 είναι Q_{S1} και οι ποσότητες που καταναλώνονται είναι Q_{D1} . Η εξέλιξη αυτή (η πτώση της διεθνούς τιμής) οδηγεί σε απώλεια πλεονάσματος για τους παραγωγούς της χώρας λόγω μείωσης της τιμής που εξασφαλίζουν αλλά και της ποσότητας που παράγουν που αντιστοιχεί στο

³ European Parliament, “The Single Payment Scheme after 2013: New Approach-New Targets”

εμβαδόν $P_1 P_0 ba$. Αντίθετα, για τους καταναλωτές διαπιστώνεται ότι υπάρχει αύξηση πλεονάσματος κατά $P_1 P_0 df$ ως αποτέλεσμα της μειωμένης τιμής που καταβάλλουν (P_1) και της αύξησης της ποσότητας που καταναλώνουν Q_{D1} . Η αύξηση κοινωνικού πλεονάσματος αντιστοιχεί στο εμβαδόν $a b d f$ που προέρχεται από $\{- (P_1 P_0 ba) + (P_1 P_0 df)\}$.

Γράφημα 1: Αποσυνδεδεμένη ενίσχυση

Πηγή: Λιανός και λοιποί, 2009

Ας υποθεθεί ότι η κυβέρνηση της χώρας εξασφαλίζει στήριξη των τιμών στο επίπεδο P_0 όταν η παγκόσμια τιμή είναι P_1 , καταβάλλοντας μια επιδότηση ίση με τη διαφορά των δύο τιμών $P_0 P_1$. Από την εφαρμογή του μέτρου της στήριξης των τιμών προκύπτει πλεόνασμα για τους παραγωγούς που αντιστοιχεί στο εμβαδόν $P_1 P_0 ba$ εφόσον εξασφαλίζουν υψηλότερη τιμή P_0 αντί P_1 και παράγουν περισσότερο (Q_{S0} αντί Q_{S1}). Οι καταναλωτές συνεχίζουν να καταναλώνουν τις ίδιες ποσότητες (Q_{D1}) καταβάλλοντας την ίδια τιμή P_1 και επομένως το πλεόνασμα γι αυτούς δεν μεταβάλλεται. Όμως, ως συνέπεια του μέτρου της καταβολής της επιδότησης προκύπτουν δαπάνες για τον προϋπολογισμό που ισοδυναμούν με απώλεια πλεονάσματος για τους φορολογούμενους και αντιστοιχούν στο εμβαδόν $\{- (P_1 P_0 ba) + (abc)\}$. Άρα, το μέτρο οδηγεί σε καθαρή απώλεια κοινωνικού πλεονάσματος ίση με

το εμβαδόν abc. Αν υποθεθεί ότι η πολιτική αυτή εφαρμόζεται από μια μεγάλη χώρα ή από την ΕΕ στα πλαίσια της ΚΑΠ, τότε η αυξημένη παραγωγή επηρεάζει τις διεθνείς τιμές και τις οδηγεί σε πτώση στο επίπεδο τιμών P_2 . Στην περίπτωση αυτή το καθαρό κοινωνικό κόστος της πολιτικής αυξάνεται και αντιστοιχεί στο εμβαδόν του τριγώνου bgh.

Εάν στα πλαίσια της ΚΑΠ, αντικατασταθεί το μέτρο της στήριξης των τιμών με αυτό της καταβολής μιας ενιαίας, ενίσχυσης, αποσυνδεδεμένης από το ύψος και το είδος της παραγωγής, τότε οι παραγωγοί αποζημιώνονται μόνο κατά το εμβαδόν P_1P_0ba που αντιστοιχεί σε εισόδημα που πραγματικά απώλεσαν, και όχι κατά το εμβαδόν P_1P_0bc . Επομένως, η πολιτική αυτή οδηγεί σε αύξηση του πλεονάσματος των παραγωγών ίση με το εμβαδόν P_1P_0ba , καθώς και σε απώλεια πλεονάσματος για τους φορολογούμενους ίση με το μέγεθος αυτό. Η καταβολή της αποσυνδεδεμένης ενίσχυσης δεν επηρεάζει την παγκόσμια τιμή. Εξάγεται το συμπέρασμα ότι το μέτρο της αποσυνδεδεμένης ενίσχυσης δεν οδηγεί σε καθαρή απώλεια κοινωνικού πλεονάσματος, και επομένως είναι πιο αποτελεσματικό από το μέτρο της στήριξης των τιμών (Λιανός και λοιποί, 2009).

1.4 Πολλαπλή Συμμόρφωση

Επίσης, βασικό στοιχείο της μεταρρύθμισης αποτέλεσε η σύνδεση της καταβολής των ενισχύσεων με την υποχρέωση των παραγωγών να τηρούν την Πολλαπλή Συμμόρφωση, δηλαδή να τηρούν την κοινοτική νομοθεσία (Οδηγίες και Κανονισμούς) για τη δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων και των φυτών, την προστασία του περιβάλλοντος και την καλή διαβίωση των ζώων, καθώς και να ακολουθούν τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές πρακτικές με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος.

Στις περιπτώσεις που δεν εφαρμόζονται οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης ή οι ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες, επιβάλλεται στον δικαιούχο παραγωγό μείωση του συνολικού ποσού ενίσχυσης ή και αποκλεισμός από την ενίσχυση. Τα ποσά που προκύπτουν από την εφαρμογή των παραπάνω, πιστώνονται στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Το κράτος μέλος μπορεί όμως να παρακρατεί ποσοστό 25% αυτών.

Με το «Διαγνωστικό Έλεγχο» της ΚΑΠ, στις υποχρεώσεις της πολλαπλής συμμόρφωσης προστίθενται δύο νέα πρότυπα που αφορούν στην προστασία και διαχείριση των υδάτων, και στην προστασία των υδάτων από τη ρύπανση και τις

επιφανειακές απορροές και τη διαχείριση της χρήσης των υδάτων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁴, 2010).

1.5 Διαφοροποίηση

Με την εισαγωγή της Διαφοροποίησης, δηλαδή με τη μεταφορά πόρων από τον πρώτο στον δεύτερο πυλώνα, ισχυροποιείται η πολιτική της Αγροτικής Ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1782/2003, οι άμεσες ενισχύσεις υφίστανται προοδευτικές μειώσεις κατά 3% για το 2005, 4% για το 2006 και 5% για το 2007 και για τις επόμενες περιόδους ως το 2012. Οι παραγωγοί που λαμβάνουν ενισχύσεις κάτω των 5.000 ευρώ εξαιρούνται της μείωσης. Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τουλάχιστον 80% των συνολικών ποσών που παρήχθησαν στο εν λόγω κράτος μέλος λόγω της διαφοροποίησης. Το υπόλοιπο ποσό αναδιανέμεται μεταξύ των κρατών μελών με κριτήρια την γεωργική έκταση, την γεωργική απασχόληση και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε αγοραστική δύναμη.

Με τον Κανονισμό (ΕΚ) 73/2009, οι παραπάνω μειώσεις διαμορφώνονται ως εξής: 7% για το 2009, 8% για το 2010, 9% για το 2011 και 10% για το 2012. Οι μειώσεις αυτές αυξάνονται κατά τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες για τις εκμεταλλεύσεις που λαμβάνουν άμεσες ενισχύσεις μεγαλύτερες των 300.000 ευρώ.

1.6 Σύστημα Παροχής Συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις

Ο Κανονισμός (ΕΚ) 1782/2003 προβλέπει την δημιουργία συστήματος παροχής συμβουλών στους αγρότες, το αργότερο έως την 1^η Ιανουαρίου 2007, το οποίο θα καλύπτει τουλάχιστον τις κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης για τη δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων και των φυτών, την προστασία του περιβάλλοντος και την καλή διαβίωση των ζώων, καθώς και τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές πρακτικές. Η συμμετοχή των παραγωγών στο σύστημα είναι εθελοντική.

Με τον κανονισμό (ΕΚ) 73/2009, τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίζουν με αντικειμενικά κριτήρια, τις κατηγορίες προτεραιότητας όσον αφορά τους γεωργούς που έχουν πρόσβαση στο σύστημα παροχής γεωργικών συμβουλών.

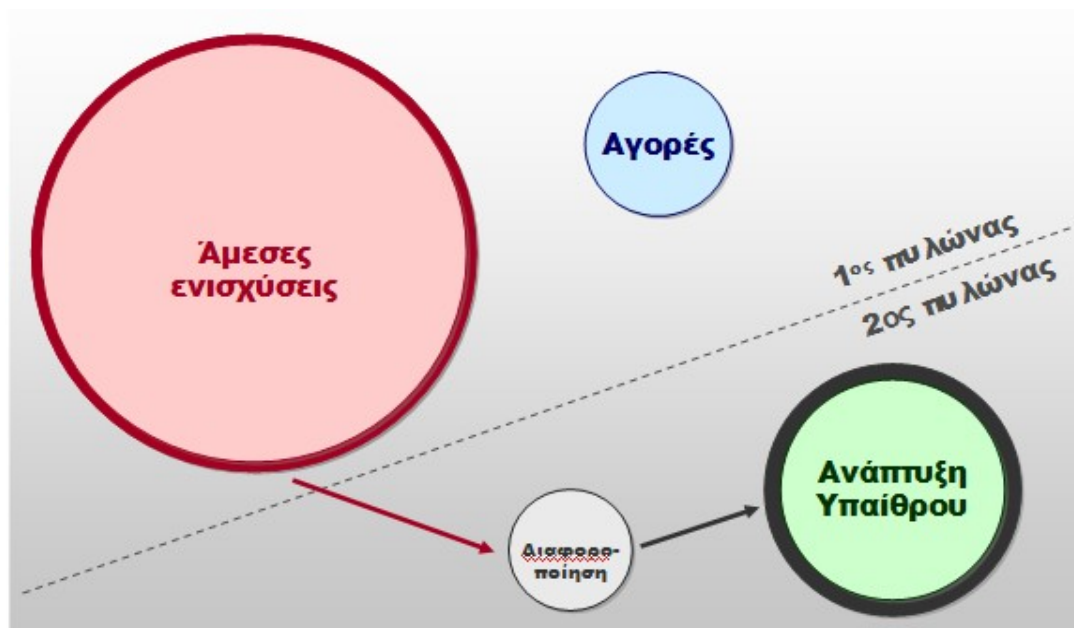
---

⁴ European Parliament, “The Single Payment Scheme after 2013: New Approach-New Targets”

1.7 Η κατανομή των δαπανών της ΚΑΠ και οι άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις

Το κόστος της ΚΑΠ στον συνολικό προϋπολογισμό της ΕΕ έχει μειωθεί σταδιακά από την δεκαετία του '60 μέχρι το 2010. Έτσι, ενώ η ΚΑΠ αντιπροσώπευε το 86,9% των πραγματοποιηθέντων πληρωμών στην ΕΕ το 1968, το 2010 το ποσοστό της στο συνολικό προϋπολογισμό αντιστοιχούσε στο 45,8%. Όπως αποτυπώνεται στον πίνακα 3 του Παραρτήματος Ι, ο πρώτος πυλώνας της ΚΑΠ, δηλαδή οι άμεσες ενισχύσεις και τα μέτρα ρύθμισης της αγοράς, αντιπροσωπεύει το 36,3% των συνολικών πιστώσεων πληρωμών για το 2010 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁵, 2011). Από τον ίδιο πίνακα προκύπτει ότι για το 2010, ο πρώτος πυλώνας αντιστοιχεί στο 79,2% των δαπανών της ΚΑΠ, ενώ ο δεύτερος πυλώνας, δηλαδή η αγροτική ανάπτυξη, αντιστοιχεί στο 20,8%. Η σχέση αυτή αποτυπώνεται και στο γράφημα 2.

Γράφημα 2: Η σχέση δαπανών ανάμεσα στους τομείς της ΚΑΠ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁶, 2011

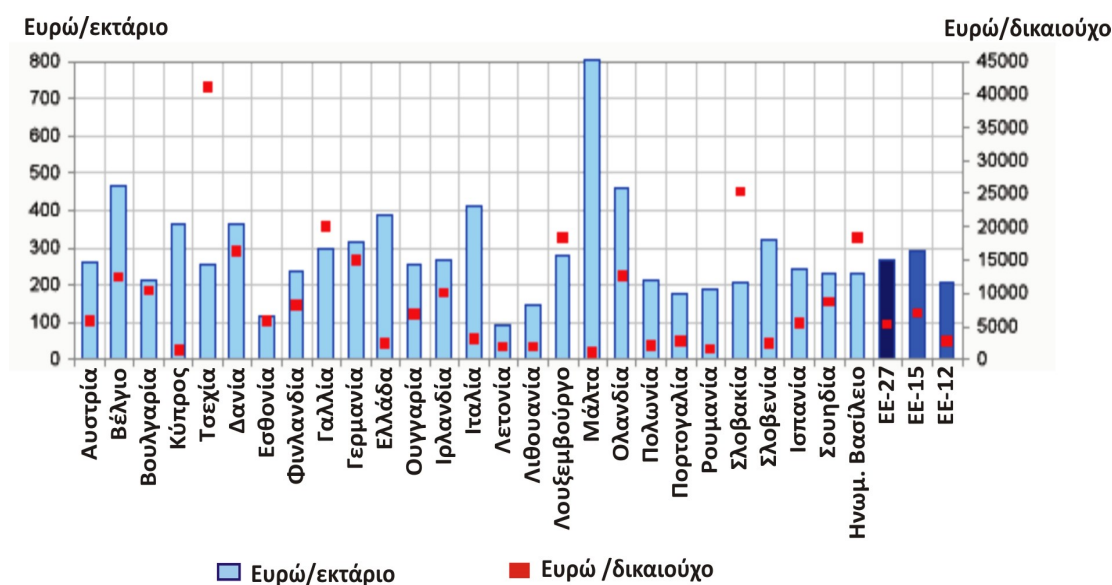
Ωστόσο, οι διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά στα επίπεδα των ενισχύσεων είναι σημαντικές. Στο γράφημα 3 απεικονίζεται η υφιστάμενη κατανομή των άμεσων ενισχύσεων, δείχνοντας ταυτόχρονα τη μέση ενίσχυση ανά εκτάριο επιλέξιμης έκτασης και ανά εκμετάλλευση, δηλαδή ανά δικαιούχο. Γενικά, παρατηρούμε ότι υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές τόσο ως προς

⁵ European Parliament, The CAP in the Multiannual Financial Framework 2014/2020

⁶ European Commission, Agricultural Policy Perspectives *Briefs*, Brief n° 1 rev, January 2011
http://ec.europa.eu/agriculture/publi/app-briefs/01_en.pdf

την ενίσχυση ανά εκτάριο, όσο και ανά δικαιούχο. Σχετικά με το τελευταίο, καθοριστικός παράγοντας για τις διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται είναι το μέσο μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, το οποίο διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στα κράτη μέλη (πίνακας 4 του Παραρτήματος Ι). Έτσι, τα κράτη μέλη με μεγάλο μέσο μέγεθος εκμεταλλεύσεων λαμβάνουν υψηλότερες ενισχύσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁷, 2011).

Γράφημα 3: Μέσες ενισχύσεις ανά εκτάριο και ανά δικαιούχο

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁸, 2011

Στην Ελλάδα το μέσο μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι 47 στρέμματα, και υπολείπεται αισθητά του μέσου μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων στην ΕΕ των 27 κρατών μελών που είναι ίσο με 126 στρέμματα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁹, 2011). Έτσι, η μέση ενίσχυση ανά δικαιούχο στη χώρα είναι μικρότερη της τάξης των 5.000 ευρώ, και επίσης μικρότερη της μέσης ενίσχυσης ανά δικαιούχο στην ΕΕ των 27 και των 15 κρατών μελών.

Από την άλλη πλευρά όμως, η Ελλάδα αυτή τη στιγμή απολαμβάνει μία μέση ενίσχυση ίση με 384,4 ευρώ ανά εκτάριο επιλέξιμης έκτασης όταν ο μέσος όρος της ΕΕ των 27 κρατών μελών είναι 271 ευρώ ανά εκτάριο επιλέξιμης έκτασης, της ΕΕ

⁷ European Commission, Agricultural Policy Perspectives *Briefs*, Brief n° 2, January 2011, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/app-briefs/02_en.pdf

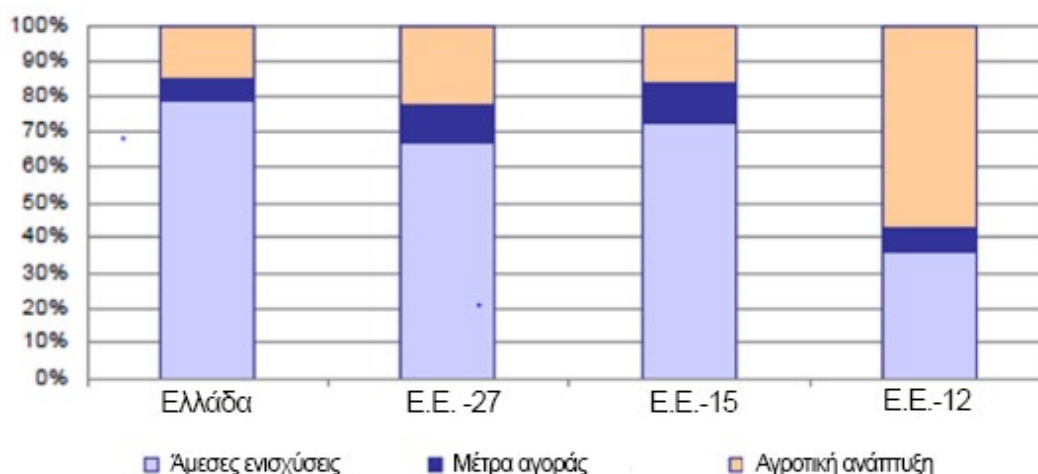
⁸ European Commission, Agricultural Policy Perspectives *Briefs*, Brief n° 2, January 2011, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/app-briefs/02_en.pdf

⁹ European Commission, Agriculture in EU, Statistical and Economic Information, Report 2010, March 2011

των 15 κρατών μελών 294,5 ευρώ ανά εκτάριο επιλέξιμης έκτασης και της ΕΕ των 12 κρατών μελών ίση με 208,6 ευρώ ανά εκτάριο επιλέξιμης έκτασης.

Στο γράφημα 4 που ακολουθεί, απεικονίζεται η κατανομή των δαπανών της ΚΑΠ για την τριετία 2007-2009 στην Ελλάδα και την ΕΕ των 27, των 15 και των 12 κρατών μελών, αντίστοιχα. Διαπιστώνουμε ότι στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο μέρος των πόρων της ΚΑΠ δαπανήθηκε στις άμεσες ενισχύσεις, σε ποσοστό μεγαλύτερο από τα αντίστοιχα ποσοστά της ΕΕ των 27 και των 15 κρατών μελών. Συγκεκριμένα, το 78,6% των δαπανών της ΚΑΠ για την Ελλάδα διοχετεύθηκαν στις άμεσες ενισχύσεις, το 6,4% στα μέτρα αγοράς και το 15% στην αγροτική ανάπτυξη (http://ec.europa.eu/agriculture/publi/ms_factsheets/2011/gr_en.pdf). Αντίθετα, στην ΕΕ των 12 κρατών μελών, οι δαπάνες για την αγροτική ανάπτυξη ήταν μεγαλύτερες από τις δαπάνες για τις άμεσες ενισχύσεις.

Γράφημα 4: Κατανομή των δαπανών της ΚΑΠ (2007-2009)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹⁰, 2011

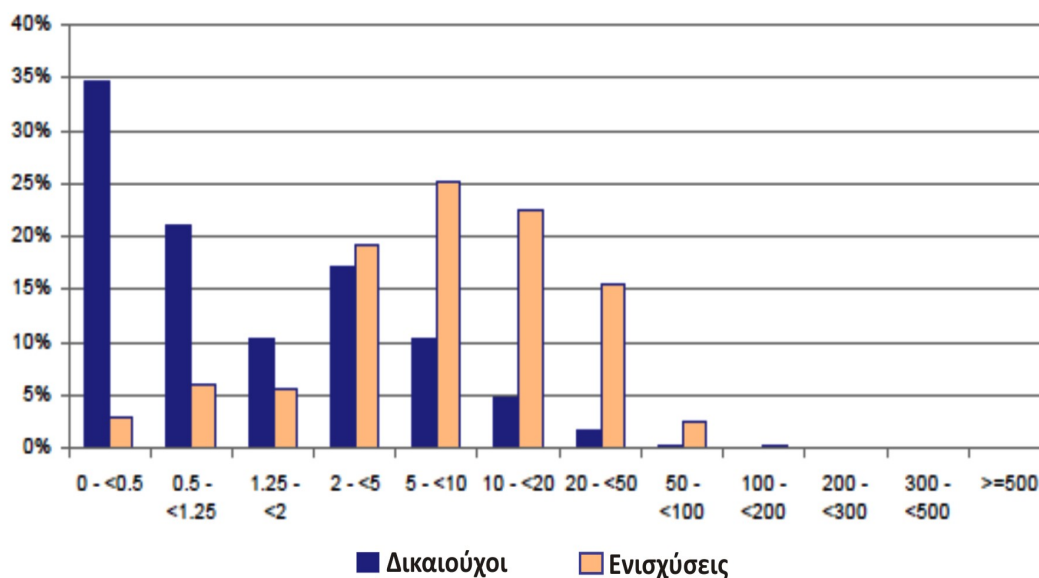
Στη συνέχεια, παραθέτουμε γράφημα στο οποίο γίνεται απεικόνιση της κατανομής των άμεσων ενισχύσεων στην Ελλάδα ανά τάξεις μεγέθους για το οικονομικό έτος 2009 (γράφημα 5). Στην κατηγορία των ενισχύσεων μεταξύ 0 έως 5.000 ευρώ, αντιστοιχούν οι περισσότεροι δικαιούχοι, δηλαδή οι 302.810 από τους συνολικά 872.570 δικαιούχους. Επίσης, στην κατηγορία των ενισχύσεων μεταξύ 5.000 έως 10.000 ευρώ, αντιστοιχεί το 25% των συνολικών ενισχύσεων, το οποίο

¹⁰ Agricultural Policy Perspectives, Member State factsheets-May 2011, Greece
http://ec.europa.eu/agriculture/publi/ms_factsheets/2011/gr_en.pdf

λαμβάνουν 89.420 δικαιούχοι, δηλαδή το 10% του συνόλου των δικαιούχων (πίνακας 5 του Παραρτήματος).

Γράφημα 5: Κατανομή των άμεσων ενισχύσεων στους παραγωγούς στην Ελλάδα για το οικονομικό έτος 2009

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹¹, 2011

Τέλος, σύμφωνα με έρευνα της Πανελλήνιας Συνομοσπονδίας Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ), το μεγαλύτερο ποσοστό επί του συνόλου των άμεσων ενισχύσεων στη χώρα το έτος 2009, χορηγήθηκε στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (21,7%), ενώ ακολούθησε η Θεσσαλία (14,6%), η Κρήτη (13,7%) κλπ. (βλ. πίνακα 6 του Παραρτήματος I και ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011).

¹¹ Agricultural Policy Perspectives, Member State factsheets-May 2011, Greece http://ec.europa.eu/agriculture/publi/ms_factsheets/2011/gr_en.pdf

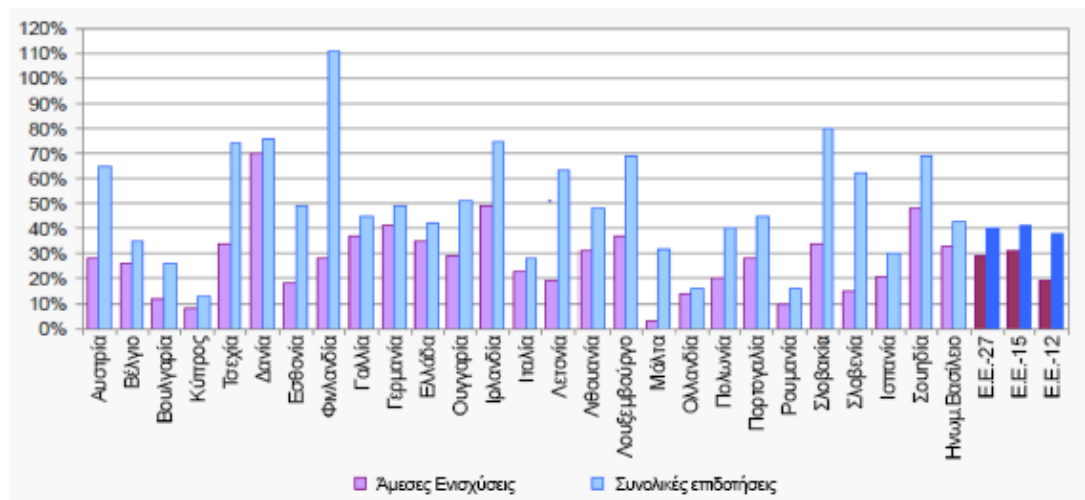
1.8 Η σημασία των άμεσων ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα

Δεδομένου ότι οι βασικές πηγές διαμόρφωσης του γεωργικού εισοδήματος είναι δύο, δηλαδή τα ακαθάριστα έσοδα από τη διάθεση της πρωτογενούς αγροτικής παραγωγής στην αγορά και οι κοινοτικές ενισχύσεις, οι μεταβολές στο εισόδημα οφείλονται τόσο στις διακυμάνσεις των τιμών και των αποδόσεων, όσο και στις αλλαγές της αγροτικής πολιτικής που επηρεάζουν το επίπεδο των γεωργικών ενισχύσεων.

Το ποσοστό των ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα διαφέρει σημαντικά κατά μήκος της ΕΕ. Αυτό αποτυπώνεται στο γράφημα 6, το οποίο μας δείχνει τη μεγάλη εξάρτηση των παραγωγών της ΕΕ από τη χορήγηση δημόσιας στήριξης, είτε με τη μορφή των άμεσων ενισχύσεων, είτε με τη μορφή άλλων επιδοτήσεων, όπως τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης και οι εθνικές επιδοτήσεις.

Τα ποσοστά των άμεσων και των συνολικών ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα για το χρονικό διάστημα 2007-2009 ανέρχονται σε 29% και 40% κατά μέσο όρο στην ΕΕ των 27 κρατών μελών, αντίστοιχα. Στην Ελλάδα, το ποσοστό των άμεσων ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα κυμαίνεται περίπου στο 35%, ενώ των συνολικών επιδοτήσεων μόλις ξεπερνά το 40% (γράφημα 6).

Γράφημα 6: Ποσοστό των άμεσων ενισχύσεων και των συνολικών επιδοτήσεων στο γεωργικό εισόδημα¹² (μ.ο. 2007-2009)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹³, 2010

¹² Για τον υπολογισμό του γεωργικού εισοδήματος έχουν ληφθεί υπόψη και οι αμοιβές των ιδιόκτητων παραγωγικών συντελεστών.

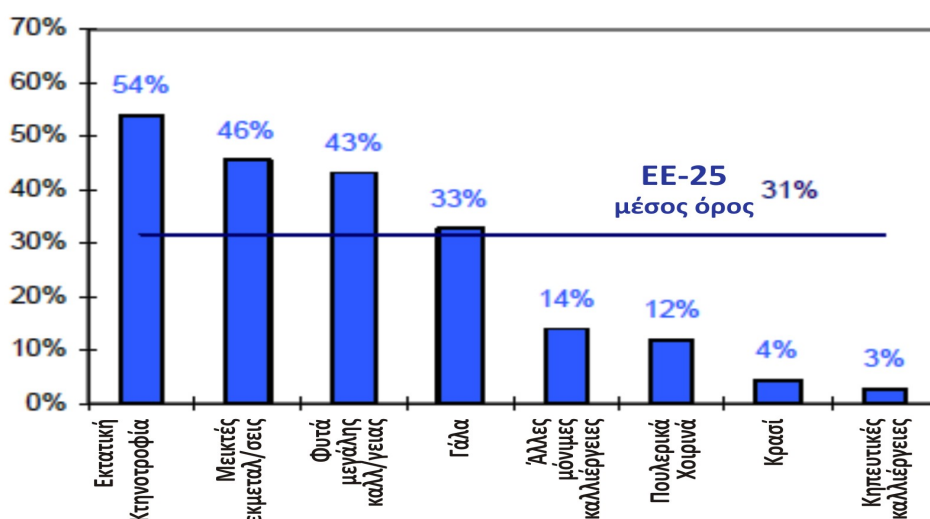
¹³ http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/graphs/graph4_en.pdf

Ωστόσο, παρατηρούνται μεγάλες διακυμάνσεις των παραπάνω ποσοστών ανάμεσα στα κράτη μέλη. Έτσι, το ποσοστό των άμεσων ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα κυμαίνεται λιγότερο από 10% για την Κύπρο, τη Μάλτα και τη Ρουμανία, έως περισσότερο από 50% για την Δανία. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι σε μερικές χώρες όπως η Αυστρία, η Λετονία, η Φινλανδία και η Εσθονία, οι ενισχύσεις του δεύτερου πυλώνα συνεισφέρουν μεγαλύτερο ποσοστό στο γεωργικό εισόδημα από τις άμεσες ενισχύσεις.

Η ευρεία διαφοροποίηση στο ποσοστό της δημόσιας στήριξης στο γεωργικό εισόδημα αντικατοπτρίζει το παρόν σύστημα κατανομής της στήριξης ανάμεσα στα κράτη μέλη και τους γεωργικούς τομείς, καθώς επίσης και την ανταγωνιστική δομή του γεωργικού τομέα στα διάφορα κράτη μέλη (http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/graphs/graph4_en.pdf).

Εκτός όμως από τις διαφορές ανάμεσα στα κράτη μέλη της ΕΕ, υπάρχουν μεγάλες διαφορές και εντός των κρατών μελών. Αυτές οι διαφορές προκαλούνται από τον τύπο της αγροτικής παραγωγής, τη δομή των εκμεταλλεύσεων και τις συνθήκες παραγωγής ανά περιοχή (π.χ. λιγότερο ευνοημένες περιοχές). Στο γράφημα 7 απεικονίζεται το ποσοστό συμμετοχής των άμεσων ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα ανά τύπο εκμετάλλευσης.

Γράφημα 7: Ποσοστό συμμετοχής των άμεσων ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα ανά τύπο εκμετάλλευσης στην ΕΕ των 25 (μ.ο. 2006-2008)

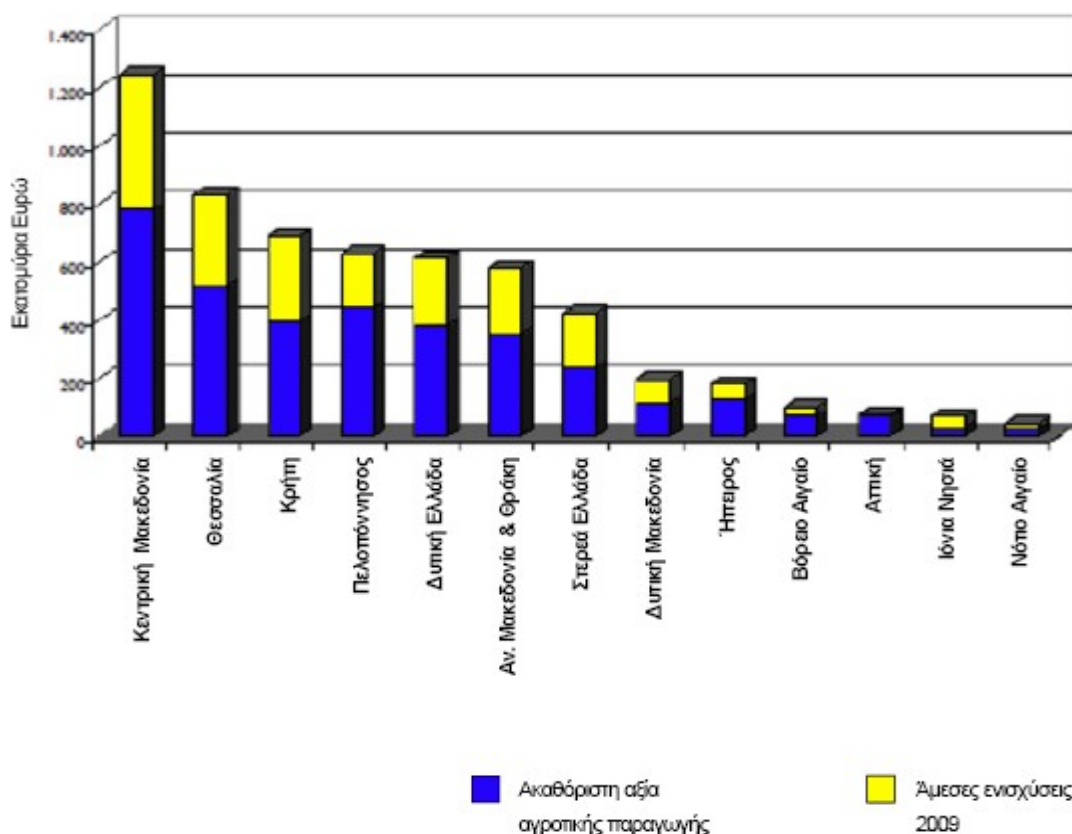
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹⁴, 2011

¹⁴ European Commission, Farm Economics brief, No 1 Income developments in EU farms, June 2011, <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/pdf/Brief201101.pdf>

Παρατηρούμε ότι το ποσοστό των άμεσων ενισχύσεων στο εισόδημα των εκμεταλλεύσεων με φυτά μεγάλης καλλιέργειας και των εκτατικών κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, κατά μέσο όρο για την τριετία 2006-2008, ήταν 43% και 54% αντίστοιχα, κατά πολύ μεγαλύτερο από τον μέσο όρο (31%) της ΕΕ των 25 κρατών μελών.

Τέλος, σχετικά με το εισόδημα των αγροτών στις Περιφέρειες της χώρας μας, από έρευνα της ΠΑΣΕΓΕΣ υπολογίζεται ότι το έτος 2009, το ποσοστό των άμεσων ενισχύσεων στο εισόδημα ήταν μεγαλύτερο στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων (56%), και μικρότερο στην Περιφέρεια Αττικής (11%), Ηπείρου (28%) και Πελοποννήσου (30%) (βλ. γράφημα 8 και ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011).

Γράφημα 8: Περιφερειακή κατανομή συνολικής ακαθάριστης αξίας πρωτογενούς αγροτικής παραγωγής έτους 2009

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011

Στο παρόν κεφάλαιο, έγινε αναφορά στο υφιστάμενο πλαίσιο της πολιτικής για τις άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις. Δόθηκε βαρύτητα στο καθεστώς της ΕΑΕ,

την Πολλαπλή Συμμόρφωση, τη Διαφοροποίηση και το Σύστημα Παροχής Συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Στο τέλος του κεφαλαίου, δόθηκαν στοιχεία για την κατανομή των πόρων της ΚΑΠ με έμφαση στις άμεσες ενισχύσεις, αλλά και στη σημασία των τελευταίων στο γεωργικό εισόδημα. Στο επόμενο κεφάλαιο, ακολουθεί αναλυτική περιγραφή των νομοθετικών προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις άμεσες ενισχύσεις με ορίζοντα το 2020.

Κεφάλαιο 2°

Οι Άμεσες Ενισχύσεις στην Κοινή Αγροτική Πολιτική με ορίζοντα το 2020

2.1 Προκλήσεις και στόχοι της ΚΑΠ μετά το 2013

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις αρχές του 2010 διοργάνωσε εκτεταμένο δημόσιο διάλογο για την ΚΑΠ μετά το 2013, ο οποίος ολοκληρώθηκε με τη διοργάνωση διάσκεψης τον Ιούλιο του 2010. Κατά τη διάρκεια της δημόσιας συζήτησης έγιναν 5.600 εισηγήσεις, ενώ στη διάσκεψη συμμετείχαν πάνω από 600 ενδιαφερόμενοι {Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2010) 672/5}.

Η συμμετοχή ξεπέρασε κάθε προσδοκία και κατέδειξε ότι πάνω από το 90% των ευρωπαίων πολιτών θεωρούν ότι η γεωργία είναι σημαντική για το μέλλον και ότι η ΚΑΠ πρέπει να παραμείνει μια ισχυρή κοινή πολιτική που θα οικοδομείται γύρω από τους δύο πυλώνες της. Επίσης, πάνω από το 90% των Ευρωπαίων επιθυμούν η γεωργία να τους παρέχει ασφαλή, υγιή και καλής ποιότητας τρόφιμα, να προστατεύει τα τοπία και να συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας (Πολύζου Π.¹⁵, ΥπΑΑΤ, 2011).

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής *«Η ΚΑΠ με χρονικό ορίζοντα το 2020: η αντιμετώπιση των μελλοντικών προκλήσεων όσον αφορά τη διατροφή, τους φυσικούς πόρους και το έδαφος»* {COM(2010) 672/5}, η ΚΑΠ πρέπει να ανταποκριθεί σε νέες προκλήσεις όπως είναι:

1. Η επισιτιστική ασφάλεια τόσο στην ΕΕ όσο και παγκοσμίως.
2. Η απαίτηση των πολιτών της ΕΕ για τρόφιμα που ανταποκρίνονται σε υψηλές προδιαγραφές ασφάλειας, ποιότητας και καλής μεταχείρισης των ζώων.
3. Η βελτίωση της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων όπως το νερό, ο αέρας, η βιοποικιλότητα και το έδαφος.
4. Η διατήρηση και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας σε ένα κόσμο ολοένα μεγαλύτερης παγκοσμιοποίησης και αυξανόμενης διακύμανσης των τιμών, με ταυτόχρονη διατήρηση της αγροτικής παραγωγής σε όλη την ΕΕ.
5. Η συμβολή στη μείωση της κλιματικής αλλαγής μέσω των γεωργικών πρακτικών.
6. Η καλύτερη αξιοποίηση της ποικιλομορφίας των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και των συστημάτων παραγωγής στην ΕΕ, διατηρώντας τον κοινωνικό, περιφερειακό και διαρθρωτικό της ρόλο.

¹⁵ http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Works/Polyzou_CAP.pdf

7. Η ενίσχυση της εδαφικής και κοινωνικής συνοχής των αγροτικών περιοχών της ΕΕ, κυρίως μέσω της προώθησης της απασχόλησης και της διαφοροποίησης.

8. Η ανάγκη ώστε η στήριξη της ΚΑΠ να καταστεί δίκαιη και ισόρροπη προς τα κράτη μέλη και τους αγρότες, μέσω της μείωσης των διαφορών μεταξύ των κρατών μελών, και να στοχοθετηθεί καλύτερα προς τους «ενεργούς» αγρότες.

Ανταποκρινόμενη σε αυτές τις προκλήσεις, η ΚΑΠ θα συμβάλλει επίσης στην στρατηγική «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, βιώσιμη και συμμετοχική ανάπτυξη. Κατά συνέπεια, οι τρεις κύριοι στόχοι της ΚΑΠ στο μέλλον πρέπει να είναι:

1. Η βιώσιμη παραγωγή τροφίμων, ώστε να συμβάλλει στα αγροτικά εισοδήματα και να περιορίσει τη μεταβλητότητά τους, να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα του αγροτικού τομέα και να αυξήσει το μερίδιο προστιθέμενης αξίας στην τροφική αλυσίδα, και τέλος να αντισταθμίσει τα προβλήματα παραγωγής στις περιοχές με φυσικούς περιορισμούς προς αποφυγή της εγκατάλειψης.

2. Η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και δράση για την κλιματική αλλαγή, ώστε να εξασφαλίσει βιώσιμες μεθόδους παραγωγής και βελτιωμένη παροχή δημόσιων περιβαλλοντικών αγαθών, να ευνοήσει την πράσινη ανάπτυξη μέσω της καινοτομίας, και να ακολουθήσει τις ενέργειες μετριασμού της κλιματικής αλλαγής.

3. Η ισορροπημένη περιφερειακή ανάπτυξη, ώστε να στηρίζει την αγροτική απασχόληση και διατήρηση του κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές, να βελτιώσει την αγροτική οικονομία και να προωθήσει την διαφοροποίηση, και τέλος να επιτρέψει την ανάπτυξη της διαρθρωτικής ποικιλομορφίας στα συστήματα καλλιέργειας, να βελτιώσει τις συνθήκες στις μικρές εκμεταλλεύσεις και να αναπτύξει τις τοπικές αγορές {Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2010) 672/5}.

2.2 Χρηματοδότηση της νέας ΚΑΠ

Η χρηματοδότηση της ΚΑΠ προβλέπεται στο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο¹⁶. Οι προτάσεις της Επιτροπής για το ΠΔΠ της περιόδου 2014-2020 δημοσιεύτηκαν στις 29 Ιουνίου 2011. Συγκεκριμένα, η πρόταση της Επιτροπής είναι να παγώσουν οι δαπάνες της ΚΑΠ στα σημερινά ονομαστικά τους επίπεδα. Σε τρέχουσες τιμές, προτείνεται να διατεθούν 317,2 δις ευρώ στον πρώτο πυλώνα και 101,2 δις ευρώ στον δεύτερο πυλώνα για την περίοδο 2014-2020. Οι πιστώσεις για

¹⁶ Το ΠΔΠ, γνωστό επίσης ως «Δημοσιονομικές Προοπτικές», είναι η συμφωνία μεταξύ των οργάνων της Ένωσης (Συμβούλιο, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή) που προβλέπει τις δαπάνες για τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών, συνήθως για μια επταετία. Το πολυετές αυτό σχέδιο μεταφράζει σε οικονομικούς όρους τις πολιτικές προτεραιότητες της Ένωσης.

τους δύο πυλώνες συμπληρώνονται από μια πρόσθετη χρηματοδότηση 17,1 δις ευρώ (5,1 δις ευρώ για την έρευνα και την καινοτομία, 2,5 δις ευρώ για την ασφάλεια των τροφίμων, 2,8 δις ευρώ για το πρόγραμμα διανομής τροφίμων στους απόρους, 3,9 δις ευρώ σε ένα νέο αποθεματικό για την αντιμετώπιση κρίσεων στον τομέα της γεωργίας και έως 2,8 δις ευρώ στο Ευρωπαϊκό Ταμείο για την Παγκοσμιοποίηση) εκτός του ΠΔΠ, με αποτέλεσμα ο συνολικός προϋπολογισμός να ανέρχεται σε 435,6 δις ευρώ για την περίοδο 2014-2020 {COM(2011) 625/3}.

Στον πίνακα 7 του Παραρτήματος Ι δίνεται το ΠΔΠ 2014-2020 με έμφαση στην ΚΑΠ σε σταθερές τιμές 2011. Από την επεξεργασία των στοιχείων του παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η δαπάνη της ΚΑΠ την περίοδο 2014-2020 θα αντιπροσωπεύει το 37,3% του συνολικού ύψους του ΠΔΠ, σε σύγκριση με το 39,4% της προηγούμενης Προγραμματικής Περιόδου.

2.3 Οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΚΑΠ με ορίζοντα το 2020

Στις 12 Οκτωβρίου 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε τις προτάσεις για την ΚΑΠ 2014-2020. Συγκεκριμένα, προτείνεται να διατηρηθεί η σημερινή δομή της ΚΑΠ σε δύο πυλώνες, καθώς και τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Έτσι:

- α) ο πρώτος πυλώνας θα περιλαμβάνει τα εναπομείναντα μέτρα αγορών και τις άμεσες ενισχύσεις, με χρηματοδότηση αποκλειστικά από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, σε ετήσια βάση, και
- β) ο δεύτερος πυλώνας θα συγχρηματοδοτείται από τα κράτη μέλη και θα στηρίζεται σε πολυετή προγράμματα.

Επίσης, γίνονται οι εξής προτάσεις Κανονισμών:

- 1) χρηματοδότηση, διαχείριση και παρακολούθηση της ΚΑΠ («ο οριζόντιος κανονισμός»)
- 2) θέσπιση κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης των γεωργών («ο κανονισμός των άμεσων ενισχύσεων»)
- 3) θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων («ο ενιαίος κανονισμός ΚΟΑ»)
- 4) στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης («ο κανονισμός για την αγροτική ανάπτυξη»)
- 5) καθορισμός ορισμένων ενισχύσεων και επιστροφών στο πλαίσιο της κοινής οργάνωσης αγοράς των γεωργικών προϊόντων

6) τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 73/2009 σχετικά με την εφαρμογή των άμεσων ενισχύσεων των γεωργών το έτος 2013

7) τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 1234/2007 σχετικά με το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης και στήριξης των αμπελοκαλλιεργητών

Εντός του 2012 και 2013 θα υπάρξει δημόσιος διάλογος για τις παραπάνω προτάσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο. Για πρώτη φορά στα 50 χρόνια της Ευρωπαϊκής Αγροτικής Πολιτικής, το Κοινοβούλιο θα παίξει καθοριστικό ρόλο στον καθορισμό της ΚΑΠ, σύμφωνα με τις νέες αρμοδιότητες που πηγάζουν από τη συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία τέθηκε σε ισχύ πριν από 2 χρόνια. Μέχρι τα τέλη του 2013 αναμένεται η έγκριση των διαφόρων κανονισμών και εφαρμοστικών πράξεων, ενώ η νέα ΚΑΠ αναμένεται να τεθεί σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2014 (<http://euractiv.gr/georgia-kai-trofima/yperaspizetai-ti-metarrythmisi-tis-agrotikis-politikis-i-epitropi>).

Στη συνέχεια, ακολουθεί μια αναλυτική περιγραφή των προτάσεων της Επιτροπής που αφορούν στις άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις.

2.4 Κανονισμός για τις άμεσες ενισχύσεις της ΚΑΠ

Σύμφωνα με την πρόταση της Επιτροπής {COM(2011) 625/3}, ο κανονισμός αποσκοπεί πλέον στην καλύτερα στοχευμένη στήριξη ορισμένων δράσεων, περιοχών ή δικαιούχων, καθώς και στη χάραξη της πορείας για σύγκλιση του επιπέδου στήριξης εντός και μεταξύ των κρατών μελών. Τα κυριότερα σημεία της είναι τα εξής:

Αρχικά, η Επιτροπή προτείνει μία πιο ισορροπημένη κατανομή των άμεσων ενισχύσεων ανάμεσα στα κράτη μέλη. Δηλαδή, τα κράτη μέλη των οποίων οι άμεσες ενισχύσεις είναι κάτω από το επίπεδο του 90% του μέσου όρου θα πρέπει να καλύψουν το ένα τρίτο του χάσματος ανάμεσα στο τρέχον επίπεδό τους και το επίπεδο αυτό. Η σύγκλιση αυτή θα πρέπει να χρηματοδοτηθεί αναλογικά από όλα τα κράτη μέλη με άμεσες ενισχύσεις που υπερβαίνουν τον μέσο όρο της Ένωσης. Σε αυτά συμπεριλαμβάνεται και η Ελλάδα, καθώς ο μέσος όρος ενίσχυσης ανά εκτάριο επιλέξιμης έκτασης στην χώρα μας ανέρχεται σε 384,4 ευρώ, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ των 27 ανέρχεται σε 271,6 ευρώ ανά εκτάριο (βλ. γράφημα 3 και http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Works/Polyzou_CAP.pdf).

Στην πρόταση Κανονισμού επίσης, καθορίζεται ένας δημοσιονομικός φάκελος άμεσων ενισχύσεων για κάθε κράτος μέλος. Στον πίνακα 1 αποτυπώνεται η

προτεινόμενη κατανομή των ενισχύσεων στα κράτη μέλη (σε τρέχουσες τιμές) για το διάστημα 2014-2019, καθώς και τα ποσά που ισχύουν για το 2013 με βάση την υφιστάμενη ΚΑΠ. Παρατηρούμε ότι οι άμεσες ενισχύσεις για την Ελλάδα μειώνονται κατά 5,3% το 2014, ενώ η μείωση φτάνει στο 9,1% το 2019.

Πίνακας 1: Προτεινόμενη κατανομή άμεσων ενισχύσεων στα κράτη μέλη για το διάστημα 2014-2020

	2013	2014	% Μεταβολή 14/13	2015	2016	2017	2018	2019	% Μεταβολή 19/13
Βέλγιο	615	554	-10,0	544	535	525	525	525	-14,6
Βουλγαρία	580	656	13,0	737	811	812	812	812	40,0
Τσεχία	909	893	-1,8	892	891	890	890	890	-2,1
Δανία	1.049	943	-10,1	932	921	910	910	910	-13,3
Γερμανία	5.853	5.276	-9,9	5.237	5.197	5.158	5.158	5.158	-11,9
Εσθονία	101	109	7,5	117	126	135	135	135	33,2
Ιρλανδία	1.341	1.241	-7,5	1.239	1.238	1.236	1.236	1.236	-7,8
Ελλάδα	2.217	2.100	-5,3	2.072	2.043	2.015	2.015	2.015	-9,1
Ισπανία	5.139	4.935	-4,0	4.951	4.967	4.989	4.989	4.989	-2,9
Γαλλία	8.521	7.733	-9,3	7.695	7.658	7.621	7.621	7.621	-10,6
Ιταλία	4.370	4.024	-7,9	3.963	3.903	3.842	3.842	3.842	-12,1
Κύπρος	53	52	-2,3	52	51	50	50	50	-6,0
Λετονία	146	163	11,5	182	200	218	218	218	49,0
Λιθουανία	380	397	4,3	417	438	458	458	458	20,6
Λουξ/γο	37	34	-7,5	34	34	34	34	34	-8,0
Ουγγαρία	1.319	1.298	-1,6	1.297	1.296	1.295	1.295	1.295	-1,9
Μάλτα	5	5	4,2	5	5	5	5	5	-3,6
Ολλανδία	898	807	-10,1	792	777	763	763	763	-15,0
Αυστρία	752	708	-5,9	707	706	706	706	706	-6,1
Πολωνία	3.045	3.039	-0,2	3.067	3.095	3.122	3.122	3.122	2,5
Πορτογαλία	606	571	-5,7	582	593	603	603	603	-0,4
Ρουμανία	1.264	1.472	16,4	1.693	1.895	1.940	1.940	1.940	53,4
Σλοβενία	144	142	-1,8	140	139	138	138	138	-4,2
Σλοβακία	388	387	-0,4	392	397	402	402	402	3,6
Φινλανδία	571	534	-6,4	534	535	535	535	535	-6,2
Σουηδία	771	711	-7,8	712	713	714	714	714	-7,4
Ην. Βασίλειο	3.988	3.625	-9,1	3.638	3.651	3.664	3.664	3.664	-8,1

Πηγή: ΥπΑΑΤ, 2011

Παράλληλα, προτείνεται ένας βαθμός ευελιξίας για μεταφορά πόρων μεταξύ των δυο πυλώνων (έως 5% των άμεσων ενισχύσεων), τόσο από τον πρώτο στο δεύτερο πυλώνα για την ενίσχυση της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης, όσο και αντίστροφα για εκείνα τα κράτη μέλη στα οποία το επίπεδο των άμεσων ενισχύσεων παραμένει κάτω από το 90% του Ευρωπαϊκού μέσου όρου. Τέλος, δίνεται η

δυνατότητα, ανά πάσα στιγμή, να αναθεωρούνται τα καθεστάτα άμεσων ενισχύσεων λόγω οικονομικών εξελίξεων και δημοσιονομικής κατάστασης της ΕΕ.

2.5 Προτεινόμενα καθεστάτα άμεσων ενισχύσεων

2.5.1 Βασική ενίσχυση

Η βασική ενίσχυση, η οποία θα αντικαταστήσει το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης και το καθεστώς ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης από το 2014, στοχεύει στη στήριξη του γεωργικού εισοδήματος. Θα χορηγείται στους γεωργούς με τη μορφή δικαιωμάτων και θα καταβάλλεται για όλες τις επιλέξιμες εκτάσεις κατά το πρώτο έτος εφαρμογής, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο.

Δηλαδή, τα κράτη μέλη δύνανται να αποφασίσουν, πριν την 1^η Αυγούστου 2013, να εφαρμόσουν το καθεστώς της βασικής ενίσχυσης σε περιφερειακό επίπεδο. Σε αυτήν την περίπτωση, θα προσδιορίσουν τις περιφέρειες με αντικειμενικά και αμερόληπτα κριτήρια, όπως τα γεωπονικά και οικονομικά χαρακτηριστικά τους και το περιφερειακό γεωργικό δυναμικό ή τη θεσμική ή διοικητική δομή τους.

Στο πλαίσιο της εν λόγω ενίσχυσης θα χορηγηθεί στήριξη στους γεωργούς, οι οποίοι θα αποκτήσουν δικαιώματα ενίσχυσης: α) μέσω της πρώτης χορήγησης, β) από το εθνικό απόθεμα ή γ) βάσει μεταβίβασης. Ως προς τα σημεία α) θα χορηγηθούν δικαιώματα ενίσχυσης κατά το πρώτο έτος εφαρμογής του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης στους «ενεργούς» αγρότες, οι οποίοι ενεργοποίησαν τουλάχιστον ένα δικαίωμα ενίσχυσης κατά το 2011. Κατ' εξαίρεση, δικαιώματα ενίσχυσης θα αποκτήσουν και αγρότες, οι οποίοι δεν ενεργοποίησαν κανένα δικαίωμα ενίσχυσης το 2011, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις (π.χ. εφόσον παρήγαγαν αποκλειστικά οπωροκηπευτικά και/ή καλλιεργούσαν αποκλειστικά αμπελώνες).

Έως το 2019 όλα τα δικαιώματα σε κάθε κράτος μέλος ή περιφέρεια θα πρέπει να έχουν ίση αξία. Για το σκοπό αυτό, και ειδικότερα για τα κράτη μέλη που εφαρμόζουν το ιστορικό μοντέλο, προτείνεται η εφαρμογή ενός υβριδικού μοντέλου, δηλαδή για κάποια χρόνια θα λαμβάνονται υπόψη και ιστορικά κριτήρια. Έτσι, το 2014 το 50% της βασικής ενίσχυσης ενός γεωργού θα πρέπει να υπολογιστεί σε μια ενιαία βάση, ενώ το υπόλοιπο σε ιστορική βάση (Matthews A., 2011).

Τέλος, το ετήσιο ανώτατο όριο για το καθεστώς βασικής ενίσχυσης θα προκύπτει αφαιρώντας από το ετήσιο ανώτατο όριο για το κράτος μέλος, τα ετήσια ποσά των υπολοίπων καθεστώτων ενίσχυσης (πίνακας 2).

2.5.2 Ενίσχυση για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον («πράσινη» ενίσχυση)

Η «πράσινη» ενίσχυση αποτελεί το πιο καινοτόμο στοιχείο της πρότασης κανονισμού για τις άμεσες ενισχύσεις και συμβαδίζει με τη δέσμευση της Επιτροπής για σύνδεση των μέτρων του πρώτου πυλώνα με την παροχή περιβαλλοντικών δημόσιων αγαθών (Matthews A., 2011).

Για τη λήψη της εν λόγω ενίσχυσης, οι γεωργοί οφείλουν να ασκούν στα επιλέξιμα εκτάριά τους τις ακόλουθες γεωργικές πρακτικές που είναι επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον, και οι οποίες θα βαίνουν πέραν των υποχρεώσεων της Πολλαπλής Συμμόρφωσης:

α) Να έχουν τρεις διαφορετικές καλλιέργειες στην αρόσιμη γη τους, η οποία καλύπτει περισσότερα από 3 εκτάρια και δεν χρησιμοποιείται εξ ολοκλήρου για παραγωγή χορτονομών (σπαρμένων ή αυτοφυών), δεν είναι εξ ολοκλήρου ακαλλιέργητη ή δεν έχει καλλιεργηθεί εξ ολοκλήρου με καλλιέργειες κάτω από το νερό για σημαντικό τμήμα του έτους. Καμία από τις τρεις αυτές καλλιέργειες δεν θα καλύπτει λιγότερο από το 5% της αρόσιμης γης και η κύρια καλλιέργεια δεν θα υπερβαίνει το 70% της αρόσιμης γης.

β) Να διατηρούν τους υφιστάμενους μόνιμους βοσκότοπους στην εκμετάλλευσή τους.

γ) Να διαθέτουν περιοχή οικολογικής εστίασης στην γεωργική τους έκταση, δηλαδή να μεριμνούν ώστε τουλάχιστον το 7% των επιλέξιμων εκταρίων τους (εκτός των μόνιμων βοσκότοπων, αλλά συμπεριλαμβανομένων των μόνιμων καλλιεργειών) να είναι περιοχή οικολογικής εστίασης, όπως ακαλλιέργητες εκτάσεις, αναβαθμίδες, χαρακτηριστικά του τοπίου, ζώνες ανάσχεσης και αναδασωμένες περιοχές.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο ότι κάθε γεωργός που επιθυμεί να λάβει τη βασική ενίσχυση (πλην όσων επιλέξουν να ενταχθούν στο καθεστώς των μικρών παραγωγών) οφείλει να ενταχθεί και στο εν λόγω μέτρο και να εφαρμόσει τις προϋποθέσεις του (Matthews A., 2011). Επίσης, πρέπει να επισημάνουμε ότι οι

γεωργοί για τις εκτάσεις που ασκούν βιολογική γεωργία είναι αυτομάτως δικαιούχοι της «πράσινης» ενίσχυσης.

Από την άλλη πλευρά, οι γεωργοί των οποίων οι εκμεταλλεύσεις βρίσκονται ολικά ή μερικά σε περιοχές που καλύπτονται από τις οδηγίες 92/43/ΕΟΚ (για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας) ή 2009/147/ΕΚ (περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών) δικαιούνται την ενίσχυση υπό την προϋπόθεση ότι τηρούν τις προβλεπόμενες πρακτικές στον βαθμό που αυτές συνάδουν με τους στόχους των εν λόγω οδηγιών. Η «πράσινη» ενίσχυση θα λαμβάνει τη μορφή ετήσιας ενίσχυσης ανά επιλέξιμο εκτάριο, ενώ τέλος, σε αυτή την κατηγορία ενίσχυσης τα κράτη μέλη πρέπει να αφιερώνουν το 30% του εθνικού δημοσιονομικού τους φακέλου.

2.5.3 Ενίσχυση για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς

Η ενίσχυση για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς είναι ένα προαιρετικό για τα κράτη μέλη μέτρο. Έτσι, τα κράτη μέλη δύνανται να χορηγούν ενίσχυση σε γεωργούς που δικαιούνται τη βασική ενίσχυση, και των οποίων οι εκμεταλλεύσεις βρίσκονται ολικά ή μερικά σε περιοχές με φυσικούς περιορισμούς.

Τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν την εν λόγω ενίσχυση σε όλες τις περιοχές που ορίζονται ως τέτοιες (ορεινές, μειονεκτικές, περιοχές που πλήττονται από ειδικά μειονεκτήματα) ή να περιορίζουν τις πληρωμές σε ορισμένες εξ αυτών βάσει αντικειμενικών κριτηρίων.

Πρόκειται για μια ετήσια και στρεμματική ενίσχυση, η οποία θα είναι συμπληρωματική της ενίσχυσης που παρέχεται στις περιοχές αυτές από το δεύτερο πυλώνα. Τέλος για το σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιήσουν έως το 5% του εθνικού δημοσιονομικού τους φακέλου.

2.5.4 Ενίσχυση για νέους αγρότες

Τα κράτη μέλη χορηγούν ενίσχυση σε νέους αγρότες, οι οποίοι δικαιούνται ενίσχυση στο πλαίσιο του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης. Συγκεκριμένα, δικαιούχοι της ενίσχυσης είναι:

- α) Τα φυσικά πρόσωπα που δημιουργούν για πρώτη φορά γεωργική εκμετάλλευση ως επικεφαλής ή που έχουν ήδη εγκατασταθεί κατά τη διάρκεια των πέντε ετών που προηγούνται της πρώτης υποβολής αίτησης για το καθεστώς βασικής ενίσχυσης, και
- β) όσοι είναι κάτω των 40 ετών.

Η ενίσχυση θα είναι ετήσια και θα διαρκεί έως 5 χρόνια, ενώ το ποσό της ενίσχυσης θα προκύπτει με πολλαπλασιασμό του ισοδυνάμου του 25% της μέσης αξίας των δικαιωμάτων ενίσχυσης που κατέχει ο γεωργός επί τον αριθμό των ενεργοποιηθέντων δικαιωμάτων του. Η εν λόγω ενίσχυση μπορεί να είναι συμπληρωματική της αντίστοιχης ενίσχυσης του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης (Matthews A., 2011). Τέλος, για την υλοποίηση των ανωτέρω, τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιήσουν έως 2% του εθνικού δημοσιονομικού τους φακέλου.

2.5.5 Προαιρετική συνδεδεμένη στήριξη

Η πρόταση της Επιτροπής προβλέπει προαιρετική συνδεδεμένη στήριξη, η οποία χορηγείται μόνο σε τομείς (μεταξύ μιας ευρείας δέσμης τομέων που ορίζονται στην πρόταση Κανονισμού) ή σε περιοχές κράτους μέλους όπου συγκεκριμένοι τύποι γεωργικής δραστηριότητας ή συγκεκριμένοι γεωργικοί τομείς συναντούν ορισμένες δυσκολίες και είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για οικονομικούς ή/και κοινωνικούς ή/και περιβαλλοντικούς λόγους. Η συγκεκριμένη στήριξη λαμβάνει τη μορφή ετήσιας ενίσχυσης, χορηγείται εντός καθορισμένων ποσοτικών ορίων και βασίζεται σε καθορισμένες περιοχές και αποδόσεις ή σε σταθερό αριθμό ζώων.

Τα κράτη μέλη μπορούν να διαθέσουν έως 5% του εθνικού δημοσιονομικού τους φακέλου. Όμως, το ποσοστό αυτό μπορεί να αυξηθεί έως 10% για τα νέα κράτη μέλη, καθώς και τα παλαιά κράτη μέλη των οποίων η συνδεδεμένη στήριξη υπερέβαινε το 5% στη διάρκεια τουλάχιστον ενός έτους κατά την περίοδο 2010-2013. Εάν σε αυτό το διάστημα ένα κράτος μέλος χρησιμοποίησε πάνω από 10% του εθνικού δημοσιονομικού φακέλου στις συνδεδεμένες ενισχύσεις, μπορεί να αποφασίσει να χρησιμοποιήσει ποσοστό μεγαλύτερο του 10% κατόπιν εγκρίσεως της Επιτροπής. Τέλος, τα κράτη μέλη μπορούν έως την 1^η Αυγούστου 2016, με ισχύ από το 2017, να επανεξετάσουν το ποσοστό της συνδεδεμένης στήριξης.

2.5.6 Ειδική καλλιεργητική ενίσχυση για το βαμβάκι

Με την πρόταση για κανονισμό διατηρείται η ειδική ενίσχυση για το βαμβάκι, η οποία χορηγείται ανά εκτάριο επιλέξιμης έκτασης βαμβακιού. Επιλέξιμη έκταση είναι εκείνη που βρίσκεται σε γεωργική γη που έχει εγκρίνει το κράτος μέλος για βαμβακοπαραγωγή, έχει σπαρθεί με εγκεκριμένες ποικιλίες και έχει πράγματι συγκομισθεί υπό κανονικές συνθήκες ανάπτυξης των φυτών.

2.5.7 Καθεστώς μικροκαλλιεργητών

Η Επιτροπή προτείνει ένα απλουστευμένο καθεστώς για τους μικρούς παραγωγούς, στους οποίους θα χορηγείται ένα κατ' αποκοπή ετήσιο ποσό ενίσχυσης που θα κυμαίνεται από 500 ευρώ έως 1.000 ευρώ, και θα υπολογίζεται με έναν εκ των δύο τρόπων που προτείνονται στον Κανονισμό.

Οι ενισχύσεις στο πλαίσιο του συγκεκριμένου καθεστώτος θα αντικαταστήσουν τις ενισχύσεις από τα καθεστώτα βασικής ενίσχυσης και συνδεδεμένης στήριξης. Επιπλέον, οι δικαιούχοι θα εξαιρούνται από τις γεωργικές πρακτικές της «πράσινης» ενίσχυσης. Σκοπός της συγκεκριμένης πρότασης είναι η μείωση του διοικητικού βάρους, ενώ για την υλοποίησή της, τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιήσουν έως 10% του εθνικού δημοσιονομικού τους φακέλου.

Για την λήψη των ανωτέρω άμεσων ενισχύσεων, η πρόταση της Επιτροπής προβλέπει ορισμένες ελάχιστες προϋποθέσεις. Συγκεκριμένα, προτείνεται η μη καταβολή ενισχύσεων στις περιπτώσεις όπου το συνολικό ποσό της ετήσιας πληρωμής που θα λαμβάνει ένας γεωργός θα είναι κατώτερο των 100 ευρώ ή η επιλέξιμη έκταση της εκμετάλλευσης θα είναι μικρότερη του ενός εκταρίου. Δεδομένης, ωστόσο, της ετερογενούς διάρθρωσης των εκμεταλλεύσεων, τα κράτη μέλη θα μπορούν να εφαρμόζουν κατώτατα επίπεδα εντός των ορίων που προβλέπονται στην πρόταση Κανονισμού, τα οποία ανταποκρίνονται στην ιδιαίτερη κατάστασή τους. Για την Ελλάδα τα κατώτατα επίπεδα ορίζονται στα 400 ευρώ και 0,4 εκτάρια, αντίστοιχα. Επίσης, σύμφωνα με την πρόταση της Επιτροπής, η Ελλάδα δύναται να μην εφαρμόσει ελάχιστες προϋποθέσεις ως προς τη λήψη άμεσων ενισχύσεων στα μικρά νησιά του Αιγαίου.

Πίνακας 2: Συνοπτική παρουσίαση των προτεινόμενων καθεστώτων ενίσχυσης

Τύπος ενίσχυσης	% του εθνικού δημοσιονομικού φακέλου	Προαιρετική/Υποχρεωτική
Βασική ενίσχυση	Ότι απομείνει μετά την αφαίρεση των άλλων πληρωμών	Υποχρεωτική
«Πράσινη» ενίσχυση	30%	Υποχρεωτική
Ενίσχυση για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς	Έως 5%	Προαιρετική
Ενίσχυση για νέους αγρότες	Έως 2%	Υποχρεωτική
Συνδεδεμένη ενίσχυση	Έως 5% (με έγκριση της Επιτροπής το ποσοστό μπορεί να αυξηθεί)	Προαιρετική
Ενίσχυση για μικροκαλλιεργητές	Έως 10%	Υποχρεωτική
Εθνικό απόθεμα	Έως 3%	Υποχρεωτική

Πηγή: COM (2011) 625/3

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα, τα κράτη μέλη πρέπει να θεσπίσουν εθνικό απόθεμα, χρησιμοποιώντας έως 3% του εθνικού δημοσιονομικού τους φακέλου. Το εθνικό απόθεμα θα χρησιμοποιείται για τη χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης, κατά προτεραιότητα σε νέους γεωργούς που αρχίζουν τη γεωργική τους δραστηριότητα ή σε γεωργούς περιοχών με ιδιαίτερες ανάγκες.

Στην προσπάθεια για νομιμοποίηση της στήριξης, η Επιτροπή επίσης προτείνει την επιβολή ανώτατων ορίων στις άμεσες ενισχύσεις (capping) για κάθε εκμετάλλευση και εισάγει τον πολυσυζητημένο όρο του «ενεργού» αγρότη.

Αναλυτικότερα, τίθενται ανώτατα όρια άμεσων ενισχύσεων για κάθε εκμετάλλευση, πέραν των οποίων εφαρμόζονται μειώσεις ως εξής:

- 20% για σύνολο ενισχύσεων από 150.000 έως 200.000 ευρώ
- 40% για σύνολο ενισχύσεων από 200.000 έως 250.000 ευρώ
- 70% για σύνολο ενισχύσεων από 250.000 έως 300.000 ευρώ
- 100% για σύνολο ενισχύσεων πάνω από 300.000 ευρώ

Τα ποσά αυτά υπολογίζονται με την αφαίρεση των μισθών που έχουν πραγματικά καταβληθεί και δηλωθεί από τον γεωργό κατά τα προηγούμενα έτη,

συμπεριλαμβανομένων φόρων και κοινωνικών εισφορών σχετικά με την απασχόληση, από το συνολικό ποσό των άμεσων ενισχύσεων προς χορήγηση αρχικά στον γεωργό, χωρίς όμως να λαμβάνονται υπόψη οι ενισχύσεις από το καθεστώς της «πράσινης» ενίσχυσης. Τέλος, τα ποσά που προκύπτουν από τις περικοπές θα μεταφέρονται στο δεύτερο πυλώνα του ίδιου κράτους μέλους.

Αναφορικά με τον όρο του «ενεργού» αγρότη, η Επιτροπή προτείνει να μην χορηγείται καμία άμεση ενίσχυση σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που:

- α) το ετήσιο ποσό των άμεσων ενισχύσεων είναι μικρότερο από το 5% των συνολικών εσόδων που απέκτησαν από μη γεωργικές δραστηριότητες κατά το πλέον πρόσφατο οικονομικό έτος, ή
- β) οι γεωργικές τους εκτάσεις είναι κυρίως εκτάσεις διατηρούμενες σε κατάσταση κατάλληλη για βόσκηση ή καλλιέργεια και στις εκτάσεις αυτές δεν ασκούν την ελάχιστη γεωργική δραστηριότητα.

Από τη διάταξη αυτή εξαιρούνται οι γεωργοί που εισέπραξαν λιγότερα από 5.000 ευρώ ως άμεσες ενισχύσεις για το προηγούμενο έτος. Σκοπός αυτού είναι να μην θιγούν οι γεωργοί μερικής απασχόλησης, οι οποίοι έχει διαπιστωθεί ότι παίζουν σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας σε περιθωριακές περιοχές (Matthews A., 2011).

2.6 Πολλαπλή Συμμόρφωση

Το καθεστώς της Πολλαπλής Συμμόρφωσης συνεχίζει να υφίσταται στη νέα ΚΑΠ, όμως, απλοποιείται και μεταφέρεται από τον κανονισμό για τις άμεσες ενισχύσεις στον οριζόντιο κανονισμό {Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2011) 628/3}. Οι κανόνες της Πολλαπλής Συμμόρφωσης βασίζονται σε ένα σύνολο από Κανονισμούς και Οδηγίες, καθώς και σε πρότυπα για την καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση των εκτάσεων που σχετίζονται με το νερό, το έδαφος και τα αποθέματά του σε άνθρακα, τη βιοποικιλότητα, το τοπίο και τη διατήρηση των στοιχείων του, τη δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων και των φυτών και την καλή μεταχείριση των ζώων.

Συγκεκριμένα, οι Κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης μειώνονται από 18 σε 13, και τα Πρότυπα για την καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση από 15 σε 8. Μέρος των κανόνων της Πολλαπλής Συμμόρφωσης θα αποτελέσουν και οι Οδηγίες 2000/60/ΕΚ (οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα) και 2009/128/ΕΚ (για την ορθολογική χρήση των γεωργικών φαρμάκων), αφού τεθούν σε εφαρμογή από όλα τα κράτη

μέλη. Υποχρέωση τήρησης των απαιτήσεων της Πολλαπλής Συμμόρφωσης έχουν όλοι οι παραγωγοί που λαμβάνουν άμεσες ενισχύσεις. Εξαιρούνται μόνο οι παραγωγοί που συμμετέχουν στο καθεστώς των μικροκαλλιεργητών. Η μη τήρηση των απαιτήσεων από τους παραγωγούς συνεπάγεται κυρώσεις, δηλαδή ποσοστιαία μείωση των ενισχύσεων που λαμβάνει ο παραγωγός ή αποκλεισμό από αυτές για ένα ή περισσότερα έτη. Τα κράτη μέλη τέλος, μπορούν να παρακρατούν το 10% των ποσών που προκύπτουν από την επιβολή των μειώσεων και των αποκλεισμών.

2.7 Σύστημα παροχής συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις

Τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να ιδρύσουν και να λειτουργήσουν ένα σύστημα παροχής συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις όπως ίσχυε μέχρι σήμερα. Οι διατάξεις για το εν λόγω σύστημα, όπως και για την Πολλαπλή Συμμόρφωση, μεταφέρονται από τον κανονισμό για τις άμεσες ενισχύσεις στον οριζόντιο κανονισμό {Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2011) 628/3}.

Το σύστημα παροχής συμβουλών θα καλύπτει τουλάχιστον: α) τις απαιτήσεις και τα πρότυπα της Πολλαπλής Συμμόρφωσης, β) τις επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές, οι οποίες είναι υποχρεωτικές για τη λήψη της «πράσινης» ενίσχυσης, γ) τις απαιτήσεις ή τις ενέργειες για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και το μετριασμό των συνεπειών της, για τη βιοποικιλότητα, την προστασία των υδάτων, την κοινοποίηση ασθενειών ζώων και φυτών και την καινοτομία, και δ) τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη των μικρών εκμεταλλεύσεων, και τουλάχιστον εκείνων των εκμεταλλεύσεων που συμμετέχουν στο καθεστώς των μικροκαλλιεργητών. Επίσης, θα μπορεί να καλύπτει: α) τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη των εκμεταλλεύσεων πέραν αυτών που συμμετέχουν στο καθεστώς των μικροκαλλιεργητών, και β) τις ελάχιστες εθνικές απαιτήσεις σε θέματα γεωργίας και περιβάλλοντος, ως προαπαιτούμενο για την ένταξη σε αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα.

Οι δικαιούχοι, είτε λαμβάνουν, είτε δεν λαμβάνουν στήριξη στο πλαίσιο της ΚΑΠ, συμπεριλαμβανομένης της αγροτικής ανάπτυξης, μπορούν να χρησιμοποιήσουν το εν λόγω σύστημα σε εθελοντική βάση. Επίσης, τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίζουν, σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια, τις κατηγορίες προτεραιότητας όσον αφορά τους δικαιούχους που έχουν πρόσβαση στο σύστημα παροχής συμβουλών. Τέλος, το εν λόγω σύστημα εξασφαλίζει ότι οι δικαιούχοι έχουν

πρόσβαση σε συμβουλές που αντικατοπτρίζουν την ειδική κατάσταση της εκμετάλλευσής τους.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάστηκαν οι νομοθετικές προτάσεις της Επιτροπής για την ΚΑΠ με ορίζοντα το 2020, με εμβάθυνση σε εκείνες που αφορούν στις άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί και ειδικότερα στο πρώτο τμήμα, γίνεται αναφορά στη διεθνή βιβλιογραφία που έχει προκύψει από έρευνες σχετικά με τις αναμενόμενες επιδράσεις από την εφαρμογή της προτεινόμενης πολιτικής για τη γεωργία στον τομέα των άμεσων ενισχύσεων. Εν συνεχεία, στο δεύτερο τμήμα του κεφαλαίου παρατίθενται σχολιασμοί και αντιδράσεις που έχουν εγείρει οι εν λόγω προτάσεις τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Κεφάλαιο 3°

Αναμενόμενες επιπτώσεις από την εφαρμογή των προτεινόμενων μέτρων για τις άμεσες ενισχύσεις

3.1 Αναφορά στη διεθνή βιβλιογραφία

Στο Έγγραφο Εργασίας {SEC(2011) 1153} της Επιτροπής για την εκτίμηση των επιπτώσεων, το οποίο συνοδεύει τις προτάσεις για Κανονισμούς, γίνεται μία εκτίμηση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ λαμβάνοντας υπόψη τους προσανατολισμούς του ΠΔΠ για το διάστημα 2014-2020. Ειδικότερα, στο Παράρτημα 10 του Εγγράφου αναλύονται οι επιπτώσεις των σεναρίων πολιτικής στην κατανομή των άμεσων ενισχύσεων και το γεωργικό εισόδημα.

Πρωτίστως, η ανακατανομή των άμεσων ενισχύσεων θα τείνει να μετατοπίσει τις ενισχύσεις από τα πιο παραγωγικά στα λιγότερο παραγωγικά κράτη μέλη, και από τις πιο εντατικές στις λιγότερο εντατικές εκμεταλλεύσεις εντός των κρατών μελών (Matthews A., 2011). Στα κράτη μέλη όπου ο δημοσιονομικός φάκελος μειώνεται, μερικοί αγρότες μπορεί να δουν τη βασική στήριξη του εισοδήματός τους να μειώνεται σημαντικά. Ωστόσο, οι αγρότες που μπορούν να επωφεληθούν από πολλά προτεινόμενα μέτρα, όπως η ενίσχυση για τις περιοχές με φυσικούς περιορισμούς και η «πράσινη» ενίσχυση, μπορούν να ωφεληθούν από το νέο σχεδιασμό {Ευρωπαϊκή Επιτροπή, SEC(2011) 1153}.

Επιπλέον, η ανακατανομή των ενισχύσεων αναμένεται να έχει αρνητική επίδραση στην παραγωγή σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Πρόσφατες μελέτες επιβεβαιώνουν αυτή την εκτίμηση, αλλά υποστηρίζουν ότι οι συνέπειες θα είναι οριακές, στις περισσότερες περιπτώσεις λιγότερο από 1-2% (Matthews A., 2011).

Από την Έγγραφο Εργασίας της Επιτροπής για την εκτίμηση των επιπτώσεων προκύπτει ότι ο πιο ωφελημένος παραγωγικός κλάδος αναμένεται να είναι η εκτατική κτηνοτροφία (βοοειδή και αιγοπρόβατα). Το γεγονός ότι οι εκτατικές κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις με βοοειδή και αιγοπρόβατα είναι οι πιο ωφελημένες οφείλεται σε δυο λόγους. Αρχικά, διότι οι εκτάσεις τους είναι συνήθως πολύ μεγάλες σε σύγκριση με το ποσό των ενισχύσεων που λαμβάνουν στην παρούσα κατάσταση, και επομένως θα ωφεληθούν από την ενιαία στρεμματική ενίσχυση. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι

αναμένεται οι εκμεταλλεύσεις αυτές να συνεχίσουν να λαμβάνουν τις συνδεδεμένες ενισχύσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Παράρτημα 10).

Από την άλλη πλευρά, η εφαρμογή των γεωργικών πρακτικών που προβλέπονται στο καθεστώς της «πράσινης» ενίσχυσης, θα αυξήσει το κόστος της γεωργίας στην ΕΕ είτε άμεσα είτε έμμεσα με τη μορφή της απώλειας εισοδήματος βραχυπρόθεσμα. Τα «πράσινα» μέτρα (η απαίτηση για διατήρηση μόνιμων βοσκότοπων ως δηλωθέντα το 2014, για διαφοροποίηση καλλιεργειών, και κυρίως για οικολογική αγρανάπαυση) θα μειώσουν την προσφορά και θα αυξήσουν τις τιμές αγοράς. Μακροπρόθεσμα, μπορεί να υπάρξει μια θετική ανάδραση από τις αειφόρες γεωργικές πρακτικές σε όρους υψηλότερων αποδόσεων, αλλά αυτό είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί (Matthews A., 2011).

Οι αναλύσεις δείχνουν ότι εξαιτίας του «πρασινίσματος» των άμεσων ενισχύσεων θα υπάρξει μια μέτρια κατά μέσο όρο αρνητική επίδραση στο εισόδημα, η οποία θα διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στα κράτη μέλη, τις περιοχές και τα γεωργικά συστήματα. Η μείωση θα είναι μεγαλύτερη στις χοιροτροφικές και πτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις λόγω του υψηλότερου κόστους των ζωοτροφών, καθώς και τις γαλακτοκομικές εκμεταλλεύσεις. Ελαφρώς μικρότερη θα είναι η μείωση στις αμπελουργικές εκμεταλλεύσεις και τις εκμεταλλεύσεις με κηπευτικές καλλιέργειες, ενώ μπορεί να υπάρξει ελάχιστη αύξηση στις εκμεταλλεύσεις με αροτραίες καλλιέργειες (Matthews A., 2011). Από την άλλη πλευρά όμως, μπορεί να προκύψουν νέες ευκαιρίες για αύξηση του εισοδήματος εξαιτίας της βελτίωσης του αγροτικού τοπίου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Παράρτημα 10).

Επίσης, διατηρούνται οι συνδεδεμένες ενισχύσεις για συγκεκριμένα είδη παραγωγής, τα οποία δημιουργούν οφέλη για το περιβάλλον και τον κοινωνικό ιστό των αγροτικών περιοχών, και τα οποία χωρίς τη συνδεδεμένη στήριξη απειλούνται με εξαφάνιση. Οι εν λόγω πληρωμές θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη διατήρηση της παραγωγής και όχι για την αύξησή της. Επιπλέον, προβλέπεται να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για όλα τα βασικά αγροτικά προϊόντα, και όχι μόνο για τις θηλάζουσες αγελάδες, τα αιγοπρόβατα, το ρύζι και το βαμβάκι (όπως προβλέπεται στον Διαγνωστικό Έλεγχο) (Matthews A., 2011).

Αναφορικά με το καθεστώς των μικροκαλλιεργητών, αυτό μπορεί να βοηθήσει τις μικρές εκμεταλλεύσεις να αναδιαρθρωθούν, να διαφοροποιηθούν και να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους π.χ. ανακαλύπτοντας νέες ευκαιρίες στις τοπικές αγορές και παρέχοντας συγκεκριμένα τοπικά προϊόντα. Επίσης, το μέτρο για

τους νέους αγρότες θα ενθαρρύνει την είσοδο νέων στον αγροτικό τομέα βελτιώνοντας έτσι την ηλικιακή διάρθρωση {Ευρωπαϊκή Επιτροπή, SEC(2011) 1153}.

Επιπλέον, οι εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται στις Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές (ΛΕΠ) θα ωφεληθούν περισσότερο, τόσο από την επιπρόσθετη ενίσχυση για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς, όσο και από την ανακατανομή των άμεσων ενισχύσεων εντός του κάθε κράτους μέλους. Η αυξημένη στήριξη στις εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται στις ΛΕΠ και τις μικρές εκμεταλλεύσεις θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του κινδύνου της εγκατάλειψης της γης στις περιθωριακές περιοχές {Ευρωπαϊκή Επιτροπή, SEC(2011) 1153}.

Τέλος, από την εφαρμογή των προτεινόμενων μέτρων αναμένεται αύξηση του διοικητικού άχθους, για παράδειγμα από την επιβολή ανώτατων ορίων στις άμεσες ενισχύσεις (capping), από τα κριτήρια επιλεξιμότητας για τους «ενεργούς» αγρότες και του «πρασίνισματος» των άμεσων ενισχύσεων, καθώς θα πρέπει να παρέχονται πρόσθετα έγγραφα στις αρχές των κρατών μελών. Το συνολικό διοικητικό κόστος του μελλοντικού συστήματος των άμεσων ενισχύσεων αναμένεται να αντιπροσωπεύει μια αύξηση της τάξης του 15% στο διοικητικό κόστος της παρούσας κατάστασης {Ευρωπαϊκή Επιτροπή, SEC(2011) 1153}.

Ο Alan Swinbank (2012) γράφει ότι οι προτεινόμενες από την Επιτροπή άμεσες ενισχύσεις, είναι απίθανο να επιτύχουν ένα μακροχρόνιο αποτέλεσμα για το γεωργικό εισόδημα. Αντιθέτως, θα προκαλέσουν υψηλότερα κόστη, και ειδικότερα υψηλότερες τιμές για τη γεωργική γη. Μάλιστα, η γεωργία θα παραμείνει σε υπέρτατο βαθμό εξαρτημένη από τις άμεσες ενισχύσεις, γεγονός που θα είναι ιδιαίτερα προβληματικό για τους νεοεισερχόμενους στον κλάδο. Επίσης, γράφει ότι σχετικά με την ανακατανομή των ενισχύσεων ανάμεσα στα κράτη μέλη, δεν έπρεπε μοναδικό κριτήριο να είναι η μέση ενίσχυση ανά εκτάριο, αλλά και άλλοι παράγοντες όπως π.χ. η στήριξη του εισοδήματος, τα δημόσια αγαθά, η συνοχή. Αναφορικά με την επιβολή ανώτατων ορίων στις ενισχύσεις (capping), τους μικρούς παραγωγούς, τους νεοεισερχόμενους και την μερική αποδέσμευση, ο Alan Swinbank αναφέρει ότι είναι πιθανό να εμποδίσουν τη διαρθρωτική αλλαγή που απαιτείται ώστε η Ευρωπαϊκή γεωργία να γίνει διεθνώς ανταγωνιστική.

Ο Emir Erjavec στο άρθρο του με τίτλο *‘Greening of the CAP is the “Emperor Naked”?’* που αναφέρεται στο πρασίνισμα της ΚΑΠ, κρίνει ότι η συγκεκριμένη πρόταση της Επιτροπής είναι ανακόλουθη, καθώς και ότι πρέπει να επιστραφεί, προκειμένου η Επιτροπή να προετοιμάσει μία καλύτερη και λιγότερο

πολιτική λύση. Τέτοιες αποφάσεις, γράφει ο Eijarvec, επιδεινώνουν τη δυσπιστία προς τις δημόσιες πολιτικές και αυξάνουν τις αντιοικονομικές δαπάνες του δημόσιου χρήματος. Επίσης, αμφισβητεί την εγκυρότητα του Εγγράφου Εργασίας της Επιτροπής για την εκτίμηση των επιπτώσεων, και ειδικότερα το γεγονός ότι ενώ κάνει λόγο για απώλεια εισοδήματος, δεν περιλαμβάνει κανένα τρόπο υπολογισμού του συγκεκριμένου ποσοστού (<http://capreform.eu/greening-of-agricultural-policy-is-the-%E2%80%9Cemperor-naked%E2%80%9D/>).

Επισημαίνει ότι η ανάγκη για πρασίνισμα της πολιτικής διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στα κράτη μέλη καθώς υπάρχει μεγάλη ανομοιομορφία στην Ευρωπαϊκή γεωργία. Στις χώρες κατά μήκος της Βορείου Θάλασσας, η περιβαλλοντική επιβάρυνση είναι μεγάλη εξαιτίας της εντατικής παραγωγής και της μονοκαλλιέργειας. Επιπλέον, σε αυτές τις χώρες το θέμα αυτό απασχολεί και την κοινωνία. Υπάρχουν όμως και άλλες περιοχές στην ΕΕ όπου η γεωργία δεν δημιουργεί περιβαλλοντικό πρόβλημα ή αυτό δεν το αντιλαμβάνεται έτσι η κοινωνία. Κατά τον συγγραφέα, είναι παράλογο να μιλάμε για οικολογικές υπηρεσίες σε περιοχές π.χ. στην ανατολική Ευρώπη, όπου υπάρχει φτώχεια στις αγροτικές περιοχές και πολύ μεγάλες ακαλλιέργητες εκτάσεις.

Αναφορικά με την απαίτηση για διαφοροποίηση των καλλιεργειών, ο συγγραφέας θέτει το ερώτημα εάν αυτή θα επιφέρει επιπρόσθετο κόστος. Επίσης, επισημαίνει ότι για τα κράτη μέλη που εφαρμόζουν πρόγραμμα αμειψισποράς, σε κάποιες περιπτώσεις σε μεγαλύτερο βαθμό από αυτόν που προβλέπεται στην Πολλαπλή Συμμόρφωση, η εφαρμογή της διαφοροποίησης θα τα οδηγήσει ένα βήμα πίσω χωρίς ουσιαστική πρόοδο στις οικολογικές υπηρεσίες.

Σχετικά με την απαίτηση για διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων, ο Eijarvec την χαρακτηρίζει πολύ απλουστευμένη, και τονίζει ότι για τη διατήρηση τέτοιων εκτάσεων, είναι σημαντικό η χρήση τους να είναι οικονομικά βιώσιμη. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τον συνδυασμό των υφιστάμενων ενισχύσεων με μία εκτατική κτηνοτροφική παραγωγή και παραγωγή ποιοτικών παραδοσιακών προϊόντων. Επίσης, θεωρεί ότι η επίδραση της διατήρησης των εν λόγω εκτάσεων στην βιοποικιλότητα είναι αμφισβητήσιμη, καθώς δεν υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στους τύπους των βοσκοτόπων. Είναι προτιμότερο κατά τον συγγραφέα να διατηρούνται οι βοσκότοποι με περιβαλλοντική αξία, και όχι οι βοσκότοποι όπου γίνεται εντατική παραγωγή, όπως συμβαίνει για παράδειγμα σε περιοχές γύρω από την Βόρεια Θάλασσα. Τέλος, για το ίδιο θέμα κρίνει ότι εισάγει διακρίσεις σε βάρος των νέων κρατών μελών,

καθώς αποτρέπει την εντατική γεωργική παραγωγή στους μεγάλους ακαλλιέργητους βοσκότοπους που υπάρχουν σε αυτά τα κράτη. Δεδομένου ότι οι χώρες αυτές εξασφάλισαν χαμηλότερα επίπεδα ενισχύσεων, κάθε επιπρόσθετη απαίτηση θα βλάψει την ανάπτυξη και την παραγωγή τροφής.

Η απαίτηση για διατήρηση μιας περιοχής οικολογικής εστίασης στο 7% της γεωργικής εκμετάλλευσης, βρίσκει σύμφωνο τον συγγραφέα για το μονότονο τοπίο κατά μήκος της Βορείου Θάλασσας και άλλων περιοχών. Όμως την χαρακτηρίζει ως αντιφατική για το μεγαλύτερο μέρος της νοτίου και κεντρικής-ανατολικής Ευρώπης. Σε αυτές τις περιοχές, όπου χαρακτηρίζονται από κατακερματισμένη ιδιοκτησία, διαφορετικά εδάφη, μεγάλο ποσοστό δασών και βοσκότοπων, αυτή η απαίτηση υφίσταται φυσικά. Επιπλέον, αναφέρει το παράδειγμα της Σλοβενίας, όπου τέτοιες περιοχές είχαν εξαιρεθεί από τις επιλέξιμες εκτάσεις για τη λήψη άμεσων ενισχύσεων προκειμένου να μην χορηγούνται λανθασμένες ενισχύσεις, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα επιπρόσθετο διοικητικό άγχος, δυσαρέσκεια και ζημία στους παραγωγούς. Σε κάθε περίπτωση, η πρόταση έχει διοικητικό κόστος, και επιπρόσθετο άγχος για τους παραγωγούς.

Επίσης, το ανεξάρτητο δίκτυο για την Ευρωπαϊκή γεωργία και τις πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης, Groupe de Bruges, στο κείμενό του “*A CAP for the future!?*” σχολιάζει τις νομοθετικές προτάσεις της Επιτροπής. Αρχικά, κάνει λόγο για έλλειψη ιεράρχησης των στόχων της πολιτικής, μιας και όλες οι προτάσεις φαίνεται να είναι το ίδιο σημαντικές. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ευρώπη διανύει την μεγαλύτερη κρίση από την ίδρυση της ΕΕ, το Groupe de Bruges προτείνει τη δημιουργία ενός σχεδίου που θα προβλέπει ενδεχόμενη καταστροφική έκβαση της κρίσης, καθώς και ενός σχεδίου επείγουσας παρέμβασης που θα αφορά τις κύριες προκλήσεις (κλιματική αλλαγή, ενέργεια, επισιτιστική ασφάλεια, έδαφος, νερό και βιοποικιλότητα) (<http://www.groupedebruges.eu/pdf/A%20%28better%29%20CAP%20for%20the%20future%20-%20Groupe%20de%20Bruges.pdf>).

Επισημαίνει επίσης ότι πιο καθοριστικός παράγοντας για τη βιωσιμότητα και την ανταγωνιστικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων δεν είναι η στήριξη του εισοδήματος, αλλά μάλλον η πρόσβαση στις αγορές, τις υπηρεσίες, την πληροφορία, το κεφάλαιο και τις υποδομές, καθώς επίσης και η θέση των παραγωγών στην αγροδιατροφική αλυσίδα. Και αυτό διότι υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τύποι εκμεταλλεύσεων που λειτουργούν σε διαφορετικά φυσικά περιβάλλοντα, διαφορετικά

νομικά, οικονομικά, πληροφοριακά και διοικητικά συστήματα, αλλά μέσα σε ένα διεθνές αγροδιατροφικό σύστημα.

Το Groupe de Bruges χαρακτηρίζει μία καλύτερη και δικαιότερη ανακατανομή των άμεσων ενισχύσεων ανάμεσα στα κράτη μέλη ως απαραίτητη, όμως κρίνει ότι σύμφωνα με το προτεινόμενο μέτρο θα χρειαστούν τουλάχιστον δύο δεκαετίες μέχρι να κλείσει το κενό, δίνοντας έτσι πλεονέκτημα στα παλαιότερα κράτη μέλη. Σημειώνει επίσης ότι η σχέση των καθεστώτων βασικής και «πράσινης» ενίσχυσης δεν είναι ξεκάθαρη, και θέτει το ερώτημα εάν οι παραγωγοί που δεν θα συμμορφώνονται με κάποιο από τα «πράσινα» μέτρα, θα χάνουν και την βασική ενίσχυση.

Σχετικά με το πρασίνισμα της ΚΑΠ, αναφέρει ότι τα προτεινόμενα μέτρα μοιάζουν να είναι τυχαία, άκαμπτα, χωρίς στόχους και κίνητρα για τις εκμεταλλεύσεις προκειμένου αυτές να βελτιώνουν συνεχώς τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις. Ειδικότερα για την απαίτηση διατήρησης μιας περιοχής οικολογικής εστίασης, αναφέρει ότι ενώ είναι ξεκάθαρο ότι θα μειώσει την παραγωγή, είναι ασαφές ποια δημόσια αγαθά θα προσφέρει και σε ποιο βαθμό. Σύμφωνα με το Groupe de Bruges, θα ήταν προτιμότερο να υπήρχε σε Ευρωπαϊκό επίπεδο μία λίστα από «πράσινες» επιλογές, από την οποία τα κράτη μέλη και οι παραγωγοί θα μπορούσαν να επιλέξουν. Η λίστα αυτή θα μπορούσε να υποδιαιρεθεί σε πολλούς τομείς (διαχείριση υδάτων, εδαφών, ενέργειας, διοξειδίου του άνθρακα, βιοποικιλότητας κ.ά.). Όλοι οι παραγωγοί θα πρέπει να τηρούν ένα ελάχιστο επίπεδο για κάθε τομέα, ενώ θα μπορούν να επιτύχουν ένα ορισμένο ανώτατο επίπεδο. Έτσι, όταν θα επιτυγχάνουν περισσότερα από τις βασικές απαιτήσεις θα λαμβάνουν μία αντίστοιχη πριμοδότηση. Το ίδιο θα μπορεί να συμβεί με όσους παραγωγούς εφαρμόζουν αυτά τα μέτρα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα ή όσους εργάζονται συλλογικά. Τέλος, τα προτεινόμενα αυτά μέτρα θα συνοδεύονται από έρευνες και παροχές προς τους αγρότες, ώστε οι τελευταίοι να εφαρμόζουν καλύτερες αγροπεριβαλλοντικές πρακτικές και να βελτιώνουν συνεχώς τις αγροπεριβαλλοντικές τους επιδόσεις.

Αναφορικά με τους ενεργούς αγρότες, το Groupe de Bruges αναφέρει ότι ο προτεινόμενος από την Επιτροπή ορισμός, δεν εξαιρεί τους καταπατητές και τους «αγρότες του καναπέ». Δεδομένου του εύρους των τύπων γεωργικής εκμετάλλευσης και των αγροτών, θα ήταν προτιμότερο να επιτραπεί στα κράτη μέλη να καθορίσουν τον όρο του ενεργού αγρότη. Σχετικά με το καθεστώς των μικρών παραγωγών,

επισημαίνει ότι η μικρή εκμετάλλευση δεν θα πρέπει να προσδιορίζεται μόνο από τον αριθμό των εκταρίων, καθώς με αυτόν τον τρόπο μερικές εντατικές, μικρές εκμεταλλεύσεις εξαιρούνται από τις άμεσες ενισχύσεις ενώ είναι σημαντικές για την επισιτιστική ασφάλεια. Τέλος, το Groupe de Bruges αμφισβητεί το εάν τα προτεινόμενα μέτρα θα μειώσουν το διοικητικό φόρτο, όμως τονίζει ότι η μείωση του διοικητικού βάρους δεν θα πρέπει να αποτελεί από μόνη της ένα στόχο, ούτε να ιεραρχείται πριν από άλλα σημαντικά θέματα. Σε κάποιες περιπτώσεις οι παραγωγοί αλλά και η κοινωνία, πρέπει να αποδεχτούν ότι η καλύτερη διαχείριση των δημόσιων δαπανών που βασίζεται σε σαφείς δείκτες ενδέχεται να απαιτεί περισσότερη γραφειοκρατία.

Τέλος, η έρευνα που υπογράφει η Κυβέρνηση της Σκωτίας και φέρει τον τίτλο *'The road ahead for Scotland'*, πραγματοποιήθηκε για να παράσχει στην πολιτεία οδηγίες για στοχευμένη εφαρμογή της αγροτικής ανάπτυξης και της στήριξης στη γεωργία. Και ενώ διενεργήθηκε το 2010, δηλαδή πριν την ανακοίνωση της Επιτροπής, μερικές ιδέες της αντανακλούν το περιεχόμενο της ανακοίνωσης, ενώ άλλες προτείνουν τρόπους με τους οποίους τα κράτη μέλη μπορούν να εκμεταλλευτούν την ευελιξία που τους παρέχεται. Για την ολοκλήρωσή της πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με εκπροσώπους της Κυβέρνησης, με ομάδες συμφερόντων, με εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δημόσιες διαβουλεύσεις και ερευνητική εργασία με τη χρήση οικονομικών μοντέλων.

Στο κείμενο της έκθεσης προτείνονται τρία καθεστώτα άμεσων ενισχύσεων. Το πρώτο αφορά στην βασική στήριξη του εισοδήματος ανά εκτάριο επιλέξιμης γης. Στις περιθωριακές περιοχές (ΛΕΠ) αυτή η ενίσχυση προτείνεται να είναι χαμηλή, ενώ στις εμπορικές περιοχές (μη-ΛΕΠ) να είναι η επικρατούσα ενίσχυση (τα 2/3) των συνολικών άμεσων ενισχύσεων που μπορεί να λάβει ένας παραγωγός. Το δεύτερο καθεστώς αφορά σε μία επιπρόσθετη ενίσχυση προς ενθάρρυνση των παραγωγών να παράγουν ενάντια στις παγκόσμιες προκλήσεις. Στις ΛΕΠ προτείνεται η εν λόγω ενίσχυση να χορηγείται με βάση την εργασία και όχι βάσει της έκτασης. Δεδομένου ότι στη Σκωτία υπάρχουν τεράστιες ορεινές εκτάσεις (highlands) με περιορισμένη γεωργική δραστηριότητα, η επιπρόσθετη ενίσχυση με βάση την έκταση δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί. Αντίθετα, στις μη-ΛΕΠ η επιπρόσθετη ενίσχυση προτείνεται να χορηγείται με βάση την έκταση. Τέλος, προτείνεται η διατήρηση της συνδεδεμένης στήριξης μόνο για τις ΛΕΠ.

Έτσι σύμφωνα με την έρευνα, η κατανομή των ενισχύσεων του πρώτου πυλώνα στις ΛΕΠ και μη-ΛΕΠ με τον τρόπο που περιγράφηκε παραπάνω, συναντά τις ανάγκες της Σκωτσέζικης γεωργίας. Άλλωστε το 85% της γεωργικής γης της χώρας ανήκει στις ΛΕΠ με δύσκολες φυσικές και κλιματικές συνθήκες. Επιπλέον, το 70% αυτής της έκτασης αποτελείται από άγονους βοσκότοπους και επομένως μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για εκτατική κτηνοτροφική παραγωγή. Δεδομένης λοιπόν της σημασίας της βοοτροφίας και της προβατοτροφίας για την Σκωτική οικονομία, καθώς και του μεγάλου κινδύνου εγκατάλειψης που αντιμετωπίζουν οι παραπάνω περιοχές, προτείνεται οι συνδεδεμένες ενισχύσεις για την περίοδο μετά το 2013 να αποτελούν το 15% των άμεσων ενισχύσεων.

Μεταξύ άλλων, η εν λόγω έρευνα προτείνει τη διατήρηση της υφιστάμενης δομής των δύο πυλώνων της ΚΑΠ. Επίσης, κρίνει ότι η πολιτεία θα πρέπει να αντισταθεί στην εφαρμογή του ‘capping’, αφενός γιατί αυτό έρχεται σε αντίθεση με την αιτιολόγηση των πληρωμών, και αφετέρου γιατί οι εκμεταλλεύσεις που πρόκειται να επηρεαστούν θα διασπαστούν σε μικρότερες. Κάθε προσπάθεια αποκλεισμού νέων εκμεταλλεύσεων όμως θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στις πραγματικά νεοεισερχόμενες εκμεταλλεύσεις στον κλάδο.

Η έρευνα προτείνει ότι οι υψηλότερες ενισχύσεις πρέπει να χορηγούνται στους πιο ενεργούς αγρότες και τις πιο παραγωγικές εκμεταλλεύσεις, δεδομένου ότι αυτοί μπορούν με μεγαλύτερες πιθανότητες να οδηγήσουν σε μια βιώσιμη γεωργία και συνεπώς μια βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, και που άλλωστε αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες προκλήσεις. Κρίνει επίσης ότι η Πολλαπλή Συμμόρφωση δεν θα πρέπει να έχει περισσότερες απαιτήσεις από τους αγρότες, όμως το σύστημα των ποινών θα πρέπει να αναθεωρηθεί.

3.2 Σχολιασμοί και επισημάνσεις από τον διεθνή και τον ελλαδικό χώρο

Μετά την ανακοίνωση των προτάσεων της Επιτροπής για την ΚΑΠ 2014-2020 υπήρξε έντονη αντίδραση και προβληματισμός στις πολιτικές ομάδες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τις κυβερνήσεις και τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών, την επιστημονική κοινότητα, τους διεθνείς οργανισμούς, τις οργανώσεις αγροτών, τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, αλλά και σε πληθώρα άλλων φορέων-οργανώσεων κλπ. Γενικότερα, από τις προτάσεις για τις άμεσες ενισχύσεις, θεωρήθηκαν θετικά τα μέτρα για τους μικρούς παραγωγούς, τους νέους αγρότες και τις περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, ενώ από την άλλη πλευρά, εκφράστηκαν

αντιρρήσεις και προβληματισμοί για το πάγωμα του προϋπολογισμού στα σημερινά ονομαστικά του επίπεδα και το μέτρο της «πράσινης» ενίσχυσης.

Αναφορικά με το πάγωμα του προϋπολογισμού, αυτό υποστηρίζεται από φιλοαγροτικές χώρες όπως η Γαλλία, ενώ βρίσκει αντίσταση από άλλες χώρες, όπως η Βρετανία και η Σουηδία, που επιθυμούν μια μεγάλη περικοπή του προϋπολογισμού της ΚΑΠ προκειμένου να χρηματοδοτηθούν νέα αναπτυξιακά μέτρα, όπως η έρευνα και η καινοτομία. Από την άλλη πλευρά, η Πολωνία, ένα από τα νέα κράτη μέλη της Ένωσης, άσκησε κριτική για το γεγονός ότι θα χρειαστεί μέχρι το 2028 για να επιτευχθεί ισορροπία στα επίπεδα των άμεσων ενισχύσεων μεταξύ των αγροτών κατά μήκος της ΕΕ (<http://www.reuters.com/article/2011/10/12/us-eu-agriculture-idUSTRE79B4DX20111012>).

Όσον αφορά στο μέτρο της «πράσινης» ενίσχυσης, αμφισβητείται ο υποχρεωτικός του χαρακτήρας, η αποτελεσματικότητα και η περιβαλλοντική αξία του, καθώς και το ποσοστό του δημοσιονομικού φακέλου που θα χρησιμοποιείται για την εν λόγω ενίσχυση, ενώ τέλος ασκήθηκε κριτική για την αύξηση του διοικητικού βάρους που θα επιφέρει. Ο Επίτροπος Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης, Dacian Cioloș, δικαιολογώντας τη δυσaráσκεια για το μέτρο της «πράσινης» ενίσχυσης είπε ότι ενώ η γη δεν θα χρησιμοποιείται για παραγωγή τροφίμων, θα εξακολουθεί να υπηρετεί ένα τεράστιο ρόλο για το μέλλον της γεωργίας. Ως παράδειγμα έφερε τη φύτευση δασικών δένδρων στις άκρες των αγροτεμαχίων για την πρόληψη της περαιτέρω διάβρωσης του εδάφους (<http://www.thecattlesite.com/news/36155/proposals-focus-on-greening-the-cap>).

Σχετικά με το ίδιο θέμα ο Jose Beacke, πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Νέων Αγροτών (CEJA), δήλωσε στη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 23 Νοεμβρίου ότι η διαφύλαξη «πράσινης» γης είναι «αντιπαραγωγική» και «απόλυτα αντίθετη με την αυξημένη ζήτηση για τροφή». Ομοίως, ο Gerd Sonnleitner, πρόεδρος της Επιτροπής Οργανώσεων Επαγγελματιών Καλλιεργητών (COPA) δήλωσε ότι αυτή η πολιτική είναι αντιπαραγωγική και δεν συνάδει με τη παγκόσμια έκκληση για μεγαλύτερη παραγωγή τροφής, λόγω της παγκόσμιας αύξησης του πληθυσμού και της αλλαγής του κλίματος σε ταχέως αναπτυσσόμενες περιοχές (<http://euractiv.gr/georgia-kai-trofima/i-%C2%ABprasini-gi%C2%BB-dixazei-tin-kap>).

Η Copa-Cogeca ανησυχεί ότι οι προτάσεις της Επιτροπής για το «πρασίνισμα» της ΚΑΠ, οι οποίες επιβάλλουν επιπλέον υποχρεωτικούς

περιβαλλοντικούς περιορισμούς στους αγρότες, θα προσθέσουν επιπλέον δαπανηρές επιβαρύνσεις στους Ευρωπαίους αγρότες, απειλώντας με αυτό τον τρόπο την ανταγωνιστικότητα και την οικονομική τους βιωσιμότητα (COPA-COGECA, 2011). Οι ενώσεις των αγροτών ανησυχούν επίσης και για το ότι οι παραγωγοί θα αντιμετωπίσουν ακόμα περισσότερη γραφειοκρατία προκειμένου να δικαιούνται τις ενισχύσεις, στις οποίες στηρίζονται για να παραμείνουν στον κλάδο (<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15272815>).

Η δέσμευση της Επιτροπής για χορήγηση ενισχύσεων μόνο στους «ενεργούς» αγρότες είχε θερμούς υποστηρικτές, όμως πολλοί ήταν εκείνοι που απογοητεύτηκαν από τον ορισμό του «ενεργού» αγρότη, τον οποίο βρήκαν πολύ ευρύ. Ομοίως, η επιβολή ανώτατων ορίων στις άμεσες ενισχύσεις θα επηρεάσει μόνον λίγες εκμεταλλεύσεις, αφού θα αφαιρούνται από το σύνολο οι αμοιβές για την εργασία και οι κοινωνικές εισφορές (<http://www.euractiv.com/cap/europes-farm-reform-rocky-start-news-508298>).

Στο διεθνές συνέδριο για το μελλοντικό σχεδιασμό της ΚΑΠ που πραγματοποιήθηκε την 9^η Μαρτίου 2012 στο Πανεπιστήμιο Johann Wolfgang Goethe στην Φρανκφούρτη, παρουσιάστηκε το ερευνητικό έργο του Ινστιτούτου Έρευνας για την Αγροτική Ανάπτυξη του Πανεπιστημίου, σχετικά με την αποτίμηση της δημόσιας διαβούλευσης για την μεταρρύθμιση της ΚΑΠ μετά το 2013. Από το κείμενο *“Synthesis and assessment of the public debate on the reform of the CAP after 2013”* διαπιστώνουμε ότι υπάρχει μεγάλο εύρος τοποθετήσεων σχετικά με τις προτεινόμενες αλλαγές, τόσο μεταξύ των κρατών μελών, όσο και μεταξύ των διαφόρων φορέων του ίδιου κράτους μέλους. Οι θέσεις των ενδιαφερόμενων μερών επηρεάζονται από τις πεποιθήσεις τους για το ποιοι πρέπει να είναι οι στόχοι της ΚΑΠ (παραγωγικότητα ή πολυλειτουργικότητα), τα εθνικά χαρακτηριστικά (τις κλιματικές συνθήκες, τη διάρθρωση της γεωργίας, το πολιτικό και διοικητικό σύστημα κ.ά.) και τα συμφέροντά τους (π.χ. οι προτεινόμενες πιο αυστηρές περιβαλλοντικές υποχρεώσεις, απαιτούνται από τις περιβαλλοντικές ΜΚΟ, βρίσκουν όμως αντίθετες τις οργανώσεις των αγροτών).

Σύμφωνα με το ίδιο κείμενο, σε κάποια κράτη μέλη όπως η Ισπανία και η Γαλλία, η διαβούλευση κυριαρχείται από την ανάγκη να υπάρξουν πιο παρεμβατικές πολιτικές που θα προστατεύσουν τους Ευρωπαίους γεωργούς από το διεθνή ανταγωνισμό και την αστάθεια των τιμών, ενώ σε άλλα κράτη μέλη όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, αναζητούνται τρόποι σύνδεσης των δημόσιων δαπανών της ΚΑΠ

με την παροχή δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών. Στην Ελλάδα, αναφέρει το συγκεκριμένο κείμενο, η δημόσια συζήτηση για τη μελλοντική ΚΑΠ έχει επισκιαστεί από τις συζητήσεις για την οικονομική κρίση. Ωστόσο, τα θέματα που κυριαρχούν είναι η ανακατανομή των πόρων ανάμεσα στα κράτη μέλη και τις περιφέρειες, και ειδικότερα τα κριτήρια για το διαχωρισμό των περιφερειών και η επιλεξιμότητα των βοσκοτόπων, τα οποία ενδέχεται να οδηγήσουν σε ανακατανομή των ενισχύσεων και ενδεχόμενες συγκρούσεις. Τέλος, έχουν συζητηθεί πολύ τόσο ο προσδιορισμός του «ενεργού» αγρότη, όσο και οι προτάσεις για το πρασίνισμα της ΚΑΠ (Institut für Ländliche Strukturforschung, 2012).

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων κρίνει την περιφερειοποίηση των ενισχύσεων ως κοινωνικά δίκαιη και επισημαίνει ότι τα κριτήρια διαχωρισμού θα πρέπει να δημιουργούν λιγότερους δυνατούς κλυδωνισμούς και ταυτόχρονα να ωθούν την παραγωγική διαδικασία ή συγκεκριμένους στόχους (π.χ. ορεινές, μειονεκτικές, νησιωτικές περιοχές). Αναφορικά με την «πράσινη» ενίσχυση, αναφέρει ότι μπορεί να είναι μία θετική εξέλιξη, πρέπει όμως να γίνει με απλό τρόπο, εφαρμόσιμο στις διαφορετικές περιοχές της Ευρώπης, χωρίς αύξηση της γραφειοκρατίας και χωρίς επικαλύψεις με το δεύτερο πυλώνα. Επίσης, πρέπει να είναι ανεξάρτητη από τη βασική ενίσχυση (σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τα μέτρα να περικόπτεται μόνο η «πράσινη συνιστώσα»), ενώ να δίνεται ευελιξία στα κράτη μέλη ως προς τα μέτρα που θα εφαρμόσουν (ΥπΑΑΤ, 2011).

Επίσης, το ΥπΑΑΤ υποστηρίζει τα καθεστώτα των μικροκαλλιεργητών, των νέων αγροτών και την επιβολή ανώτατων ορίων στις άμεσες ενισχύσεις. Ειδικότερα όμως για το τελευταίο μέτρο προτείνει ότι οι πόροι που θα εξοικονομούνται θα πρέπει να κατανέμονται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και όχι εντός του κράτους μέλους, όπως προτείνει η Επιτροπή. Τέλος, για τον ορισμό του «ενεργού» αγρότη, τον οποίο χαρακτηρίζει ως κομβικής σημασίας για την ώθηση της παραγωγικής προσπάθειας, επικαλείται ότι θα πρέπει να υπάρχουν κατευθυντήριες γραμμές από την ΕΕ, αλλά ο ακριβής ορισμός του να αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια κάθε κράτους μέλους (ΥπΑΑΤ, 2011).

Η ΠΑΣΕΓΕΣ εξέφρασε μεταξύ άλλων τη δυσαρέσκειά της για την μείωση του προϋπολογισμού της ΚΑΠ και χαρακτήρισε τις προτεινόμενες ρυθμίσεις για την «πράσινη» ενίσχυση ως πολύπλοκες, γραφειοκρατικές δύσκολα διαχειρίσιμες και δαπανηρές που δυσχεραίνουν την ανταγωνιστική θέση των αγροτών και διευκολύνουν τις εισαγωγές προϊόντων τρίτων χωρών στην ΕΕ. Ως εκ τούτου,

προτείνει η «πράσινη» συνιστώσα να γίνει σε χαμηλότερο ποσοστό με απλό και κατανοητό τρόπο, χωρίς αύξηση της γραφειοκρατίας για τους παραγωγούς και τους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Επίσης, χαρακτήρισε την περιφερειοποίηση των ενισχύσεων ως κοινωνικά δίκαιη εφόσον γίνει με σωστά κριτήρια διαχωρισμού των περιφερειών και επισήμανε τη σημασία ορισμού του μικρού παραγωγού στη σωστή του διάσταση. Τέλος, έκρινε ως απαράδεκτο τον όρο του «ενεργού» αγρότη και πρότεινε τη μείωση των ανώτατων ορίων των άμεσων ενισχύσεων σε χαμηλότερο ύψος, καθώς και την ανακατανομή των πόρων που θα εξοικονομούνται σε όλα τα κράτη μέλη με κριτήρια σύγκλισης και συνοχής (<http://www.paseges.gr/portal/cl/print/co/a8d940ac-0779-4c46-9f25-9ab012047baf>).

Σύμφωνα με το κείμενο “*Synthesis and assessment of the public debate on the reform of the CAP after 2013*”, η συνομοσπονδία των ενώσεων αγροτικών συνεταιρισμών στη χώρα μας προτείνει την εφαρμογή της «πράσινης» ενίσχυσης σε ποσοστό 10%, το οποίο θα μπορούσε να αυξηθεί στο 20% μετά από μία περίοδο προσαρμογής. Επίσης, οι οργανώσεις των αγροτών έχουν θετική στάση απέναντι στη μετάβαση από το ιστορικό στο περιφερειακό μοντέλο, εκφράζουν όμως ανησυχίες ότι ο διαχωρισμός των περιφερειών θα οδηγήσει σε εσωτερικές συγκρούσεις (Institut für Ländliche Strukturforschung, 2012).

Τέλος, ο ορισμός του «ενεργού» αγρότη δεν ανταποκρίνεται ούτε και στις θέσεις της Πανελλήνιας Ένωσης Νέων Αγροτών (ΠΕΝΑ). Η ΠΕΝΑ θεωρεί ότι «ενεργός αγρότης» είναι αυτός που: α) είναι κάτοικος υπαίθρου και ασκεί τα επαγγέλματά του στην ύπαιθρο, β) έχει υποβάλει δήλωση στο ΟΣΔΕ, γ) απασχολείται πλήρως με αγροτικά επαγγέλματα (φροντιστής περιβάλλοντος, γεωργός, κτηνοτρόφος, αλιεύς, δασεργάτης, παραγωγός-μεταποιητής-έμπορος της αγροτικής του παραγωγής, λειτουργός αγροτουριστικής επιχείρησης), δ) εξασφαλίζει το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων του από αγροτικά επαγγέλματα, ε) είναι ασφαλισμένος στον Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) και στ) διατηρεί κανονικά φορολογικά στοιχεία όπως κάθε σύγχρονος επαγγελματίας (<http://www.agrotypos.gr/index.asp?mod=articles&id=61664>).

Κεφάλαιο 4°

Φυσιογνωμία της περιοχής μελέτης

4.1 Γενικές πληροφορίες για το Νομό Λακωνίας

Ο Νομός Λακωνίας είναι ο νοτιότερος νομός της Πελοποννήσου και της ηπειρωτικής Ελλάδας. Συνορεύει βόρεια με το Νομό Αρκαδίας, δυτικά με το Νομό Μεσσηνίας, ενώ βρέχεται από τρία πελάγη, το Ιόνιο με το Μεσσηνιακό κόλπο, το Αιγαίο με το Λακωνικό κόλπο και το Μυρτώο ανατολικά. Έχει δύο κύριες οροσειρές, στα δυτικά τον Ταΰγετο, με την υψηλότερη κορυφή της Πελοποννήσου στα 2.407 μέτρα και στα ανατολικά τον Πάρνωνα στα 1.935 μέτρα. Ανάμεσά τους βρίσκεται η κοιλάδα του ποταμού Ευρώτα και η πρωτεύουσα του νομού, η Σπάρτη.

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτης (Ν. 3852/2010, ΦΕΚ 87/τ. Α/07-06-2010), ο Νομός Λακωνίας υπάγεται διοικητικά στην Περιφέρεια Πελοποννήσου που έχει έδρα την Τρίπολη, μαζί με τους Νομούς Αργολίδας, Αρκαδίας, Κορινθίας και Μεσσηνίας, και στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου που έχει έδρα την Πάτρα. Αποτελείται από πέντε Δήμους, και συγκεκριμένα τους Δήμους Ανατολικής Μάνης, Ελαφονήσου, Ευρώτα, Μονεμβασιάς και Σπάρτης (Ν. 3852/2010).

Η συνολική έκταση του νομού είναι 3.636,7 km², ενώ ο πληθυσμός του ανέρχεται σε 99.637 κατοίκους. (Απογραφή Πληθυσμού 2001, ΕΛ.ΣΤΑΤ.¹⁷). Στον πίνακα 3 που ακολουθεί, παρουσιάζεται η πληθυσμιακή εξέλιξη του νομού και γίνεται σύγκριση με το σύνολο της χώρας.

Πίνακας 3: Πληθυσμιακή εξέλιξη του Νομού Λακωνίας

Έτη	Νομός Λακωνίας	Σύνολο χώρας	Ποσοστό (%) του νομού επί το σύνολο χώρας
1961	118.661	8.388.553	1,41
1971	95.844	8.768.641	1,09
1981	93.218	9.740.417	0,96
1991	95.696	10.259.900	0,93
2001	99.637	10.964.020	0,91

Πηγή: Απογραφές Πληθυσμών, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

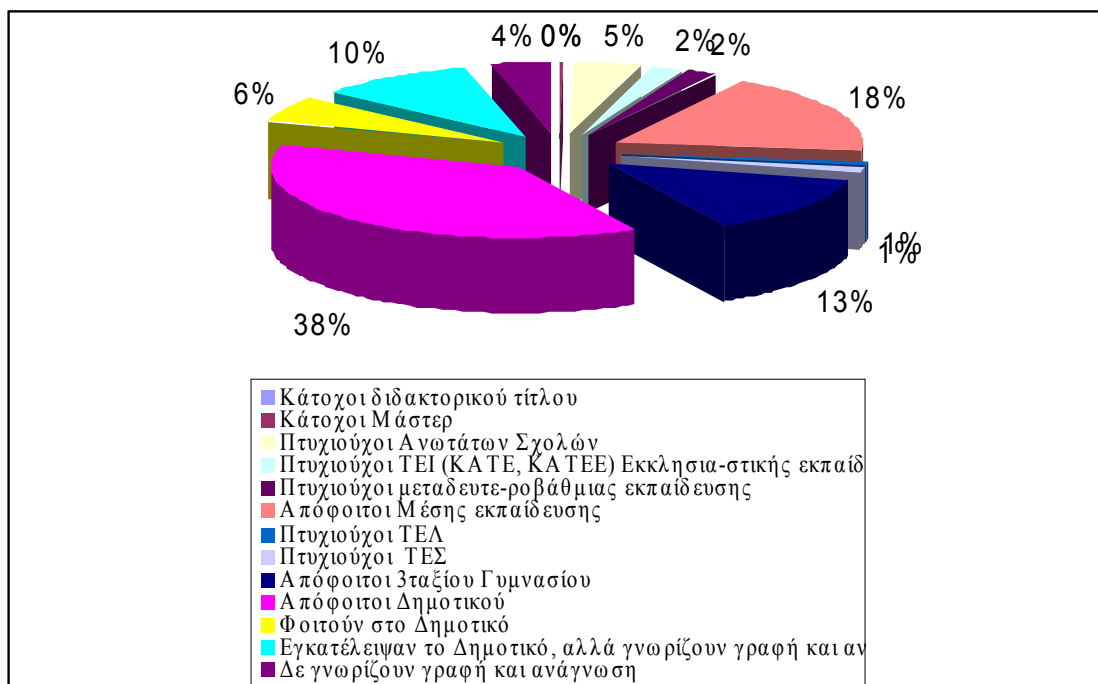
Μεταξύ των απογραφών του 1991 και 2001, ο πληθυσμός του νομού αυξήθηκε κατά 4,12%, ρυθμός χαμηλότερος του αντίστοιχου της χώρας που ήταν 6,86%. Από τα στοιχεία της απογραφής του 2001, προκύπτει επίσης ότι η πληθυσμιακή πυκνότητα του νομού είναι 27,4 κάτοικοι ανά km², ενώ η αντίστοιχη της χώρας είναι 82,9 κάτοικοι ανά km².

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νομού ανέρχεται το 2001 σε 38.893 άτομα, ενώ οι απασχολούμενοι σε 36.091 άτομα. Όσον αφορά την απασχόληση, το 47,9% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, το 11,8% στο δευτερογενή τομέα και το 35,7% στον τριτογενή τομέα. Η κατανομή της απασχόλησης στο Νομό Λακωνίας σε σχέση με την αντίστοιχη στο σύνολο της χώρας φαίνεται να διαφέρει σημαντικά, με το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων να απασχολείται στη γεωργία. Παράλληλα, ο αριθμός των ανέργων στο νομό ανέρχεται σε 2.802 άτομα και αποτελεί το 7,2% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του νομού (Απογραφή Πληθυσμού 2001, ΕΛ.ΣΤΑΤ.).

Το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων του νομού φαίνεται στο γράφημα που ακολουθεί.

Γράφημα 9: Κατανομή πληθυσμού στο Νομό Λακωνίας κατά επίπεδο εκπαίδευσης

¹⁷ Πρώην ΕΣΥΕ (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος)

Πηγή: Απογραφή πληθυσμού 2001, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

4.2 Γενικές πληροφορίες για το Δήμο Σπάρτης

Ο Δήμος Σπάρτης που συστάθηκε με το [Πρόγραμμα Καλλικράτης](#) την 1η Ιανουαρίου 2011 προέκυψε από τη συνένωση των προϋπαρχόντων Δήμων [Σπάρτης](#), [Θεραπνών](#), [Μυστρά](#), [Οινούτος](#), [Πελλάνας](#), [Φαρίδος](#) και της [Κοινότητας Καρυών](#). Η έκταση του νέου Δήμου είναι 1.181,78 km² και ο πληθυσμός του ανέρχεται σε 38.079 κατοίκους (Απογραφή Πληθυσμού 2001, ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Έδρα του νέου Δήμου ορίστηκε η [Σπάρτη](#) και ιστορική έδρα ο [Μυστράς](#).

Η Σπάρτη απέχει 225 χλμ. από την Αθήνα και είναι σήμερα μία καθαρή και ήσυχη μικρή πόλη, χτισμένη νότια από το κέντρο της αρχαίας ομώνυμης πόλης, κοντά στη δεξιά όχθη του ποταμού Ευρώτα. Ο πληθυσμός της σύμφωνα με την απογραφή του 2001 ανέρχεται σε 14.817 κατοίκους. Η πόλη αποτελεί το οικονομικό και εμπορικό κέντρο του νομού, με την οικονομία της να στηρίζεται στην αγροτική παραγωγή, την μεταποίηση και τη συσκευασία, καθώς και τον τουρισμό.

Αναφορικά με την απασχόληση στο νέο Δήμο Σπάρτης, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του ανέρχεται το 2001 σε 15.052 άτομα, ενώ οι απασχολούμενοι σε 14.123 άτομα. Από αυτούς, το 34,5% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, το 14,4% στο δευτερογενή τομέα και το 46,9% στον τριτογενή τομέα. Ο αριθμός των ανέργων ανέρχεται σε 929 άτομα και αποτελεί το 6,2% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του νομού (Απογραφή Πληθυσμού 2001, ΕΛ.ΣΤΑΤ.).

Συγκριτικά με το νομό, παρατηρούμε ότι στο νέο Δήμο Σπάρτης το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα είναι μικρότερο, ενώ τα ποσοστά απασχόλησης στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα είναι μεγαλύτερα. Ενώ όπως αναφέρθηκε παραπάνω, σε επίπεδο νομού σχεδόν οι μισοί απασχολούμενοι δραστηριοποιούνται στον πρωτογενή τομέα, στο νέο δήμο σχεδόν οι μισοί απασχολούμενοι δραστηριοποιούνται στον τριτογενή τομέα. Τέλος, το ποσοστό ανεργίας στον δήμο είναι αρκετά μικρότερο από αυτό του νομού.

4.3 Καταγραφή του αγροτικού χώρου του Νομού Λακωνίας

Σύμφωνα με την Απογραφή Γεωργίας-Κτηνοτροφίας 1999-2000 της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση του Νομού Λακωνίας καλύπτει 867.000 στρέμματα και αποτελεί το 22,7% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης της Περιφέρειας Πελοποννήσου, και το 2,4% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης της χώρας. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις του νομού ανέρχονται σε 31.527 και αποτελούν το 18,2% των εκμεταλλεύσεων της Περιφέρειας Πελοποννήσου και το 2,2% αυτών της χώρας.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων του νομού αφορά τις δενδρώδεις καλλιέργειες, οι οποίες χρησιμοποιούν το 83,9% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης (ΧΓΕ). Ακολουθούν οι εκμεταλλεύσεις με λοιπές εκτάσεις (οικογενειακοί λαχανόκηποι, μόνιμα λιβάδια και βοσκότοποι, άγονοι βοσκότοποι, φυτώρια, άλλες πολυετείς φυτείες και αγραναπαύσεις) που χρησιμοποιούν το 11,5%, οι εκμεταλλεύσεις με ετήσιες καλλιέργειες που

χρησιμοποιούν το 4% και οι εκμεταλλεύσεις με αμπέλια και σταφιδάμπελα που χρησιμοποιούν το 0,6% της ΧΓΕ του νομού. Τα παραπάνω στοιχεία αποτυπώνονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 4: Κατανομή της ΧΓΕ των εκμεταλλεύσεων κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως στην Ελλάδα, την Περιφέρεια Πελοποννήσου και το Νομό Λακωνίας

	Ετήσιες καλλιέργειες (1)		Αμπέλια και σταφιδάμπελα		Δενδρώδεις καλλιέργειες		Λοιπές εκτάσεις (2)	
	Αριθμός Εκμ/σεων	Εκτάσεις	Αριθμός Εκμ/σεων	Εκτάσεις	Αριθμός Εκμ/σεων	Εκτάσεις	Αριθμός Εκμ/σεων	Εκτάσεις
Σύνολο Ελλάδας	405.034	18.716	171.271	976	564.882	9.031	285.331	7.109
Περιφέρεια Πελοποννήσου	21.208	506	23.557	229	98.217	2.302	30.662	789
Νομός Λακωνίας	2.265	35	1.948	5	22.698	727	4.616	100

Πηγή: Απογραφή Γεωργίας-Κτηνοτροφίας 1999/2000, ΕΛ.ΣΤΑΤ. (σε χιλιάδες στρέμματα, (1) δεν περιλαμβάνονται οι αγραναπαύσεις, (2) περιλαμβάνονται οι οικογενειακοί λαχανόκηποι, τα μόνιμα λιβάδια και βοσκότοποι, οι άγονοι βοσκότοποι, τα φυτώρια, οι άλλες πολυετείς φυτείες και οι αγραναπαύσεις)

Αναφορικά με το ζωικό κεφάλαιο και σύμφωνα με την ίδια απογραφή, στο νομό δραστηριοποιούνται 299 εκμεταλλεύσεις με 4.786 βοοειδή, 1.563 εκμεταλλεύσεις με 61.787 προβατοειδή, 3.545 εκμεταλλεύσεις με 158.685 αίγες, 476 εκμεταλλεύσεις με 9.799 χοίρους, 467 εκμεταλλεύσεις με 616 ιπποειδή, 879 εκμεταλλεύσεις με 16.516 κουνέλια, 6.894 εκμεταλλεύσεις με 210.313 πουλερικά και 300 εκμεταλλεύσεις με 18.132 κυνέλες μελισσών.

Σύμφωνα με την ΕΑΣ Λακωνίας, το έτος 2011 υποβλήθηκαν στον ΟΠΕΚΕΠΕ μέσω του ΟΣΔΕ συνολικά 24.110 αιτήσεις. Αναλυτικότερα, δηλώθηκαν 66.000 εκτάρια με ελαιόδενδρα, 7.700 εκτάρια με εσπεριδοειδή, 500 εκτάρια με δενδρώδεις παραγωγής καρπών με κέλυφος (φουντουκιές, αμυγδαλιές, καρυδιές, φιστικιές και χαρουπιές), 1.000 εκτάρια με λοιπές μόνιμες καλλιέργειες, 600 εκτάρια με ζωοτροφές, 1.500 εκτάρια με λοιπά σιτηρά, 3.500 εκτάρια με εκτάσεις σε καλή γεωργική κατάσταση, 110 εκτάρια σε αγρανάπαυση, 528 εκτάρια αμπέλια (για οίνο και επιτραπέζια χρήση), 377 εκτάρια με κηπευτικές καλλιέργειες και 45.000 εκτάρια

βοσκότοποι. Αναφορικά με το ζωικό κεφάλαιο, στο ΟΣΔΕ έτους 2011 δηλώθηκαν 233.000 αιγοπρόβατα, 7.500 βοοειδή, 100 ίπποι και 172 χοίροι (ΕΑΣ Λακωνίας). Στο νομό εδράζονται και 3 συστηματικές μονάδες χοιροτροφίας δυναμικότητας 1.050 χοιρομητέρων για το έτος 2010 (Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής, Περιφερειακή Ενότητα Λακωνίας).

Η κυριότερη καλλιέργεια του νομού είναι η ελαιοκαλλιέργεια, και αυτό αποτυπώνεται στις εικόνες 1 και 2 του Παραρτήματος Ι. Συγκεκριμένα, στο νομό καλλιεργούνται 1.245.565 ελιές επιτραπέζιες και 12.445.524 ελιές ελαιοποιήσιμες. Από τις παραπάνω καλλιέργειες, τις καλλιεργητικές περιόδους 2009-2010 και 2010-2011 παρήχθησαν 21.370 και 23.520 τόνοι ελαιόλαδου, αντίστοιχα. Από τις επιτραπέζιες ποικιλίες, παράγονται περίπου 6.000 τόνοι βρώσιμων ελιών ετησίως, εκ των οποίων οι 3.000 τόνοι εξάγονται από τις 18 μεταποιητικές επιχειρήσεις βρώσιμης ελιάς του νομού. Οι επικρατέστερες ποικιλίες στο νομό είναι η Κουτσουρελιά, η Μυρτολιά ή Μουρτολιά, η Κορωνέικη, η Αθηνολιά, το Μανιατάκι και η Καλαμών (Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής, Περιφερειακή Ενότητα Λακωνίας).

Σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία, τα ελαιόλαδα του νομού έχουν αναγνωρισθεί ως προϊόντα Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ) (ΦΕΚ 955/31-12-1993). Επιπλέον, τα ελαιόλαδα των Τοπικών Κοινοτήτων Κροκεών Δήμου Ευρώτα (ΦΕΚ 24/18-01-1994), Πετρίνας Δήμου Ανατολικής Μάνης (ΦΕΚ 17/14-01-1994) και Φοινικίου Δήμου Μονεμβασίας (C180/2001 σελ. 10) έχουν αναγνωρισθεί ως προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ). Τέλος, από το μητρώο του Ο.Π.Ε.Γ.Ε.Π. προκύπτει ότι στο νομό λειτουργούν εξήντα εννέα εγκεκριμένες επιχειρήσεις στην παραγωγή (ελαιουργεία), τυποποίηση και εμπορία ελαιόλαδου ΠΓΕ και ΠΟΠ (http://www.agrocert.gr/photos/home/cfiles/fytika_22-12-11.xls).

Μία άλλη σημαντική για το νομό καλλιέργεια είναι η καλλιέργεια των εσπεριδοειδών. Συγκεκριμένα, στο νομό καλλιεργούνται πορτοκάλια (κυρίως Merlin, Navelina, Valencia, B. Comune, Saloustiana), μανταρίνια (Κλημεντίνες, Encore, Minneola, Satsuma, Nova, Page, Ortanique), γκρέϊπ-φρούτ (λευκόσαρκα & ερυθρόσαρκα) και λεμόνια (καλοκαιρινά & χειμωνιάτικα). Στην εικόνα 3 του Παραρτήματος Ι αποτυπώνεται η καλλιέργεια της πορτοκαλιάς στο νομό, ενώ στον πίνακα 8 δίνεται η αναμενόμενη παραγωγή εσπεριδοειδών για το νομό την καλλιεργητική περίοδο 2011-2012.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια μεταστροφή στις βιολογικές καλλιέργειες καθιστώντας το Νομό Λακωνίας για αρκετά χρόνια στην κορυφή των περιοχών με τη μεγαλύτερη παραγωγή βιολογικών προϊόντων στην Ελλάδα. Από το αρχείο της Δ/σης Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής της Περιφερειακής Ενότητας Λακωνίας, προκύπτει ότι το έτος 2005 εντάχθηκαν στο μέτρο «Βιολογική Γεωργία» του ΠΑΑ, 223 δικαιούχοι με 17.587,61 στρέμματα. Ομοίως, το έτος 2006 εντάχθηκαν 296 παραγωγοί με 25.859,66 στρέμματα και το έτος 2007 εντάχθηκαν 460 παραγωγοί με 32.603,27 στρέμματα. Τα παραπάνω φαίνονται πιο αναλυτικά στους πίνακες 9, 10 και 11 του Παραρτήματος Ι.

Σχετικά με την αμπελοκαλλιέργεια στο νομό, η οικεία Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής εκτιμά ότι οι εκτάσεις με οινοποιήσιμες ποικιλίες αμπέλου ανέρχονται σε 9.118,7 στρέμματα. Από αυτά, στα 31 στρέμματα παράγονται οίνοι ΠΟΠ και στα 548,1 στρέμματα παράγονται οίνοι ΠΓΕ. Με το ΦΕΚ 208/2-10-2009 αναγνωρίζονται οι οίνοι Ονομασίας Προελεύσεως ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ-ΜΑΛΒΑΣΙΑ, ενώ με το ΦΕΚ 1179/25-9-2000 καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις χρησιμοποίησης της ένδειξης «Λακωνικός Τοπικός Οίνος».

Οι κυριότερες καλλιεργούμενες οινοποιήσιμες ποικιλίες αμπέλου στο νομό είναι το Μαυρούδι (3.150 στρέμματα), ο Ροδίτης (1.095 στρέμματα), το Ασπρούδι (794 στρέμματα), η Κυδωνίτσα (778 στρέμματα) και το Αγιωργίτικο (252 στρέμματα). Η ίδια Υπηρεσία εκτιμά ότι η οινοπαραγωγή για το 2011 ανέρχεται σε 32.000 εκατόλιτρα, εκ των οποίων τα 12.800 είναι ερυθροί οίνοι και τα 19.200 λευκοί οίνοι. Πιο αναλυτικά, εκτιμάται ότι παράγονται 200 εκατόλιτρα λευκοί οίνοι ΠΟΠ, 4.300 εκατόλιτρα οίνοι ΠΓΕ (2.000 ερυθροί-2.300 λευκοί) και 27.500 επιτραπέζιοι οίνοι (10.800 ερυθροί-16700 λευκοί).

Αναφορικά με την μελισσοκομία, από το αρχείο της οικείας Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής, προκύπτει ότι τον Νοέμβριο του 2011 ο αριθμός των μελισσοκομικών εκμεταλλεύσεων στο νομό είναι 650 και ο αριθμός των κυψελών είναι 52.500. Συγκρίνοντας με τα στοιχεία της Απογραφής Γεωργίας-Κτηνοτροφίας 1999-2000, παρατηρούμε ότι οι μελισσοκομικές εκμεταλλεύσεις διπλασιάστηκαν, ενώ ο αριθμός των κυψελών σχεδόν τριπλασιάστηκε.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι τα $\frac{3}{4}$ της συνολικής έκτασης του νομού καταλαμβάνονται από ορεινές και ημιορεινές περιοχές, αφού σύμφωνα με την Οδηγία 85/148/ΕΟΚ, από το σύνολο των δημοτικών-τοπικών κοινοτήτων του νομού, οι (41)

σαράντα μία έχουν χαρακτηριστεί «μειονεκτικές» και οι (97) ενενήντα επτά έχουν χαρακτηριστεί «ορεινές».

Κλείνοντας το παρόν κεφάλαιο δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε ότι ο νομός, και κυρίως ο αγροτικός κόσμος, δοκιμάστηκε από τις καταστροφικές πυρκαγιές του 2007. Συγκεκριμένα, επλήγησαν 62 πρώην δημοτικά διαμερίσματα, η έκταση των οποίων αποτελεί το 39,2% της συνολικής έκτασης του νομού, ενώ η ΧΓΕ αυτών αποτελεί το 43,5% της συνολικής ΧΓΕ του νομού. Οι αιτήσεις που υποβλήθηκαν για καταστροφή από πυρκαγιά, αφορούσαν σε καταστροφές στο φυτικό κεφάλαιο έκτασης 17.640 στρεμμάτων. Στα 17.354 στρέμματα εξ αυτών γίνεται καλλιέργεια ελιάς. Το ποσοστό καταστροφής στον αιγοπροβατοτροφικό τομέα ανέρχεται σε 0,6%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στον βοοτροφικό τομέα ανέρχεται σε 5,6%. Τέλος, η δασική έκταση που κάηκε ήταν 170.000 στρέμματα και αποτελεί το 9,7% των δασικών εκτάσεων του νομού (1.750.420 στρέμματα) (Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007).

Κεφάλαιο 5°

Ανάλυση στοιχείων

5.1 Σκοπός και μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση πιθανών επιπτώσεων από την εφαρμογή του μέτρου των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων μετά το 2013 σύμφωνα με το προτεινόμενο πλαίσιο, το οποίο παρουσιάστηκε αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο. Πιο αναλυτικά, επιδιώκεται να αποτυπωθεί η στάση και η διάθεση των παραγωγών της περιοχής μελέτης απέναντι στη διαμορφούμενη πολιτική, αφού πρωτίστως αποτυπωθεί η παρούσα κατάστασή τους. Ως περιοχή μελέτης επιλέχθηκε ο Καλλικράτειος Δήμος Σπάρτης.

Στόχος της έρευνας είναι αρχικά να διαπιστωθεί πόσο σημαντικές είναι άμεσες ενισχύσεις για τους παραγωγούς, πως διαμορφώνεται η γεωργική τους δραστηριότητα και το εισόδημά τους κ.ά.. Στην συνέχεια, στόχο αποτελεί η καταγραφή των απόψεων των παραγωγών για ορισμένα από τα προτεινόμενα μέτρα και το πώς οι ίδιοι βλέπουν τις εξελίξεις σε προσωπικό επίπεδο.

Για το σκοπό αυτό, επιλέχθηκε να πραγματοποιηθεί ποιοτική έρευνα ως καταλληλότερη για το αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Ως πλεονεκτήματα της εν λόγω μεθόδου, αναφέρεται το ότι πρόκειται για λεπτομερή και εις βάθος διερεύνηση, ότι μπορεί να οδηγήσει στην διερεύνηση φαινομένων, διαδικασιών και συμπεριφορών που δεν είχαν προβλεφθεί από πριν, και τέλος ότι πρόκειται για διερεύνηση της εμπειρίας των κοινωνικών υποκειμένων.

Η Κυριαζή αναφερόμενη στην ποιοτική έρευνα γράφει ότι «ο συνεχής διάλογος ιδεών και στοιχείων σημαίνει συνεπώς ότι η κατεύθυνση της έρευνας δεν είναι σταθερή και προκαθορισμένη, αλλά διαμορφώνεται στην πορεία» (1998, σελ. 52) και συνεχίζει «παρότι υπάρχουν εναλλακτικές ποιοτικές μέθοδοι, όλες χαρακτηρίζονται από το να επιδιώκουν να κατασκευάσουν αναπαραστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας από τη μελέτη σε βάθος των περιπτώσεων [...] ο ερευνητής εμβυθίζεται στον κοινωνικό χώρο που μελετάει και προσπαθεί να δει τα πράγματα από τη σκοπιά των ερευνώμενων» (1998, σελ. 52-53)

Από την άλλη πλευρά, μειονέκτημα της μεθόδου αποτελεί το ότι συνήθως αφορά μικρά δείγματα, ότι χαρακτηρίζεται από σχετικά περιορισμένες δυνατότητες γενίκευσης και σύγκρισης, καθώς και ότι εξαρτάται αρκετά από τις προσωπικές αντιλήψεις του ερευνητή και από τα επικοινωνιακά του προσόντα.

Η παρούσα έρευνα βασίστηκε σε πρωτογενή στοιχεία που συγκεντρώθηκαν με προσωπικές συνεντεύξεις με δομημένο ερωτηματολόγιο (Παράρτημα II). Στο ερωτηματολόγιο συμπεριλήφθηκαν αρχικά ερωτήσεις που σχετίζονται με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων π.χ. φύλο, έτος γέννησης, μορφωτικό επίπεδο κτλ. Επίσης, συμπεριλήφθηκαν ερωτήσεις που σχετίζονται με τα στοιχεία της εκμετάλλευσης π.χ. καλλιέργειες, εμπορία παραγόμενων προϊόντων, οικονομικό επίπεδο κλπ., καθώς και υποθετικές ερωτήσεις π.χ. «τί θα κάνατε εάν...» κτλ. Τέλος, το ερωτηματολόγιο περιείχε ερωτήσεις γνώμης, δηλαδή ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στους παραγωγούς να εκφράσουν τις απόψεις τους για τα ερευνώμενα θέματα.

Έτσι, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις σε τριάντα (30) παραγωγούς κατά το χρονικό διάστημα Δεκεμβρίου 2011-Ιανουαρίου 2012. Για την επιλογή των συμμετεχόντων πραγματοποιήθηκαν επανειλημμένες επισκέψεις σε συνεταιριστικά ελαιουργεία σε διάφορες δημοτικές/τοπικές κοινότητες του Δήμου Σπάρτης, καθώς και τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Επεξεργασίας Εσπεριδοειδών (ΑΣΕΕ) Αμυκλών Σπάρτης «ΛΑΚΩΝΙΑ». Επιλέχθηκε ο τρόπος αυτός διότι την περίοδο αυτή γίνεται η συλλογή του ελαιοκάρπου και η συγκομιδή των πορτοκαλιών. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε φιλικό και άνετο κλίμα και η κάθε μία διήρκεσε κατά μέσο όρο μιάμιση ώρα. Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων έγινε μια προσπάθεια ενημέρωσης των παραγωγών σχετικά με τα προτεινόμενα μέτρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλοι οι ερωτώμενοι επέδειξαν μεγάλη προθυμία τόσο να απαντήσουν στις ερωτήσεις, όσο και να διατυπώσουν τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς τους πέραν των ερωτημάτων της παρούσας έρευνας.

Αναφορικά με το δείγμα της έρευνας, επιδιώχθηκε ποικιλομορφία. Πιο συγκεκριμένα, έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθούν αρχηγοί εκμεταλλεύσεων νέοι αλλά και μεγαλύτεροι σε ηλικία, άνδρες και γυναίκες, καθώς και πολυαπασχολούμενοι παραγωγοί. Επίσης, συμπεριλήφθηκαν εκμεταλλεύσεις φυτικής και μεικτής κατεύθυνσης, καθώς και εκμεταλλεύσεις σε πεδινές, μειονεκτικές και ορεινές περιοχές (όπως αυτές καθορίζονται βάσει της Οδηγίας 85/148/ΕΟΚ) με διαφορετικές αποστάσεις από την πρωτεύουσα του Δήμου. Το προφίλ των αρχηγών που επιλέχθηκαν, αλλά και των εκμεταλλεύσεών τους, παρουσιάζεται στη συνέχεια.

5.2 Δημογραφικά στοιχεία

Ο μέσος όρος της ηλικίας των ερωτώμενων είναι τα 43,7 χρόνια, ενώ όσον αφορά την οικογενειακή τους κατάσταση το 63,3% είναι έγγαμοι και το 36,7% άγαμοι. Από τους 30 ερωτηθέντες-αρχηγούς εκμεταλλεύσεων οι 23 είναι άνδρες (το 76,7%) και οι 7 γυναίκες (το 23,3%), και ασχολούνται με τη γεωργία κατά μέσο όρο 19,2 χρόνια. Στον πίνακα 5 δίνεται η κατανομή των ερωτώμενων στις ηλικιακές κλάσεις στο σύνολό τους και ανά φύλο.

Πίνακας 5: Ηλικιακές κλάσεις

	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
31-40	33,3%	39,1%	14,3%
41-50	50%	47,9%	57,1%
51-65	16,7%	13,0%	28,6%
Σύνολο	100%	100%	100%

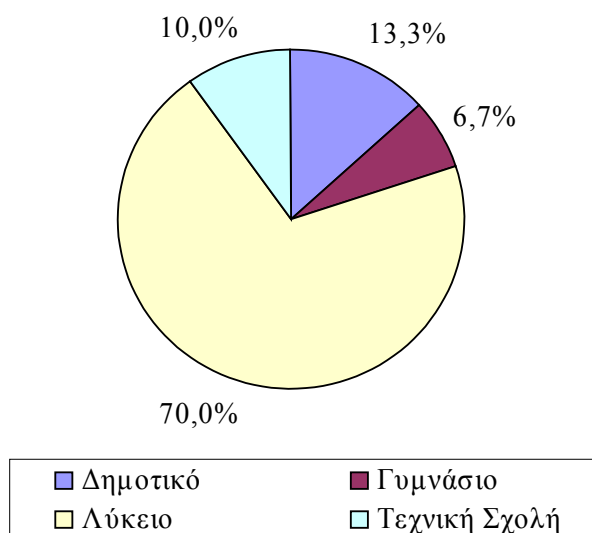
Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Αναφορικά με το μορφωτικό τους επίπεδο, το 70% των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι Λυκείου, το 13,3% απόφοιτοι Δημοτικού, το 10% απόφοιτοι Τεχνικής Σχολής, και τέλος το 6,7% απόφοιτοι Γυμνασίου (γράφημα 10). Είναι αξιοσημείωτο ότι το μορφωτικό επίπεδο της συντριπτικής πλειοψηφίας των ερωτηθέντων είναι αρκετά υψηλό.

Στην ερώτηση εάν έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα γεωργικής εκπαίδευσης-κατάρτισης, οι 9 από τους 30 παραγωγούς απάντησαν θετικά, δηλαδή το 30% του δείγματος. Το ποσοστό αυτό είναι χαμηλό, και τολμούμε να πούμε απογοητευτικό, εάν ληφθεί υπόψη ότι τα προγράμματα που παρακολούθησαν ήταν υποχρεωτικά ή επιδοτούμενα. Συγκεκριμένα, οι 7 παραγωγοί είχαν εγκατασταθεί ως νέοι γεωργοί του αντίστοιχου μέτρου του ΠΑΑ, και υποχρεωτικά παρακολούθησαν τα προγράμματα του Οργανισμού Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Απασχόλησης (ΟΓΕΕΚΑ) «ΔΗΜΗΤΡΑ». Επιπλέον, οι 3 από τους 9 είχαν παρακολουθήσει επιδοτούμενα σεμινάρια για τη γεωργία, τα οποία είχε

διοργανώσει ο Δήμος όπου διαμένουν, με σκοπό όπως οι ίδιοι ανέφεραν να λάβουν τα χρήματα.

Γράφημα 10: Μορφωτικό επίπεδο ερωτώμενων

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Οι 7 από τους 30 παραγωγούς (23,3%) του δείγματος δήλωσαν ότι έχουν και εξωγεωργική απασχόληση. Συγκεκριμένα, οι ασχολίες που καταγράφηκαν είναι:

- αγρεργάτης
- σερβιτόρος
- εποχικός υπάλληλος σε αγροτουριστική επιχείρηση
- εποχικός υπάλληλος σε συνεταιρισμό
- απασχολούμενος με τα κοινά
- εποχική υπάλληλος γραφείου
- οικιακή βοηθός

Στην ερώτηση για το ποιος είναι ο λόγος που ασκούν δεύτερο επάγγελμα, οι 6 απάντησαν για ενίσχυση του κύριου εισοδήματός τους, και μόνο ένας απάντησε από προσωπική επιθυμία και «μεράκι». Στους πολυαπασχολούμενους του δείγματος περιλαμβάνονται άνδρες και γυναίκες, κάτοικοι όλων των περιοχών, των οποίων τα εισοδήματα βρίσκονται στις μεσαίες εισοδηματικές κλάσεις. Στον πίνακα 6 δίνονται τα ποσοστά του συνολικού εισοδήματος των 7 παραγωγών που προέρχονται από τις εξωγεωργικές τους δραστηριότητες.

Πίνακας 6: Ποσοστό εξωγεωργικού εισοδήματος στο συνολικό εισόδημα

Ποσοστό (%)	Αριθμός ερωτηθέντων
30%	5
20%	1
15%	1

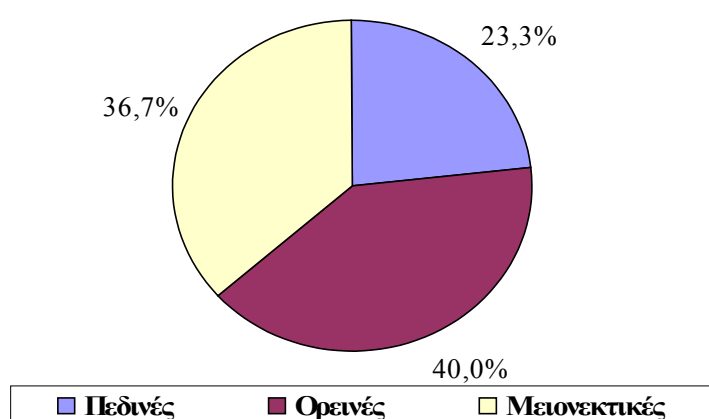
Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι από τους ερωτηθέντες παραγωγούς, οι 6 έχουν υπάρξει δικαιούχοι του μέτρου εγκατάστασης νέων αγροτών, οι 5 έχουν υπάρξει διάδοχοι δικαιούχου πρόωρης συνταξιοδότησης, και τέλος 5 εξ αυτών έχουν υλοποιήσει Σχέδιο Βελτίωσης μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης.

5.3 Χαρακτηριστικά των εκμεταλλεύσεων

Από τις 30 εκμεταλλεύσεις, οι 7 βρίσκονται σε πεδινές, οι 11 σε μειονεκτικές και οι 12 σε ορεινές περιοχές, όπως αυτές καθορίζονται στην Οδηγία 85/148/ΕΟΚ (γράφημα 11). Επιπλέον, οι 23 είναι φυτικής κατεύθυνσης, ενώ οι υπόλοιπες 7 είναι μεικτές, διαθέτουν δηλαδή φυτικό και ζωικό κεφάλαιο. Τα είδη που καλλιεργούν/εκτρέφουν οι ερωτώμενοι παρουσιάζονται στους πίνακες 7 και 8, αντίστοιχα.

Γράφημα 11: Έδρα εκμεταλλεύσεων

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Πίνακας 7: Κλάδοι φυτικής παραγωγής

Είδος καλλιέργειας	Στρέμματα	Αριθμός ερωτώμενων
Ελιές ελαιοποιήσιμες	1.698	28
Ελιές επιτραπέζιες	487	10
Πορτοκαλιές	413	17
Κηπευτικές καλλιέργειες	28	2
Καρυδιές	25	1
Συκιές	5	1
Αμπέλι	49	5
Σύνολο	2.705	--

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Πίνακας 8: Κλάδοι ζωικής παραγωγής

Είδος ζωικού κεφαλαίου	Αριθμός ζώων	Αριθμός ερωτώμενων
Αίγες	315	3
Πρόβατα	265	1
Μελισσοσμήνη	200	2
Όρνιθες αυγοπαραγωγής	450	1
Χοιρομητέρες	2	1

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

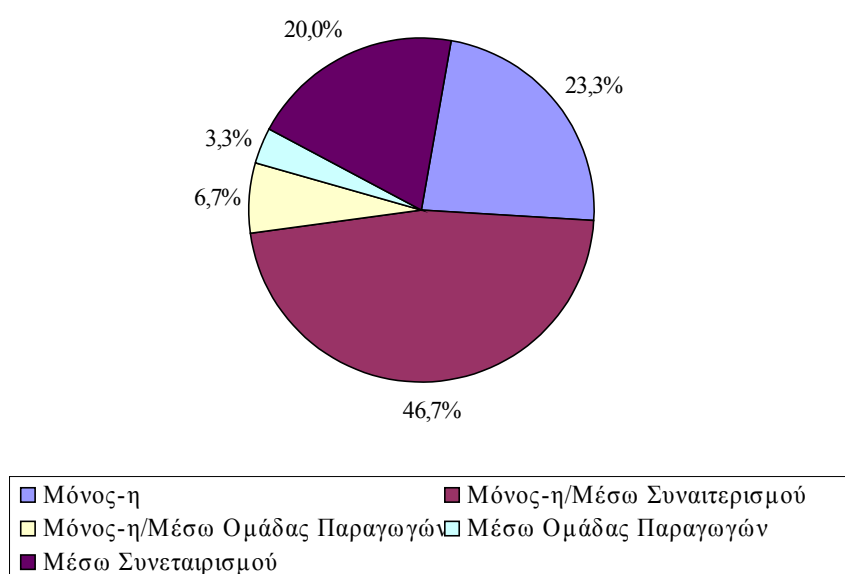
Από το σύνολο των 2.705 στρεμμάτων που καλλιεργούνται στις εκμεταλλεύσεις που περιελήφθησαν στην έρευνα, τα 1.653 στρέμματα είναι ιδιόκτητα και τα 1.052 μισθωμένα. Επίσης, από τα 2.705 στρέμματα, τα 1.307 στρέμματα είναι αρδευόμενα και τα 1.398 στρέμματα ξηρικά. Τέλος, το μέσο μέγεθος των εκμεταλλεύσεων του δείγματος είναι τα 90,2 στρέμματα.

Τα παραγόμενα προϊόντα φυτικής προέλευσης είναι το ελαιόλαδο, οι βρώσιμες ελιές, τα πορτοκάλια, τα κηπευτικά, τα καρύδια, τα σύκα, και ο οίνος. Στην ερώτηση σχετικά με το πώς εμπορεύονται τα ανωτέρω προϊόντα, το 46,7% απάντησε μόνος-η μου/μέσω συνεταιρισμού, το 23,3% μόνος-η μου, το 20% μέσω συνεταιρισμού, το 6,7% μόνος-η μου/μέσω ομάδας παραγωγών, ενώ ένας μόνο παραγωγός (3,3%) απάντησε μέσω ομάδας παραγωγών (γράφημα 12).

Αυτό που συμπεραίνουμε από τις συνεντεύξεις είναι ότι οι ερωτηθέντες συνήθως πωλούν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής σε ελαιόλαδο μέσω συνεταιρισμών και το μικρότερο μέρος απευθείας σε εμπόρους ή πελάτες τους. Οι βρώσιμες ελιές πωλούνται είτε απευθείας σε εμπόρους, είτε εμπορεύονται μέσω ομάδων παραγωγών. Τα πορτοκάλια παραδίδονται επίσης σε συνεταιρισμούς για χυμοποίηση ή εξαγωγή, ενώ μικρές ποσότητες φτάνουν σε λαϊκές αγορές. Τα

κτηρευτικά πωλούνται σε λαϊκές αγορές ή απευθείας σε πελάτες. Ένας εκ των ερωτηθέντων μάλιστα πωλεί αυτά σε λαϊκές αγορές βιολογικών προϊόντων στην Αττική. Τα σύκα, τα καρύδια και ο οίνος πωλούνται απευθείας σε πελάτες. Όσον αφορά στον οίνο, οι παραγωγοί το δηλώνουν πως το προϊόν αυτό τους εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό εισόδημα σε σχέση με τα υπόλοιπα γεωργικά προϊόντα που παράγουν, των οποίων οι τιμές με τον χρόνο μειώνονται δραματικά.

Γράφημα 12: Τρόποι εμπορίας των παραγόμενων προϊόντων φυτικής παραγωγής

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Σχετικά, με τα προϊόντα ζωικής προέλευσης, οι παραγωγοί συνήθως πωλούν το γάλα και το κρέας σε εμπόρους. Ο ένας από τους ερωτηθέντες κτηνοτρόφους εξασφάλισε τις απαιτούμενες άδειες για να παρασκευάζει τυρί με το γάλα που συλλέγει, το οποίο πωλεί σε πελάτες του, καθώς αυτό του αποφέρει περισσότερα έσοδα. Το μέλι επίσης πωλείται απευθείας σε πελάτες, μερικές φορές μέσω λαϊκών αγορών. Τέλος, η εκμετάλλευση που εκτρέφει όρνιθες αυγοπαραγωγής πωλεί τα αυγά σε λαϊκές αγορές βιολογικών προϊόντων της Αττικής. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εκμεταλλεύσεις του δείγματος που κατέχουν ζωικό κεφάλαιο δραστηριοποιούνται σε μειονεκτικές και ορεινές περιοχές.

Κατά μέσο όρο οι παραγωγοί του δείγματος αφιερώνουν στην εμπορία των προϊόντων τους το 13,4% του συνολικού χρόνου απασχόλησής τους με τη γεωργία. Ο

λίγος χρόνος που αφιερώνουν στην εμπορία των προϊόντων οφείλεται στο γεγονός ότι ένα πολύ μεγάλο τμήμα της παραγωγής εμπορεύεται μέσω συνεταιρισμών ή ομάδων παραγωγών. Στην ερώτησή μας σχετικά με το πώς θα μπορούσαν να αυξήσουν το εισόδημα που εξασφαλίσουν σήμερα από την πώληση των προϊόντων τους στην αγορά, οι απαντήσεις ήταν πολλές και καταγράφονται στον πίνακα 9. Οι πιο συχνές απαντήσεις είναι η «συσκευασία & τυποποίηση» και οι «καλύτερες τιμές», ενώ συχνά δίνονται και οι απαντήσεις «δεν ξέρω» και «δεν υπάρχει τέτοια δυνατότητα».

Πίνακας 9: Πιθανοί τρόποι αύξησης του εισοδήματος από την αγορά

	Αριθμός ερωτηθέντων	Ποσοστό %
Διαφήμιση	4	13,3%
Εμπορία μόνος-η μου	4	13,3%
Συσκευασία & τυποποίηση	8	26,7%
Καλύτερες τιμές	7	23,3%
Βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων	2	6,7%
Αναδιάρθρωση καλλιέργειών	2	6,7%
Εντατικότερη καλλιέργεια	2	6,7%
Αναζήτηση νέων αγορών	6	20%
Δεν ξέρω	5	16,7%
Δεν υπάρχει τέτοια δυνατότητα	4	13,3%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Οι παραγωγοί που συμμετείχαν στην έρευνα ρωτήθηκαν στη συνέχεια ποιες ενισχύσεις λαμβάνουν (πίνακας 10). Στο σύνολό τους δήλωσαν ότι λαμβάνουν την Ενιαία Αποδεδειγμένη Ενίσχυση (100% του δείγματος). Επιπλέον, το 60% δήλωσε ότι λαμβάνει ενίσχυση από το μέτρο της Εξισωτικής Αποζημίωσης, το 40% την ενίσχυση του Ποιοτικού Παρακρατήματος, το 36,7% την ενίσχυση από το μέτρο της Βιολογικής Γεωργίας, και τέλος, μόλις ένας παραγωγός είναι δικαιούχος της ενίσχυσης για τους δένδρονες με καρπούς με κέλυφος. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι 29 παραγωγοί ανέφεραν ότι η ΕΑΕ είναι η μεγαλύτερη σε χρηματική αξία ενίσχυση που λαμβάνουν, ενώ ένας παραγωγός ανέφερε ότι η μεγαλύτερη ενίσχυση που λαμβάνει είναι από το μέτρο της Βιολογικής Γεωργίας.

Πίνακας 10: Ενισχύσεις που λαμβάνουν οι ερωτηθέντες

Ενίσχυση	Αριθμός ερωτηθέντων	Ποσοστό %
Ενιαία Αποδεδειγμένη Ενίσχυση	30	100%
Εξισωτική Αποζημίωση	18	60%
Ποιοτικό Παρακράτημα	12	40%
Βιολογική Γεωργία	11	36,7%
Καρποί με κέλυφος	1	3,3%

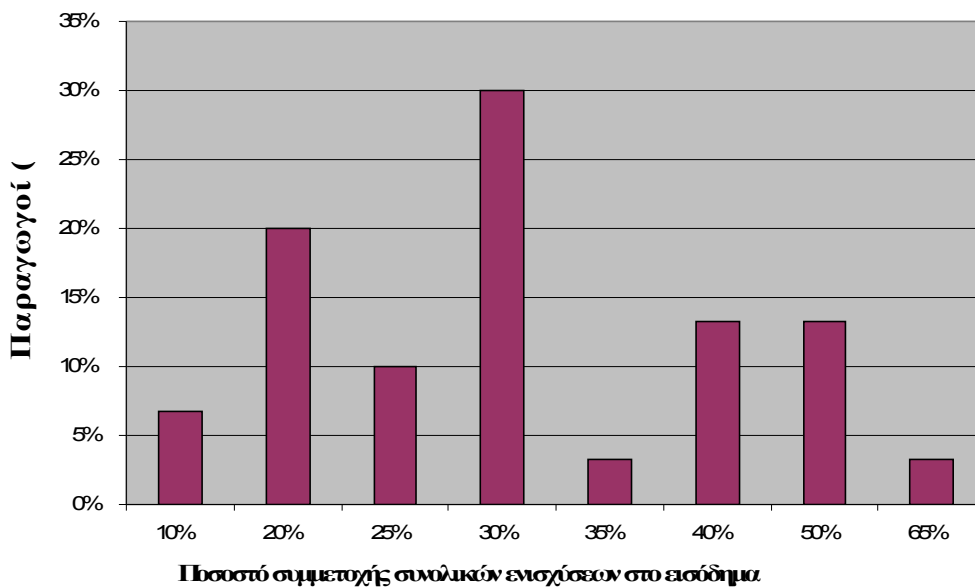
Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Οι 11 βιοκαλλιεργητές-δικαιούχοι του μέτρου της Βιολογικής Γεωργίας του ΠΑΑ λαμβάνουν την αντίστοιχη ενίσχυση από 5 έως 10 χρόνια. Στην ερώτηση για ποιο λόγο εντάχθηκαν στο εν λόγω μέτρο, όλοι ανεξαιρέτως απάντησαν προκειμένου να αντισταθμίσουν την απώλεια τους εισοδήματός τους, η οποία οφείλεται τόσο στην μειωμένη παραγωγή, όσο και στο αυξημένο κόστος παραγωγής σε σχέση με την συμβατική παραγωγή.

Στο γράφημα 13 αποτυπώνονται τα ποσοστά συμμετοχής των συνολικών ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα των ερωτώμενων. Τα ποσοστά αυτά κυμαίνονται από 10% έως 65%, ενώ οι μισοί παραγωγοί του δείγματος δηλώνουν ότι οι συνολικές ενισχύσεις συμβάλλουν κατά 20% και 30% στο εισόδημά τους. Τέλος, στο γράφημα 14 απεικονίζεται το οικονομικό επίπεδο των εκμεταλλεύσεων του δείγματος. Οι περισσότεροι παραγωγοί (36,7% και 33,3%) κατατάσσονται στις κλάσεις 8.001-12.000€ και >20.000€, αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ερωτώμενοι που δηλώνουν το μεγαλύτερο γεωργικό εισόδημα είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία άνδρες, κάτω των 40 ετών, απόφοιτοι Λυκείου, που δραστηριοποιούνται σε πεδινές και μειονεκτικές περιοχές με μεγάλες εκμεταλλεύσεις.

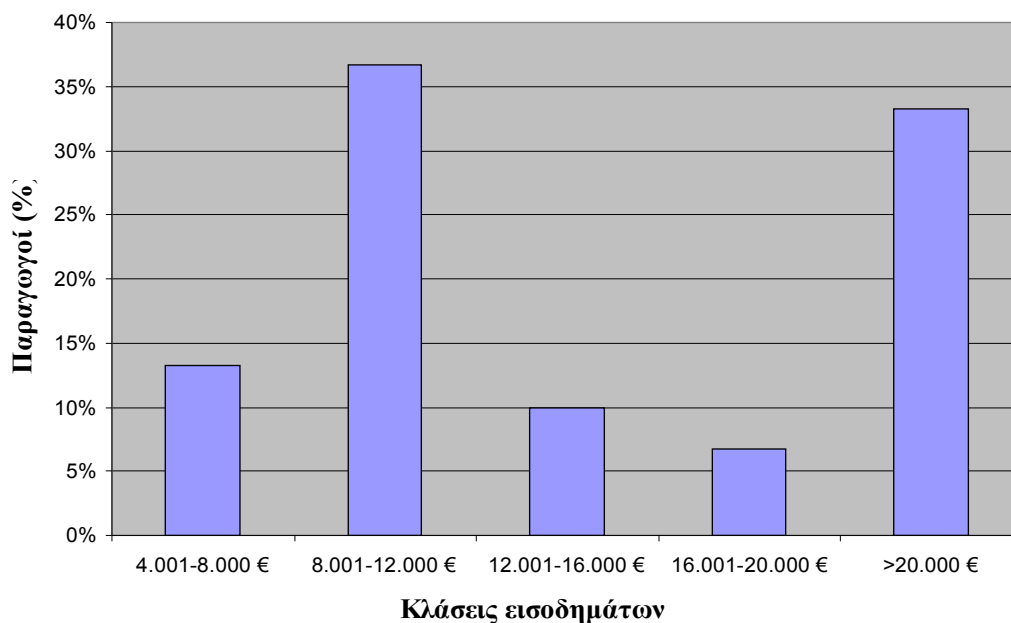

Γράφημα 13: Ποσοστό συμμετοχής των συνολικών ενισχύσεων στο εισόδημα των ερωτώμενων

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Γράφημα 14: Γεωργικό εισόδημα ερωτώμενων

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

5.4 Απόψεις και στάσεις των παραγωγών

Οι παραγωγοί του δείγματος ρωτήθηκαν εάν γνωρίζουν τι είναι η ΚΑΠ και θετικά απάντησαν οι 20 από τους 30. Ομοίως στην ερώτηση εάν έχουν ενημερωθεί και γνωρίζουν τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από την Πολλαπλή Συμμόρφωση, θετικά απάντησε το 50%, ενώ το υπόλοιπο 50% δεν είχε ακούσει ξανά τον όρο αυτό. Από τους 15 παραγωγούς που είπαν ότι είναι ενημερωμένοι, οι 12 πιστεύουν ότι η Πολλαπλή Συμμόρφωση είναι ένα σημαντικό τμήμα της Ευρωπαϊκής πολιτικής για τη γεωργία και αυτό το αντιλαμβάνονται από τους ελέγχους που δέχονται, αλλά και από τις απαιτήσεις των διαφόρων καθεστώτων ενίσχυσης. Πιστεύουν ότι οι κανονισμοί υπάρχουν για την προστασία του περιβάλλοντος, της υγείας των καταναλωτών και των αγροτών, και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Οι υπόλοιποι 3 παραγωγοί δεν θεωρούν την Πολλαπλή Συμμόρφωση ως ένα σημαντικό τμήμα της ΚΑΠ.

Σχετικά με τις απαιτήσεις της Πολλαπλής Συμμόρφωσης, οι ερωτηθέντες τις χαρακτηρίζουν σε γενικές γραμμές λογικές και υλοποιήσιμες, επισημαίνουν όμως ότι έχουν μεγάλο κόστος και επιπλέον ότι δεν εφαρμόζονται από όλους τους παραγωγούς. Επίσης, οι ερωτηθέντες δεν γνωρίζουν τις ποινές που προβλέπονται, αλλά ούτε γνωρίζουν περιπτώσεις που αυτές να έχουν εφαρμοστεί. Πιστεύουν όμως ότι είναι σημαντικό να επιβάλλονται ποινές ειδικότερα για θέματα ασφάλειας τροφίμων. Κατά την γνώμη ορισμένων παραγωγών όμως είναι προτιμότερο να υπάρχει εκπαίδευση και ενημέρωσή τους, ώστε να μην χρειάζεται να επιβάλλονται κυρώσεις σε βάρος τους.

Πίνακας 11: Πόσο σημαντικό θεωρείτε για το επίπεδο διαβίωσής σας το σύνολο των ενισχύσεων που λαμβάνετε;

	Αριθμός ερωτηθέντων	Ποσοστό %
Πάρα πολύ σημαντικό	10	33,3%
Πολύ σημαντικό	9	30,0%
Σημαντικό	10	33,3%
Λίγο σημαντικό	1	3,3%
Σύνολο	30	100%

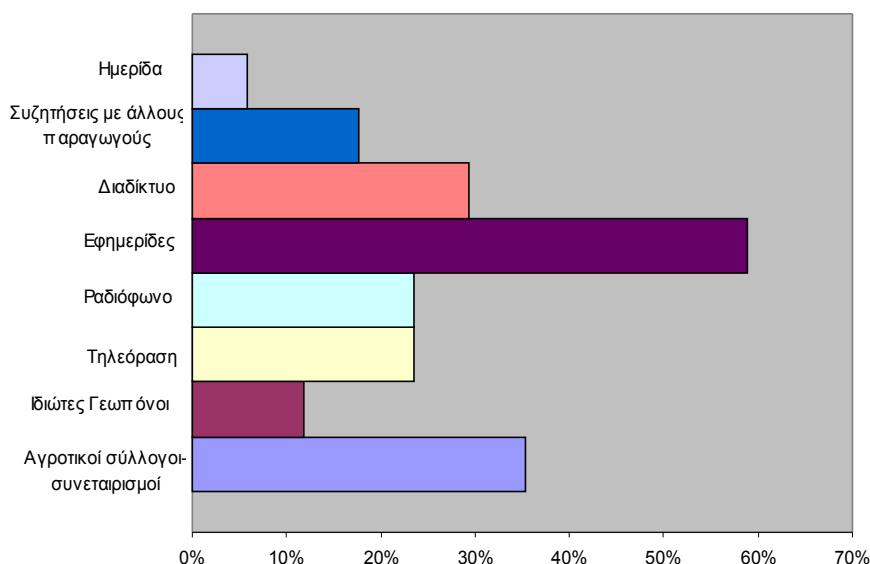
Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στην ερώτηση πόσο σημαντικό θεωρούν το σύνολο των ενισχύσεων που λαμβάνουν για το επίπεδο διαβίωσής τους, το 33,3% απαντά «πάρα πολύ σημαντικό»,

το 33,3% «σημαντικό», το 30% «πολύ σημαντικό» και μόλις ένας παραγωγός (3,3%) «λίγο σημαντικό» (πίνακας 11).

Στην ερώτηση εάν έχουν ενημερωθεί για τις αλλαγές που σχεδιάζονται στην ΚΑΠ μετά το 2013, το 56,7% απάντησε θετικά και το 43,3% αρνητικά. Όσοι δηλώνουν ενημερωμένοι είναι στην πλειοψηφία τους άνδρες, κάτοικοι πεδινών και μειονεκτικών περιοχών που ανήκουν σε όλες τις ηλικιακές κλάσεις. Ως πηγές ενημέρωσης αναφέρθηκαν κυρίως οι εφημερίδες, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, το διαδίκτυο κ.ά. (γράφημα 15). Από τις συζητήσεις που διεξήχθησαν όμως, προέκυψε ότι υπάρχει μεγάλη σύγχυση σχετικά με τις πληροφορίες που λαμβάνουν, αλλά και έντονη ανησυχία για το μέλλον των ενισχύσεων. Σε σχέση επίσης με την μελλοντική ΚΑΠ, οι παραγωγοί πιστεύουν ότι οι στόχοι της Ευρωπαϊκής γεωργίας μετά το 2013 θα πρέπει να είναι κατά σειρά σημαντικότητας η παροχή ασφαλών και ποιοτικών τροφίμων, η εξασφάλιση τροφίμων, η στήριξη του εισοδήματος των αγροτών, η προστασία του περιβάλλοντος, η διατήρηση της απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τέλος, η προστασία της βιοποικιλότητας.

Γράφημα 15: Κυριότερες πηγές πληροφόρησης για τις προτεινόμενες αλλαγές στην ΚΑΠ μετά το 2013

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στην ερώτηση σχετικά με το πώς βλέπουν την αλλαγή του τρόπου ενίσχυσης, δηλαδή την κατάργηση των υφισταμένων ατομικών δικαιωμάτων και τη χορήγηση

μιας βασικής στρεμματικής ενίσχυσης με τη μορφή δικαιωμάτων, οι απόψεις διαμορφώνονται όπως παρακάτω (πίνακας 12).

Αναφορικά με τα υφιστάμενα ατομικά δικαιώματα, το σύνολο των ερωτώμενων τάσσεται υπέρ της κατάργησής τους. Ο κυριότερος λόγος τον οποίο επικαλούνται είναι ότι με τα ιστορικά δικαιώματα νομιμοποιήθηκαν παράνομες ενισχύσεις. Επιπλέον, αναφέρουν ότι υπήρξαν μεγάλες αδικίες σε βάρος ολόκληρων περιοχών εξαιτίας παρεμβάσεων προσώπων σε καίριες πολιτικές και διοικητικές θέσεις. Επισημαίνουν επίσης, ότι οι παραγωγοί εκείνοι που είχαν νεόφυτες καλλιέργειες (δένδρα σε μη παραγωγικό στάδιο) ή καλλιέργειες που είχαν υποστεί ζημιές από ακραίες καιρικές συνθήκες την περίοδο αναφοράς, εξασφάλισαν πολύ μικρές ενισχύσεις. Τα υφιστάμενα ατομικά δικαιώματα για τους ερωτώμενους αφορούν πολύ μακρινά χρονικά διαστήματα με αποτέλεσμα να μην αντιπροσωπεύουν τις εκμεταλλεύσεις τους με τη σημερινή τους μορφή. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι παραγωγοί επεσήμαναν ότι από την εφαρμογή του καθεστώτος της ΕΑΕ, πολλοί ήταν εκείνοι, συχνά μη κατά κύριο επάγγελμα αγρότες, που εγκατέλειψαν την καλλιέργεια και την φροντίδα των αγροτεμαχίων τους.

Πίνακας 12: Στάση των παραγωγών σχετικά με τη βασική ενίσχυση

	Αριθμός ερωτηθέντων	Ποσοστό %
Θετική στάση για την κατάργηση των υφιστάμενων ατομικών δικαιωμάτων	30	100,0%
Θετική στάση για ενίσχυση βάσει παραγωγής	22	73,3%
Θετική στάση για στρεμματική ενίσχυση	4	13,3%
Αδιάφορος ο τρόπος ενίσχυσης	4	13,3%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Για τους παραπάνω λόγους, το 73,3% των ερωτηθέντων θα επιθυμούσε η βασική ενίσχυση να χορηγείται όχι με βάση την επιλέξιμη έκταση, αλλά με βάση την παραγωγή με την προϋπόθεση ότι θα υπήρχαν ελεγκτικοί μηχανισμοί ώστε να μην παρατηρηθούν ξανά φαινόμενα του παρελθόντος. Επιπλέον, εξέφρασε την ανησυχία ότι η στρεμματική ενίσχυση θα ευνοήσει τις μεγάλες σε μέγεθος εκμεταλλεύσεις σε βάρος των μικρών. Επίσης, το 13,3% τάσσεται υπέρ της στρεμματικής ενίσχυσης, ενώ το 13,3% του δείγματος δήλωσε ότι του είναι αδιάφορο με ποιο τρόπο θα

χορηγείται η βασική ενίσχυση, αρκεί να εξασφαλίζει τουλάχιστον το ίδιο χρηματικό ποσό.

Δεδομένου ότι στην πρόταση της Επιτροπής δίνεται στα κράτη μέλη η δυνατότητα περιφερειακής εφαρμογής του καθεστώτος της βασικής ενίσχυσης ρωτήσαμε την γνώμη των παραγωγών σχετικά. Έτσι, το 60% θεωρεί ότι καλύτερος τρόπος για την διαμόρφωση του ύψους της εν λόγω ενίσχυσης είναι να οριστούν περιφέρειες εντός της χώρας. Με αυτό τον τρόπο η πολιτεία θα λάβει υπόψη τις ανάγκες και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι παραγωγοί, καθώς και τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν σε ορισμένες περιοχές, και έτσι θα μπορέσει να στηρίξει συγκεκριμένες περιοχές ή κλάδους.

Οι υπόλοιποι παραγωγοί, δηλαδή το 40% του δείγματος, δεν συμφωνεί με το οριστούν περιφέρειες εντός της χώρας αλλά προτιμούν όλη η χώρα να θεωρηθεί ως περιφέρεια. Ο λόγος που προτάσσουν είναι ότι δεν έχουν εμπιστοσύνη στους αρμόδιους φορείς της πολιτείας, δηλαδή πιστεύουν πως αυτοί δεν θα εφαρμόσουν αντικειμενικά και αμερόληπτα κριτήρια όπως προβλέπεται στην πρόταση της Επιτροπής. Μάλιστα πιστεύουν ότι θα υπάρξουν περιοχές της χώρας, αλλά και παραγωγικοί κλάδοι που θα αδικηθούν λόγω συμφερόντων και πολιτικών και άλλων πιέσεων.

Στην ερώτηση ποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής τους πιστεύουν ότι η πολιτεία θα πρέπει να λάβει υπόψη της στον σχεδιασμό οι απαντήσεις είναι ποικίλες. Οι επικρατέστερες είναι το υψηλό ποσοστό απασχόλησης με τη γεωργία, οι μικρές εκμεταλλεύσεις και ο πολυτεμαχισμός τους. Όσοι κατοικούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές επικαλούνται όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που τους δυσκολεύουν στην άσκηση της γεωργικής τους δραστηριότητας λόγω γεωγραφικής θέσης. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι τα εδάφη που καλλιεργούν είναι επικλινή, κάποιες φορές πετρώδη και φτωχά σε θρεπτικά στοιχεία. Συχνά αντιμετωπίζουν έλλειψη νερού και δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες (π.χ. παγετούς και ανεμοθύελλες). Επίσης, κάποιιοι αναφέρουν ότι η περιοχή τους απέχει σημαντικά από την Σπάρτη και κάποιοι άλλοι ότι η περιοχή τους δοκιμάστηκε από τις καταστροφικές πυρκαγιές του 2007.

Ομοίως, στην ερώτηση ποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των καλλιεργειών και της κτηνοτροφίας στην περιοχή τους πιστεύουν ότι η πολιτεία θα πρέπει να λάβει υπόψη της στον σχεδιασμό, οι απαντήσεις είναι αρκετές. Όλοι οι ερωτηθέντες θεωρούν τα προϊόντα τους ποιοτικά, καθώς πολλά από αυτά είναι προϊόντα

βιολογικής παραγωγής και ολοκληρωμένης διαχείρισης. Επίσης, αναφέρουν ότι η κτηνοτροφία στην περιοχή τους είναι εκτατικής μορφής, καθώς τα ζώα βόσκουν σε κοινοτικούς και ιδιόκτητους βοσκότοπους, ότι υπάρχουν πολλοί παραδοσιακοί ξηρικοί ελαιώνες, ενώ μέρος των παραγόμενων προϊόντων (π.χ. ελαιόλαδο, πορτοκάλια) εξάγεται στο εξωτερικό.

Στη συνέχεια, οι παραγωγοί, καθότι όλοι διαθέτουν μόνιμες καλλιέργειες ρωτήθηκαν για την απαίτηση να διατηρούν στο 7% της εκμετάλλευσής τους μια περιοχής οικολογικής εστίασης προκειμένου να λάβουν την «πράσινη» ενίσχυση. Οι 20 παραγωγοί (66,7%) απάντησαν πως αυτό είναι εφικτό, καθώς υφίσταται στην εκμετάλλευσή τους περιοχή οικολογικής εστίασης. Τα χαρακτηριστικά του τοπίου που αναφέρθηκαν είναι οι ξερολιθιές και οι αναβαθμίδες, οι φυτοφράκτες, οι εκτάσεις με δασικά είδη (π.χ. βελανιδιές, κουμαριές, κυπαρίσσια), τα αρδευτικά κανάλια και τα ρέματα. Αξίζει να επισημάνουμε ότι όσοι έδωσαν την παραπάνω απάντηση είναι κάτοικοι μειονεκτικών και ορεινών περιοχών. Οι υπόλοιποι 10 ερωτηθέντες (33,3%) απάντησαν ότι δεν διαθέτουν περιοχές οικολογικής εστίασης στην εκμετάλλευσή τους. Οι 7 εξ αυτών είναι κάτοικοι πεδινών περιοχών και οι 3 κάτοικοι μειονεκτικών περιοχών.

Στην ερώτηση εάν θα συνέχιζαν ή θα στρέφονταν στη βιολογική παραγωγή προκειμένου να λάβουν την «πράσινη» ενίσχυση, το 66,7% απάντησε θετικά, το 23,3% αρνητικά και το 10% απάντησε πως θα το σκεφτόταν. Οι βιοκαλλιεργητές του δείγματος ανήκουν στο 66,7% που απάντησε θετικά, και δηλώνουν πως θα συνεχίσουν τη βιολογική παραγωγή και χωρίς τη λήψη της «πράσινης» ενίσχυσης.

Στη συνέχεια οι παραγωγοί ρωτήθηκαν εάν η χώρα θα πρέπει να εφαρμόσει το καθεστώς ενίσχυσης των αγροτών στις περιοχές με φυσικούς περιορισμούς (μειονεκτικές, ορεινές, νησιωτικές περιοχές, περιοχές Natura και περιοχές υψηλής Φυσικής Αξίας). Το σύνολο των ερωτώμενων (100%) πιστεύει πως η στήριξη των παραπάνω περιοχών στην Ελλάδα είναι επιτακτική λόγω της μορφολογίας και του ανάγλυφού της. Ο βασικότερος λόγος που επικαλούνται είναι ότι το εισόδημα των αγροτών στις παραπάνω περιοχές υστερεί έναντι άλλων εξαιτίας πολλών παραγόντων, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει κίνητρο παραμονής και άσκησης της γεωργικής δραστηριότητας σε αυτές. Έτσι, μειώνεται η αγροτική παραγωγή και απειλείται το αγροτικό τοπίο. Οι παραγωγοί επισημαίνουν όμως ότι θα πρέπει να υπάρχει και σχετικός έλεγχος από τους αρμόδιους φορείς για να διαπιστώνεται εάν

όσοι λαμβάνουν την εν λόγω ενίσχυση πληρούν τις προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα εάν είναι μόνιμοι κάτοικοι των παραπάνω περιοχών.

Στην ερώτηση εάν θεωρούν την περιοχή τους ως περιοχή με φυσικούς περιορισμούς, οι 21 απαντούν «ναι», και οι υπόλοιποι 9 απαντούν «όχι». Στην συνέχεια, έγινε προσπάθεια καταγραφής των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι 21 παραγωγοί που απάντησαν ότι η περιοχή τους έχει φυσικούς περιορισμούς. Οι απαντήσεις που καταγράφονται συχνότερα αφορούν στη μορφολογία του εδάφους, δηλαδή τις λοφώδεις και επικλινείς εκτάσεις. Το ανάγλυφο αυτό δυσχεραίνει τις καλλιεργητικές φροντίδες και την συγκομιδή, καθώς η χρήση γεωργικών μηχανημάτων είναι ορισμένες φορές δύσκολη έως αδύνατη. Επιπλέον, παρατηρείται έλλειψη νερού και συχνά μονοκαλλιέργεια. Έπειτα, οι κλιματικές συνθήκες που επικρατούν στις περιοχές αυτές επιβραχύνουν σημαντικά την καλλιεργητική περίοδο. Η απόσταση από την Σπάρτη αναφέρεται επίσης ως μειονέκτημα, αφού αυξάνει το κόστος για τους παραγωγούς. Έτσι σύμφωνα με τους τελευταίους, εξαιτίας των παραπάνω μειονεκτημάτων το κόστος καλλιέργειας είναι μεγαλύτερο και το εισόδημά τους μικρότερο σε σχέση με άλλες περιοχές.

Αναφορικά με το προτεινόμενο καθεστώς στήριξης των νέων αγροτών, σύμφωνα βρίσκει τους 27 ερωτηθέντες (90%). Πιστεύουν ότι μια επιπλέον στήριξη για τους νέους αγρότες πέραν αυτής του δεύτερου πυλώνα θα συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής γεωργίας. Οι νέοι, όπως δηλώνουν, είναι πιο δεκτικοί στις νέες τεχνολογίες και έχουν φρέσκιες ιδέες τις οποίες είναι πρόθυμοι να υλοποιήσουν. Επίσης, πιστεύουν ότι θα συμβάλλει στον περιορισμό της ανεργίας, αλλά και την ανανέωση του πληθυσμού των περιοχών της υπαίθρου, ο οποίος όπως επισημαίνουν είναι πολύ γηρασμένος.

Παρόλα αυτά, οι 8 από τους παραπάνω παραγωγούς τονίζουν ότι θα πρέπει κατά την εφαρμογή του μέτρου να ασκείται διεξοδικός έλεγχος από τους αρμόδιους φορείς τόσο για το αν οι ενδιαφερόμενοι είναι πράγματι δικαιούχοι, καθώς και αν οι καταβαλλόμενες ενισχύσεις αξιοποιούνται από αυτούς π.χ. για εκσυγχρονισμό-μεγέθυνση των εκμεταλλεύσεων, αγορά γεωργικών μηχανημάτων, νέες καλλιέργειες κ.ά. Το 10% που έχει αντίθετη γνώμη πιστεύει ότι μια επιπλέον ενίσχυση σε νέους αγρότες δεν θα επιφέρει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα και επικαλούνται περιπτώσεις που γνωρίζουν κατά τις οποίες άτομα που έλαβαν την αντίστοιχη ενίσχυση του δεύτερου πυλώνα, δεν εγκαταστάθηκαν ποτέ στην γεωργία.

Στην ερώτησή μας εάν θεωρούν το ισχύον σύστημα γραφειοκρατικό, το 100% του δείγματος απαντά θετικά. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν προσδιορισμοί όπως «λίγο», «πολύ», «πάρα πολύ», «υπερβολικά», αλλά και η έκφραση «το σύστημα είναι αναποτελεσματικό και διεφθαρμένο» και «η γραφειοκρατία τα τελευταία χρόνια έχει μειωθεί». Οι παραγωγοί γενικά δυσανασχετούν με τον όγκο των εγγράφων που ζητούνται από τις υπηρεσίες για την διεκπεραίωση των υποθέσεών τους, καθώς και με τις καθυστερήσεις στις πληρωμές τους. Ανέφεραν πως το πρόβλημα μοιάζει το ίδιο σε όλες τις υπηρεσίες-φορείς που απευθύνονται όπως την Δ/νση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής, τον ΟΠΕΚΕΠΕ, την ΕΑΣ, τον ΟΓΑ, την Αγροτική Τράπεζα, τον ΕΛΓΑ κ.ά.

Πιστεύουν δε πως η γραφειοκρατία θα μπορούσε να περιοριστεί με την μηχανογράφηση και την τήρηση ηλεκτρονικού αρχείου από τις υπηρεσίες. Με αυτό τον τρόπο, θα ήταν εφικτή η διαβίβαση των εγγράφων χωρίς τη μεσολάβηση του παραγωγού. Η κατάρτιση του κτηματολογίου και του ελαιοκομικού μητρώου αναφέρονται επίσης από τους ερωτηθέντες ως τρόποι για την μείωση της γραφειοκρατίας. Τέλος, οι ερωτώμενοι αναφέρουν πως εάν και οι ίδιοι είχαν καλύτερη ενημέρωση για τις ενέργειες που πρέπει κάθε φορά να προβούν, θα διευκολύνονταν σημαντικά. Για το λόγο αυτό επιθυμούν, οι αρμόδιοι υπάλληλοι να έχουν καλύτερη κατάρτιση και να είναι πρόθυμοι να ενημερώνουν τους ενδιαφερόμενους αγρότες.

Οι παραγωγοί που απάντησαν ότι θεωρούν ότι η γραφειοκρατία έχει περιοριστεί αναφέρουν ως παράδειγμα την συμπλήρωση της αίτησης στο ΟΣΔΕ για την λήψη της ΕΑΕ, του Ποιοτικού Παρακρατήματος και της Εξισωτικής Αποζημίωσης. Στον πίνακα 13 που ακολουθεί αποτυπώνονται οι απαντήσεις των παραγωγών στο ερώτημα πόσο αποτρεπτικός παράγοντας είναι η γραφειοκρατία για την υποβολή των απαραίτητων δικαιολογητικών για τη λήψη των ενισχύσεων το 2014 και μετά. Είναι προφανές ότι η γραφειοκρατία δεν θα αποτρέψει πάνω από τα 2/3 του δείγματος από την υποβολή των προβλεπόμενων αιτήσεων και δικαιολογητικών για τη λήψη των ενισχύσεων.

Πίνακας 13: Η γραφειοκρατία ως πιθανός αποτρεπτικός παράγοντας για τη λήψη των ενισχύσεων από το 2014 και μετά

	Αριθμός	% συνόλου δείγματος
Καθόλου αποτρεπτικός	19	63,3%
Ελάχιστα αποτρεπτικός	1	3,3%
Λίγο αποτρεπτικός	2	6,7%
Έτσι και έτσι	1	3,3%
Αποτρεπτικός	3	10%
Πολύ αποτρεπτικός	3	10%
Πάρα πολύ αποτρεπτικός	1	3,3%
Σύνολο	30	100%

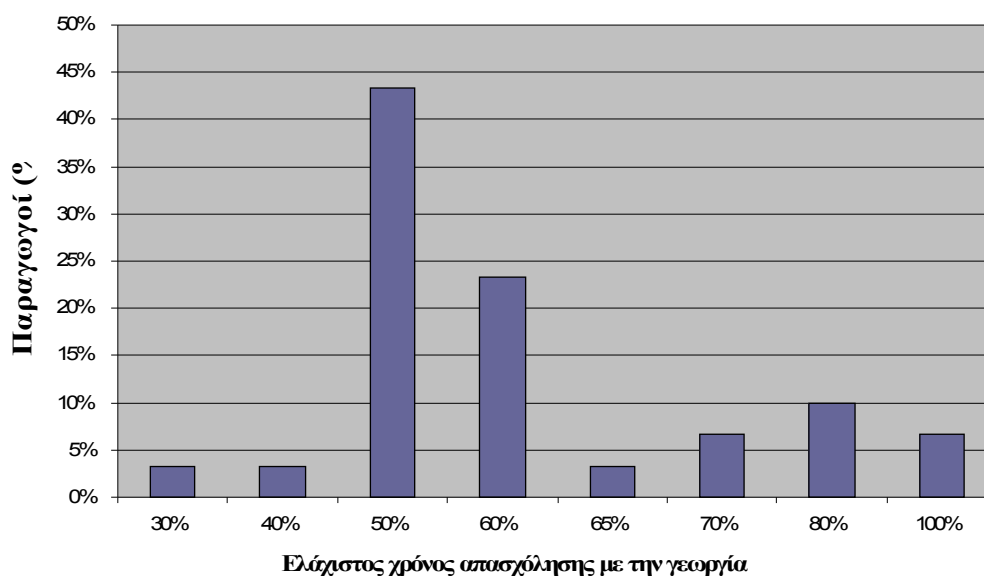
Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Αναφορικά με τον όρο του «ενεργού» αγρότη, το 100% των ερωτηθέντων δηλώνει πώς είναι σωστή η λογική της ΕΕ για χορήγηση των ενισχύσεων σε αυτούς. Ο λόγος, σύμφωνα με τους παραγωγούς, είναι ότι οι μη «ενεργοί» αγρότες διαθέτουν και άλλα εισοδήματα πέραν του γεωργικού, και επομένως δεν βιοπορίζονται από τη γεωργία. Επίσης, καθότι σε πολλές περιπτώσεις οι καλλιεργητικές φροντίδες έχουν καταστεί μη συμφέρουσες οικονομικά, πολλοί είναι εκείνοι που διατηρούν την εκμετάλλευσή τους μόνο και μόνο για να λαμβάνουν τις ενισχύσεις και ως εκ τούτου, δεν συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας αλλά ούτε και στη διατήρηση του αγροτικού τοπίου. Τέλος, ακούστηκε και η άποψη ότι όσο οι μη «ενεργοί» αγρότες λαμβάνουν ενισχύσεις, στερούν από τους «ενεργούς» ένα ικανοποιητικό εισόδημα.

Παρόλα αυτά, κανείς από τους ερωτηθέντες δεν συμφωνεί με τον προτεινόμενο ορισμό από την Επιτροπή για τον «ενεργό» αγρότη. Οι απόψεις των παραγωγών για τον «ενεργό» αγρότη, αποτυπώνονται στα γραφήματα που ακολουθούν. Συγκεκριμένα, στο γράφημα 16 φαίνεται το ελάχιστο ποσοστό του χρόνου που ο «ενεργός» αγρότης απασχολείται στη γεωργία, ενώ στο γράφημα 17 φαίνεται το ελάχιστο ποσοστό του εισοδήματος του «ενεργού» αγρότη που προέρχεται από τη γεωργία σύμφωνα με την γνώμη των ερωτώμενων. Διαπιστώνουμε ότι οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών είναι πιο αυστηροί στην τοποθέτησή τους, με τις περισσότερες απαντήσεις τους να κυμαίνονται μεταξύ 60% και 80%. Αυτό πιθανότατα να οφείλεται στις περιορισμένες δυνατότητες για εύρεση εξωγεωργικής απασχόλησης στις περιοχές αυτές. Επίσης, τα μεγαλύτερα ποσοστά φαίνεται να δηλώνουν και οι παραγωγοί, το γεωργικό εισόδημα των οποίων ανήκει στις

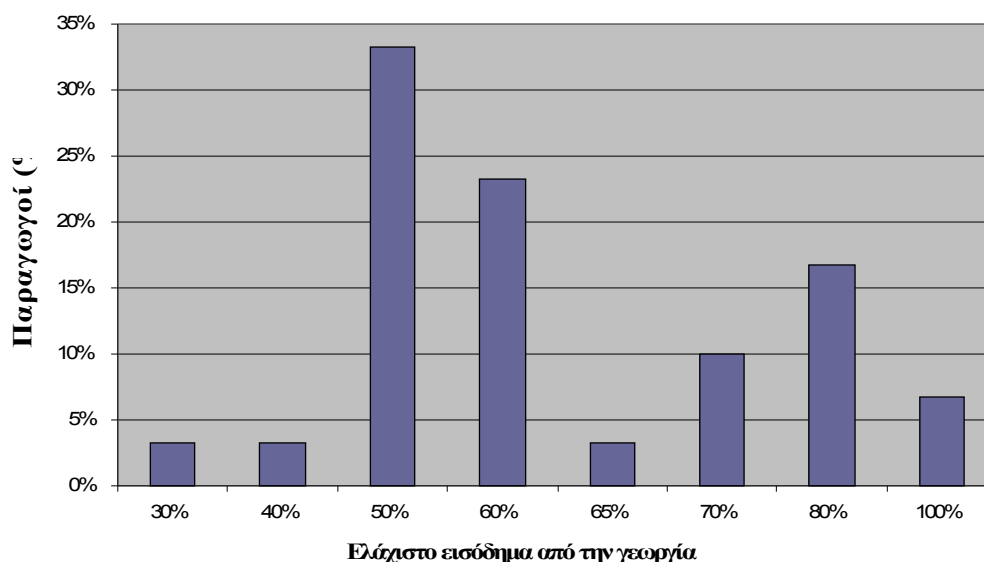
υψηλότερες εισοδηματικές κλάσεις. Τέλος, οι απαντήσεις των πολυαπασχολούμενων του δείγματος ποικίλουν (30%-80%).

Γράφημα 16: «Ενεργός» αγρότης: ελάχιστος χρόνος απασχόλησης με τη γεωργία

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Γράφημα 17: «Ενεργός» αγρότης: ελάχιστο εισόδημα από τη γεωργία

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στην υποθετική ερώτηση, σε τι ενέργειες θα προέβαιναν οι παραγωγοί εάν μετά την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ έχαναν ένα σημαντικό μέρος των ενισχύσεων που

λαμβάνουν σήμερα, οι απαντήσεις που πήραμε είναι ποικίλες (πίνακας 14). Το 16,7% των παραγωγών δήλωσε ότι θα διατηρούσε την εκμετάλλευσή του στη σημερινή της μορφή, αλλά θα προσπαθούσε να μειώσει το κόστος καλλιέργειας. Θα προσπαθούσε δηλαδή να αυξήσει την προσωπική του εργασία και να κάνει πιο ορθολογική χρήση του νερού, των λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων. Το 36,7% είπε πως θα αποκτούσε δραστηριότητα εκτός της εκμετάλλευσης ή θα αύξανε την ήδη υπάρχουσα. Η εργασία που θα έκαναν κυρίως είναι ημερομίσθια σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις τρίτων.

Πίνακας 14: Πιθανές ενέργειες των παραγωγών με ενδεχόμενη σημαντική μείωση των ενισχύσεων

	Αριθμός ερωτηθέντων	Ποσοστό %
Θα διατηρήσω την εκμετάλλευσή μου ως έχει και θα μειώσω το κόστος καλλιέργειας	5	16,7%
Θα αποκτήσω ή θα αυξήσω την εξωγεωργική μου απασχόληση	11	36,7%
Θα προβώ σε επενδύσεις	14	46,6%
Σύνολο	30	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Τέλος, σχεδόν οι μισοί ερωτηθέντες (46,6%) απάντησαν πως θα προέβαιναν σε ορισμένες επενδύσεις όσον αφορά την εκμετάλλευσή τους. Πιο αναλυτικά, κάνουν λόγο για μίσθωση ή αγορά εκτάσεων προκειμένου να μεγεθύνουν τη γεωργική τους εκμετάλλευση. Έπειτα, αναφέρουν ότι θα αντικαθιστούσαν γηρασμένα δένδρα με νέες ποικιλίες, οι οποίες θα είχαν μεγαλύτερη καλλιεργητική περίοδο. Επίσης, πολλοί είναι εκείνοι που θα επέλεγαν νέες καλλιέργειες όπως τα κηπευτικά, τα αρωματικά φυτά, το ιπποφαές, τις φράουλες κλπ. Άλλοι είπαν πως θα προέβαιναν σε χημικές αναλύσεις, θα βελτίωναν τις καλλιεργητικές φροντίδες και θα επέκτειναν το αρδευτικό τους δίκτυο. Δεν ήταν λίγοι εκείνοι που έδειξαν πρόθεση να παράγουν προϊόντα υψηλότερης προστιθέμενης αξίας (βιολογικά ή προϊόντα ολοκληρωμένης διαχείρισης κ.ά.), να τα τυποποιήσουν και να αναζητήσουν νέες αγορές για αυτά π.χ. στη Βόρεια Ελλάδα ή ακόμα και στο εξωτερικό ή να τα διοχετεύσουν στις τοπικές λαϊκές αγορές (π.χ. κηπευτικά, μέλι κ.ά.). Θα σημειώσουμε ότι περισσότεροι από

τους μισούς παραγωγούς που θα προέβαιναν σε κάποιας μορφής επένδυση, είναι άνδρες, κάτοικοι πεδινών και μειονεκτικών περιοχών, με εισόδημα μεγαλύτερο των 20.000 ευρώ και εκμετάλλευση μεγαλύτερη των 100 στρεμμάτων.

Γράφημα 18: Απώλεια εισοδήματος που θα οδηγούσε τους παραγωγούς στην εγκατάλειψη της γεωργικής δραστηριότητας

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

Στην συνέχεια οι παραγωγοί ερωτήθηκαν ποιο ποσοστό απώλειας του γεωργικού τους εισοδήματος θα τους οδηγούσε στην απόφαση να εγκαταλείψουν την γεωργική δραστηριότητα (γράφημα 18). Οι 13 παραγωγοί (το 43,3%) απάντησαν πως δεν θα την εγκατέλειπαν σε καμία περίπτωση. Όσοι από τους 13 αυτούς παραγωγούς κατοικούν σε ορεινές περιοχές, διαπιστώνουμε ότι ανήκουν στις μεσαίες εισοδηματικές κλάσεις και σε μεγαλύτερες ηλικίες (44 έως 63 ετών). Όσοι πάλι κατοικούν σε πεδινές και μειονεκτικές περιοχές, ανήκουν στις υψηλότερες εισοδηματικές κλάσεις και είναι μικρότεροι σε ηλικία (32 έως 48 ετών). Το εισόδημα, η ηλικία και οι δυνατότητες εύρεσης άλλης εργασίας είναι σύμφωνα με τους ερωτηθέντες οι παράγοντες που θα επηρεάσουν περισσότερο την απόφασή τους για να παραμείνουν ή όχι στο συγκεκριμένο κλάδο.

Οι υπόλοιποι 17 παραγωγοί (56,7%) δήλωσαν ότι θα εγκατέλειπαν την γεωργική δραστηριότητα, εφόσον είχαν τις απώλειες που αποτυπώνονται στο γράφημα 18, οι οποίες κυμαίνονται από 20% έως 70%. Σε αυτούς τους παραγωγούς απευθύναμε το ερώτημα τι προβλέπουν ότι θα συνέβαινε στην εκμετάλλευσή τους (πίνακας 15). Εξ αυτών, οι 10 απάντησαν ότι θα την άφηναν ακαλλιέργητη και ανεκμετάλλευτη, οι 4 ότι θα την εκμίσθωναν, οι 2 ότι θα την μεταβίβαζαν στα παιδιά τους, και μόλις ένας ότι θα την πωλούσε. Οι παραγωγοί δείχνουν απροθυμία να πωλήσουν σε τρίτους τις γεωργικές τους εκμεταλλεύσεις λόγω συναισθηματικού δεσμού, καθώς πρόκειται για οικογενειακές εκμεταλλεύσεις τις οποίες έχουν κληρονομήσει από τους ανιόντες τους.

Πίνακας 15: Τί προβλέπετε να συμβεί με την εκμετάλλευσή σας εάν εγκαταλείπατε τη γεωργική δραστηριότητα;

	Αριθμός ερωτηθέντων	Ποσοστό %
Θα μείνει ακαλλιέργητη και ανεκμετάλλευτη	10	58,8%
Θα την νοικιάσω	4	23,5%
Θα την μεταβιβάσω στα παιδιά μου	2	11,8%
Θα την πουλήσω	1	5,9%
Σύνολο	17	100%

Πηγή: Ερωτηματολόγιο

5.5 Συμπεράσματα

Για την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας, δηλαδή την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης των εκμεταλλεύσεων του Δήμου Σπάρτης του Νομού Λακωνίας, και των θέσεων των αρχηγών τους σχετικά με τις προτεινόμενες αλλαγές στην ΚΑΠ μετά το 2013, επιλέχθηκε ως πλέον κατάλληλη, η μέθοδος της προσωπικής συνέντευξης με δομημένο ερωτηματολόγιο. Η εν λόγω μέθοδος θεωρείται ότι προσφέρει τη μεγαλύτερη σαφήνεια σε σχέση με την ποιότητα και την ακρίβεια των δεδομένων, τόσο των ποσοτικών όσο και των στάσεων και απόψεων

των ερωτώμενων. Και αυτό διότι ο συνεντευκτής έχει προσωπική άποψη για την πιστότητα και την ακρίβεια των απαντήσεων, και μπορεί να αποτυπώσει με σαφήνεια τις θέσεις του ερωτώμενου. Ένα από τα μειονεκτήματα όμως της μεθόδου είναι ότι αφορά σε μικρό δείγμα, και ως εκ τούτου έχει περιορισμένες δυνατότητες γενίκευσης και σύγκρισης. Επιπλέον, εξαρτάται αρκετά από τις προσωπικές αντιλήψεις του ερευνητή και από τα επικοινωνιακά του προσόντα, αλλά και από την ικανότητα των ερωτώμενων να διατυπώσουν προφορικά τις απόψεις τους.

Από την ανάλυση των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν και παρουσιάστηκαν εκτενώς πιο πάνω, μπορούμε να εξάγουμε αρκετά συμπεράσματα, τα οποία είναι ενδεικτικά της επικρατούσας κατάστασης. Καταρχήν, διαπιστώνουμε ότι οι ενισχύσεις είναι ιδιαίτερος σημαντικές για τους παραγωγούς του δείγματος, αφού συμβάλλουν κατά μέσο όρο 31% στην διαμόρφωση του γεωργικού τους εισοδήματος. Επιπλέον, οι παραγωγοί του δείγματος πλην ενός, αναφέρουν ότι η Ενιαία Αποδεδειγμένη Ενίσχυση συμβάλλει σε μεγαλύτερο ποσοστό στο γεωργικό τους εισόδημα από τις υπόλοιπες ενισχύσεις που λαμβάνουν.

Και ενώ πάνω από τους μισούς ερωτώμενους απάντησαν ότι έχουν ενημερωθεί για τις αλλαγές που σχεδιάζονται στην Κοινή Αγροτική Πολιτική μετά το 2013, από τις συζητήσεις που διεξήχθησαν, διαφαίνεται ότι υπάρχει μεγάλη σύγχυση σχετικά με τις πληροφορίες που λαμβάνουν. Παρόλα αυτά η ανησυχία των παραγωγών για το μέλλον των ενισχύσεων είναι έντονη.

Επιπλέον, από την έρευνα διαπιστώνουμε πως οι παραγωγοί τάσσονται υπέρ της κατάργησης των υφιστάμενων ατομικών δικαιωμάτων για τους λόγους που παρουσιάστηκαν αναλυτικά πιο πάνω. Από την άλλη πλευρά όμως, η πλειοψηφία αυτών θα προτιμούσε η ενίσχυση στο εισόδημά τους να χορηγείται βάσει της παραγωγής. Η επιθυμία αυτή μπορεί να αιτιολογηθεί από το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια οι παραγωγοί βλέπουν συνεχώς το εισόδημά τους να συρρικνώνεται, τις τιμές τα γεωργικών προϊόντων να αυξάνονται και παράλληλα τις τιμές των γεωργικών εισροών να αυξάνονται ακόμη περισσότερο.

Συνεπώς, η μελλοντική ΚΑΠ θα πρέπει να προβλέπει εργαλεία ρύθμισης και σταθεροποίησης των αγορών για την αποτελεσματική προστασία των αγροτικών εισοδημάτων με τη μικρότερη δυνατή εξάρτηση από τις ενισχύσεις. Όπως επισημαίνει εύστοχα το Groupe de Bruges στο κείμενο του “*A CAP for the future!?*”, ο πιο καθοριστικός παράγοντας για τη βιωσιμότητα και την ανταγωνιστικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων δεν είναι η στήριξη του εισοδήματος, αλλά η πρόσβαση

στις αγορές, τις υπηρεσίες, την πληροφορία, το κεφάλαιο και τις υποδομές, καθώς επίσης και η θέση των παραγωγών στην αγροδιατροφική αλυσίδα.

Σχετικά δε με την περιφερειοποίηση της βασικής ενίσχυσης, οι γνώμες των παραγωγών βαρύνουν προς την επιλογή του διαχωρισμού περιφερειών εντός της χώρας για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλη ανομοιομορφία στη διάρθρωση του αγροτικού τομέα και την παραγωγικότητα μεταξύ των διαφόρων περιοχών. Έτσι, εάν η πολιτεία εφαρμόσει αντικειμενικά κριτήρια όπως είναι το είδος της αγροτικής παραγωγής, οι συνθήκες και το κόστος παραγωγής, η απασχόληση στη γεωργία κ.ά., θα μπορέσει να στηρίξει συγκεκριμένες περιοχές ή κλάδους, διορθώνοντας με αυτόν τον τρόπο λάθη του παρελθόντος. Άλλωστε διαφαίνεται πως επιθυμητό αποτέλεσμα για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι όσοι παράγουν κάτω από τις ίδιες συνθήκες, να λαμβάνουν παρόμοιες ενισχύσεις. Οποσδήποτε η μετάβαση από το ένα μοντέλο ενίσχυσης στο άλλο, θα πρέπει να γίνει σταδιακά και με ιδιαίτερη προσοχή ώστε να αποφευχθούν έντονες μεταβολές με αρνητικές συνέπειες στους γεωργούς και τις περιφέρειες της χώρας.

Όσον αφορά την οικολογική στόχευση των ενισχύσεων, από την έρευνα γίνεται φανερό ότι στην περιοχή εφαρμόζονται σε μεγάλο βαθμό παραδοσιακά πράσινες γεωργικές πρακτικές π.χ. χρήση αναβαθμίδων, παραδοσιακοί ξηρικοί ελαιώνες, εκτατική κτηνοτροφία κ.ά. Δεδομένου ότι αυτές οι πρακτικές συναντώνται σε όλη την χώρα, εάν η πολιτεία αναδείξει τις συγκεκριμένες δράσεις, θα πετύχει επιπρόσθετη ενίσχυση για τους αγρότες και αντιστροφή της αρνητικής τάσης σε ορισμένες ελληνικές περιφέρειες. Αυτό που μένει όμως να διευκρινιστεί είναι εάν το καθεστώς της βασικής ενίσχυσης θα συνδέεται με αυτό της «πράσινης» ενίσχυσης, δηλαδή εάν κάποιος που δεν δικαιούται την δεύτερη, θα χάνει και την βασική.

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, η χώρα πρέπει να εφαρμόσει την ενίσχυση για τους αγρότες στις περιοχές με φυσικούς περιορισμούς. Αυτή είναι άλλωστε και η τοποθέτηση των ερωτώμενων που κατοικούν σε πεδινές περιοχές. Οι περιοχές με φυσικούς περιορισμούς εξαρτώνται κυρίως από τη γεωργία και όσοι δραστηριοποιούνται σε αυτές παράγουν κάτω από αντίξοες συνθήκες και με αυξημένο κόστος. Έτσι, οι εκμεταλλεύσεις τους δεν είναι ανταγωνιστικές με όρους αγοράς και δεν τους εξασφαλίζουν ένα επαρκές εισόδημα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να απειλείται η βιωσιμότητά τους, κατά συνέπεια και η διατήρηση του κοινωνικού ιστού των περιοχών αυτών.

Σχετικά με την συμπληρωματική ενίσχυση για τους νέους αγρότες, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων παραγωγών πιστεύει πως η εφαρμογή της μόνο θετικά αποτελέσματα θα έχει για τις περιοχές τους αλλά και το σύνολο της χώρας. Οι νέοι όπως δηλώνουν, είναι φορείς καινοτομίας, ενσωματώνουν και εφαρμόζουν πιο εύκολα τις νέες τεχνολογίες. Το να ασχοληθούν με την γεωργία θα έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της γήρανσης του αγροτικού πληθυσμού της χώρας, την μείωση της ανεργίας εν καιρώ οικονομικής κρίσης και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής γεωργίας. Πάντα όμως τίθεται εκ μέρους των ερωτώμενων η απαίτηση για ουσιαστικούς ελέγχους, ώστε τα χρήματα να καταλήγουν στους πραγματικούς δικαιούχους.

Παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παραγωγών που ρωτήθηκαν είναι απόφοιτοι Λυκείου, φαίνεται πως αντιμετωπίζουν μεγάλη δυσκολία στις συναλλαγές τους με τις αρμόδιες υπηρεσίες εξαιτίας της γραφειοκρατίας. Παρόλα αυτά, γενικά η γραφειοκρατία δεν θα τους αποτρέψει από το να υποβάλλουν αιτήσεις και δικαιολογητικά για τη λήψη των ενισχύσεων από το 2014 και μετά, εξαιτίας βέβαια της μεγάλης σημασίας τους για το εισόδημά τους. Επιθυμούν όμως οι αρμόδιοι φορείς και οι αρμόδιοι υπάλληλοι να τους ενημερώνουν επαρκώς για τις ενέργειες που πρέπει να προβαίνουν, αλλά και για τις υποχρεώσεις τους.

Από την ερώτηση σχετικά με τους «ενεργούς» αγρότες, προκύπτει ότι ο ορισμός που αναφέρεται στην πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεν βρίσκει σύμφωνους τους ερωτώμενους στο σύνολό τους. Είναι προφανές ότι οι ερωτώμενοι επιθυμούν τον αποκλεισμό από τις ενισχύσεις των μη κατά κύριο επάγγελμα αγροτών, οι οποίοι διατηρούν γεωργικές εκμεταλλεύσεις, φαινόμενο πολύ σύνηθες για την περιοχή μελέτης αλλά και ολόκληρη τη χώρα. Ουσιαστικά όμως δεν γνωρίζουν ότι το μεγαλύτερο μέρος των ενισχύσεων συγκεντρώνεται σε λίγους αλλά μεγάλους δικαιούχους. Διαφαίνεται πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τον ορισμό του «ενεργού» αγρότη στοχεύει στον αποκλεισμό αυτών των περιπτώσεων (π.χ. αερολιμένων, σιδηροδρομικών εταιριών, μεσιτικών εταιριών, εταιριών διαχείρισης γηπέδων κ.ά.) από τις άμεσες ενισχύσεις. Σε κάθε περίπτωση, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή τόσο σε Ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο για τον προσδιορισμό του όρου του «ενεργού» αγρότη.

Σχεδόν οι μισοί παραγωγοί του δείγματος έχουν την πρόθεση να προχωρήσουν σε κάποιας μορφής επένδυση στις γεωργικές τους εκμεταλλεύσεις και σε εντατικοποίηση των μεθόδων παραγωγής, προκειμένου να αντισταθμίσουν

ενδεχόμενη μείωση των ενισχύσεων από το 2014 και μετά. Αυτοί στην πλειοψηφία τους είναι άνδρες, κάτοικοι πεδινών και μειονεκτικών περιοχών, με υψηλά εισοδήματα και μεγάλες εκμεταλλεύσεις. Επίσης, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων δηλώνει ότι στην περίπτωση μείωσης των ενισχύσεων, θα αποκτήσει εξωγεωργική δραστηριότητα ή θα αυξήσει την ήδη υπάρχουσα.

Πάντως, πάνω από το 1/3 των ερωτώμενων δηλώνει πως δεν προτίθεται να εγκαταλείψει τη γεωργία σε καμία περίπτωση. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι οι παραγωγοί είτε εξασφαλίζουν ένα ικανοποιητικό εισόδημα από την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας, είτε θεωρούν ότι είναι αδύνατο να βρουν άλλη εργασία λόγω προχωρημένης ηλικίας, έλλειψης προσόντων και περιορισμένων ευκαιριών στην περιοχή τους. Αλλά και οι υπόλοιποι που δηλώνουν πως ενδέχεται να την εγκαταλείψουν, φαίνεται πως δεν διατίθενται να πωλήσουν σε τρίτους την εκμετάλλευσή τους. Ο λόγος είναι ότι πρόκειται για εκμεταλλεύσεις οικογενειακής μορφής που έχουν κληρονομήσει από τους ανιόντες τους και με τις οποίες είναι συναισθηματικά δεμένοι. Βέβαια, πιθανή εγκατάλειψη των αγροτεμαχίων θα έχει αρνητικές συνέπειες στην παραγωγή τροφίμων, τη διατήρηση του αγροτικού τοπίου, αλλά και την οικονομία.

Δεδομένου ότι δεν μπορούμε να γενικεύσουμε τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, θεωρούμε ότι θα ήταν σκόπιμο ενόψει της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ να διερευνηθούν διεξοδικότερα οι απόψεις και οι στάσεις των παραγωγών για τις αλλαγές που προτείνονται στις άμεσες ενισχύσεις. Αυτό θα μπορούσε να γίνει τόσο στην ίδια περιοχή με παραγωγούς που δραστηριοποιούνται σε άλλους κλάδους παραγωγής, όσο και σε άλλες περιοχές της χώρας όπου επικρατούν άλλες καλλιέργειες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα παρουσίαζαν περιοχές με μεγάλες πεδινές εκτάσεις π.χ. η Θεσσαλία, αλλά και οι νησιωτικές περιοχές. Τέλος, σκόπιμο θα ήταν να καταγραφούν οι διαθέσεις των παραγωγών για τα προτεινόμενα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης.

Αναμφισβήτητα, η γεωργία αποτελεί ένα σημαντικό κλάδο για την ελληνική οικονομία και σήμερα ακόμα περισσότερο, εν μέσω αρνητικών οικονομικών εξελίξεων για τη χώρα. Δεδομένου ότι οι νομοθετικές προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις άμεσες ενισχύσεις, αφήνουν ένα ευρύ πεδίο ευελιξίας στα κράτη μέλη, η Ελληνική πολιτεία θα πρέπει να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να εκμεταλλευτεί τα πλεονεκτήματά της και να δώσει ώθηση στον αγροτικό τομέα. Ιδιαίτερα σημαντική προς το σκοπό αυτό θα είναι και η συμβολή των μέτρων του

δεύτερου πυλώνα της ΚΑΠ. Με τη συμπληρωματικότητα και τη συνέργια των δύο πυλώνων είναι δυνατόν να επιτευχθούν θετικά αποτελέσματα για την Ελληνική γεωργία, τους αγρότες αλλά και τους καταναλωτές.

Βιβλιογραφία

1. COPA-COGECA, Press release, 12/10/11, “Copa-Cogeca reacts to EU Commission Proposals for more emphasis on encouraging green growth, not green constraints”, <http://www.copa-cogeca.be/Main.aspx?page=Archive&lang=en>
2. European Commission, 2011, Agriculture and Rural Development, Agricultural Policy Perspectives *Briefs*, *Brief* n° 1 rev, “The CAP in perspective: from market intervention to policy innovation”, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/app-briefs/01_en.pdf.
3. European Commission, 2011, Agriculture and Rural Development, Agricultural Policy Perspectives *Briefs*, *Brief* n° 2, “The future of CAP direct payments”, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/app-briefs/02_en.pdf
4. European Commission, 2011, Agriculture and Rural Development, Agricultural Policy Perspectives, Member State factsheets-May 2011, Greece, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/ms_factsheets/2011/gr_en.pdf
5. European Commission, 2011, Agriculture and Rural Development, Agriculture in EU, Statistical and Economic Information, Report 2010.
6. European Commission, 2011, Commission Staff Working Paper, Impact Assessment, Common Agricultural Policy towards 2020, SEC(2011) 1153, Brussels.
7. European Commission, 2010, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, «*The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future*», COM(2010) 672/5, Brussels.
8. European Commission, 2011, Farm Economics brief, No 1 Income developments in EU farms, Brussels.
9. European Commission, 2011, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing rules for direct payment to farmers under support schemes within the framework of the common agricultural policy, COM(2011) 625/3, Brussels.
10. European Commission, 2011, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the financing, management and monitoring of the common agricultural policy, COM(2011) 628/3, Brussels.

11. European Commission, 2011, Staff Working Paper, Impact Assessment, Common Agricultural Policy towards 2020, ANNEX 10, Brussels.
12. European Parliament, 2012, “New Direct Payments Scheme: targeting and redistribution in the future CAP”, Alan Swinbank, University of Reading.
13. European Parliament, 2011, “The CAP in the Multiannual Financial Framework 2014/2020”, Directorate General for Internal Policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Agriculture and Rural Development, Brussels.
14. European Parliament, 2010, Study “The Single Payment Scheme after 2013: New Approach-New Targets”, Directorate General for Internal Policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Agriculture and Rural Development, Brussels.
15. Institut für Ländliche Strukturforchung, 2012, “Synthesis and assessment of the public debate on the reform of the CAP after 2013”, international conference on the future design of the Common Agricultural Policy (CAP), Johann Wolfgang Goethe-University Frankfurt/Main, 8-9 March 2012 (http://www.ifls.de/uploads/media/Synthesis_CAP_debate_final_02.pdf).
16. Matthews A., 2011, “Post-2013 EU Common Agricultural Policy, Trade and Development, A Review of Legislative Proposals”, International Centre for Trade and Sustainable Development.
17. The Scottish Government, 2010, ‘The road ahead for Scotland’, Final report of the inquiry into future support for agriculture in Scotland, Chairman Brian Pack Obe, Edinburgh.
18. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007, «Μελέτη αποκατάστασης & ανάπτυξης του αγροτικού τομέα-των δασών & της προστασίας του περιβάλλοντος στις πυρόπληκτες περιοχές», Αθήνα.
19. Ελληνική Στατιστική Αρχή, «Απογραφή Γεωργίας-Κτηνοτροφίας 1999/2000», 2009.
20. Ελληνική Στατιστική Αρχή, «Απογραφές Πληθυσμών 1961, 1971, 1981, 1991 & 2001», 2009.
21. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1782/2003 του Συμβουλίου της 29^{ης} Σεπτεμβρίου 2003 για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 2019/93, (ΕΚ) αριθ. 1452/2001, (ΕΚ) αριθ. 1453/2001, (ΕΚ) 1454/2001, (ΕΚ) αριθ. 1868/94, (ΕΚ)

αριθ. 1251/1999, (ΕΚ) αριθ. 1254/1999, (ΕΚ) αριθ. 1673/2000, (ΕΟΚ) αριθ. 2358/71 και (ΕΚ) αριθ. 2529/2001.

22. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου της 19^{ης} Ιανουαρίου 2009 σχετικά με τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης για τους γεωργούς στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής και τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 1290/2005, (ΕΚ) αριθ. 247/2006, (ΕΚ) αριθ. 378/2007 και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1782/2003.

23. Κυριαζή Ν., 1998, «Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών», Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις, Αθήνα.

24. Λιανός Θ., Δαμιανός Δ., Μέργος Γ., Ντεμούσης Μ., Κατρανίδης Σ., 2009, «Αγροτική Οικονομική. Θεωρία και Πολιτική», Κεφάλαιο 11 «Κοινή Αγροτική Πολιτική», Δαμιανός Δ., Εκδόσεις Μπένου, Γ' Έκδοση.

25. Οδηγία 85/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29^{ης} Ιανουαρίου 1985, για την τροποποίηση της οδηγίας 81/645/ΕΟΚ περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών κατά την έννοια της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ (Ελλάδα).

26. Πέζαρος Δ. Παύλος, 2008, «Ελληνική Γεωργία και Αγροτική Πολιτική», Κεφάλαιο με τίτλο «Η τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και η εφαρμογή της στην Ελλάδα: θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις», σελ.: 27-50, Κριμπάς Κ. και Λουλούδης Λ. (Επιμ.), Έκδοση Ακαδημίας Αθηνών.

27. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, Οκτώβριος 2011, Προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κοινή Αγροτική Πολιτική με ορίζοντα το 2014-2020, Αθήνα.

28. ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011, «Η κατάσταση του αγροτικού τομέα. Εξελίξεις-Προβλέψεις-Προτεραιότητες», Αθήνα.

Διαδίκτυο

29. http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Works/CAP_Evolution&Perspectives_March2011_GR.pdf

30. http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/graphs/graph4_en.pdf

31. http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Works/Polyzou_CAP.pdf

32. <http://euractiv.gr/georgia-kai-trofima/yperaspizetai-ti-metarrythmisi-tis-agrotikis-politikis-i-epitropi>
33. <http://www.reuters.com/article/2011/10/12/us-eu-agriculture-idUSTRE79B4DX20111012>
34. <http://www.thecattlesite.com/news/36155/proposals-focus-on-greening-the-cap>
35. <http://euractiv.gr/georgia-kai-trofima/i-%C2%ABprasini-gi%C2%BB-dixazei-tin-kap>
36. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15272815>
37. <http://www.euractiv.com/cap/europes-farm-reform-rocky-start-news-508298>
38. <http://www.paseges.gr/portal/cl/print/co/a8d940ac-0779-4c46-9f25-9ab012047baf>
39. <http://www.agrotypos.gr/index.asp?mod=articles&id=61664>
40. <http://capreform.eu/greening-of-agricultural-policy-is-the-%E2%80%9Cemperor-naked%E2%80%9D/>
41. <http://www.groupedebruges.eu/pdf/A%20%28better%29%20CAP%20for%20the%20future%20-%20Groupe%20de%20Bruges.pdf>
42. http://www.agrocert.gr/photos/home/cfiles/fytika_22-12-11.xls

Παράρτημα Ι

Πίνακας 1: Μοντέλα εφαρμογής της ΕΑΕ στην ΕΕ των 27 κρατών μελών

Κράτος Μέλος	Έτος εφαρμογής ΕΑΕ	Μοντέλο εφαρμογής ΕΑΕ/Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης (SAPS)
Αυστρία	2005	Ιστορικό
Βέλγιο	2005	Ιστορικό
Βουλγαρία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Γαλλία	2006	Ιστορικό
Γερμανία	2005	Δυναμικό υβριδικό
Δανία	2005	Δυναμικό υβριδικό
Ελλάδα	2006	Ιστορικό
Εσθονία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Ηνωμένο Βασίλειο	2005	Δυναμικό υβριδικό (Αγγλία) Ιστορικό (Σκωτία, Ουαλία) Στατικό υβριδικό (Β. Ιρλανδία)
Ιρλανδία	2005	Ιστορικό
Ιταλία	2005	Ιστορικό
Ισπανία	2006	Ιστορικό
Ολλανδία	2006	Ιστορικό
Κύπρος		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Λετονία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Λιθουανία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Λουξεμβούργο	2005	Στατικό υβριδικό
Μάλτα	2007	Περιφερειακό
Ουγγαρία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Πολωνία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Πορτογαλία	2005	Ιστορικό
Ρουμανία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Σλοβακία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Σλοβενία	2007	Περιφερειακό
Σουηδία	2005	Στατικό υβριδικό
Τσεχία		Καθεστώς Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης
Φινλανδία	2006	Δυναμικό υβριδικό

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011, http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/pdf/implementation-direct-payments_en.pdf

Πίνακας 2: Επιλογές για τα κράτη μέλη για την διατήρηση δεσμευμένων ενισχύσεων σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1782/2003

Σιτηρά	Μέχρι το 25% των ενισχύσεων του συνόλου των σιτηρών ή μέχρι το 40% της συμπληρωματικής ενίσχυσης του σκληρού σίτου
Αιγοπρόβατα	Μέχρι το 50% των προηγούμενων πριμοδοτήσεων
Βόειο κρέας	Μέχρι 10% της προηγούμενης πριμοδότησης των θηλαζουσών αγελάδων και το 40% της πριμοδότησης σφαγής ή μέχρι το 100% της πριμοδότησης σφαγής ή μέχρι το 75% της ειδικής πριμοδότησης των αρσενικών βοοειδών
Ελαιόλαδο	Μέχρι το 40% του συνόλου της ενίσχυσης
Καπνός	Για τις εσοδείες 2006-2009 μπορούσαν να εφαρμοστούν ποσοστά δέσμευσης έως 60%. Για τις εσοδείες 2010-2012 ποσοστό 50% αποδεσμεύεται από την παραγωγή και το υπόλοιπο 50% μεταφέρεται στον Πυλώνα 2
Σπόροι σποράς & παραγωγικές δραστηριότητες στα μικρά νησιά του Αιγαίου	Δυνατότητα ολικής εξαιρέσης των άμεσων ενισχύσεων από την αποσύνδεση
Μεταποιημένα οπωροκηπευτικά (από το 2008):	
➤ Βιομηχανική Τομάτα	Μέχρι το 50% της υφιστάμενης ενίσχυσης έως 31-12-2011
➤ Δενδρώδεις καλλιέργειες & σταφίδες	Μέχρι 100% των υφιστάμενων ενισχύσεων έως 31-12-2010 και μέχρι 75% έως 31-12-2012
Βαμβάκι	Ποσοστό 35% παραμένει υποχρεωτικά συνδεδεμένο με την παραγωγή

Πηγή: Πέζαρος Δ. Παύλος, 2008

Πίνακας 3: Η εφαρμογή της ΚΑΠ εντός του τομέα 2 του τρέχοντος ΠΔΠ (έτη 2007/2012-σε εκατ. ευρώ-τρέχουσες τιμές)

Πιστώσεις ανάληψης υποχρεώσεων	2007	% 2007	2008	2009	2010	% 2010	2011	2012
Τομέας 1:								
Βιώσιμη Ανάπτυξη	43,174	38.4%	45,059	43,999	48,094	39.9%	53,280	57,701
Τομέας 2:								
Διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων	54,018	48.1%	52,267	50,798	56,060	46.5%	56,380	57,948
α. ΚΑΠ, εκ των οποίων:	52,878	47.0%	51,256	49,998	55,183	45.8%	55,324	56,826
α.1. Μέτρα αγοράς, άμεσες ενισχύσεις	42,075	37.4%	40,727	41,259	43,690	36.3%	42,763	44,073
α.2. Αγροτική Ανάπτυξη	10,803	9.6%	10,529	8,739	11,493	9.5%	12,561	12,753
Αλιεία	993		831	537	606		719	782
Life +	109		139	212	218		262	267
Άλλες δράσεις	38		41	51	53		75	73
Τομέας 3:								
Ιθαγένεια, ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη	1,011	0.9%	1,262	1,930	1,306	1.1%	1,459	1,514
Τομέας 4: Η ΕΕ ως παγκόσμιος εταίρος	7,091	6.3%	7,191	7,788	7,340	6.1%	7,238	7,294
Τομέας 5:								
Διοίκηση	6,640	5.9%	7,085	7,382	7,690	6.4%	8,172	8,282
Αντισταθμίσεις	445	0.4%	207	209	--	--	--	--
Σύνολο πιστώσεων ανάληψης υποχρεώσεων	112,377	100	113,070	112,107	120,490	100	126,527	132,739

Πηγή: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο¹⁸, 2011

¹⁸ European Parliament, The CAP in the Multiannual Financial Framework 2014/2020

Πίνακας 4: Μέσο μέγεθος αγροτικών εκμεταλλεύσεων σε εκτάρια (2007)

ΕΕ-27	12,6
ΕΕ-25	16,8
ΕΕ-15	22,0
Βέλγιο	28,6
Βουλγαρία	6,2
Τσεχία	89,3
Δανία	59,7
Γερμανία	45,7
Εσθονία	38,9
Ιρλανδία	32,3
Ελλάδα	4,7
Ισπανία	23,8
Γαλλία	52,1
Ιταλία	7,6
Κύπρος	3,6
Λετονία	16,5
Λιθουανία	11,5
Λουξεμβούργο	56,8
Ουγγαρία	6,8
Μάλτα	0,9
Ολλανδία	24,9
Αυστρία	19,3
Πολωνία	6,5
Πορτογαλία	12,6
Ρουμανία	3,5
Σλοβενία	6,5
Σλοβακία	28,1
Φινλανδία	33,6
Σουηδία	42,9
Ηνωμένο Βασίλειο	53,8

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹⁹, 2011

¹⁹ European Commission, Agriculture in EU, Statistical and Economic Information, Report 2010, March 2011

Πίνακας 5: Οι άμεσες ενισχύσεις στους παραγωγούς στην Ελλάδα ανά τάξεις μεγέθους για το οικονομικό έτος 2009

	Δικαιούχοι		Ενισχύσεις σε ευρώ	
	X 1000	% επί του συνόλου	X 1000	% επί του συνόλου
< 0 ευρώ	0,05	0,01%	-422	-0,02%
≥ 0 και < 500 ευρώ	302,81	34,70%	71.153	2,85%
≥ 500 και < 1.250 ευρώ	183,73	21,06%	150.281	6,02%
≥ 1.250 και < 2.000 ευρώ	90,22	10,34%	143.519	5,75%
≥ 2.000 και < 5.000 ευρώ	150,21	17,21%	483.198	19,35%
≥ 5.000 και < 10.000 ευρώ	89,42	10,25%	628.226	25,16%
≥ 10.000 και < 20.000 ευρώ	41,31	4,73%	562.062	22,51%
≥ 20.000 και < 50.000 ευρώ	13,74	1,57%	386.740	15,49%
≥ 50.000 και < 100.000 ευρώ	1,02	0,12%	63.170	2,53%
≥ 100.000 και < 200.000 ευρώ	0,06	0,01%	7.154	0,29%
≥ 200.000 και < 300.000 ευρώ			250	0,01%
≥ 300.000 και < 500.000 ευρώ			712	0,03%
≥ 500.000 ευρώ			850	0,03%
Σύνολο	872,57	100%	2.496.893	100%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή²⁰, 2011

Πίνακας 6: Κατανομή αξίας άμεσων ενισχύσεων και πρωτογενούς αγροτικής παραγωγής το 2009 ανά Περιφέρεια

Περιφέρεια	Αποσυνδεδεμένες από την παραγωγή άμεσες ενισχύσεις			Αξία πρωτογ. Αγροτικής παραγωγής	Συνολική ακαθάριστη αξία	Εμπορ. αξία/ συνολική ακαθ. αξία
	Πλήθος δικαιούχων	Αξία (εκ. €)	Ποσοστό (%)	(εκ. €)	(εκ. €)	Ποσοστό (%)
1	2	3	4	5	6=3+5	7=5/6
Κεντ. Μακεδονία	111.316	464	21,7%	782	1.245	63%
Θεσσαλία	72.260	311	14,6%	522	834	63%
Κρήτη	136.963	293	13,7%	396	689	57%
Πελοπόννησος	126.628	187	8,8%	443	631	70%
Δυτ. Ελλάδα	100.513	231	10,8%	384	615	62%
Αν. Μ. & Θράκη	59.204	231	10,8%	351	582	60%
Στ. Ελλάδα	78.089	185	8,6%	239	424	56%
Δυτ. Μακεδονία	21.462	84	3,9%	114	198	58%
Ήπειρος	27.670	51	2,4%	129	181	72%
Βορ. Αιγαίο	30.226	35	1,6%	67	102	66%
Αττική	9.740	9	0,4%	69	77	89%
Ιόνια νησιά	26.804	39	1,8%	30	69	44%
Ν. Αιγαίο	21.282	20	0,9%	28	48	58%
Σύνολο	822.157	2.140	100%	3.555	5.694	62%

Πηγή: ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011

²⁰ European Commission, Agricultural Policy Perspectives, Member State factsheets-May 2011, Greece http://ec.europa.eu/agriculture/publi/ms_factsheets/2011/gr_en.pdf

Πίνακας 7: Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2014-2020 (σε πιστώσεις αναλήψεων υποχρεώσεων)

τιμές 2011	2013	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2014-2020
1) Έξυπνη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη	66.354	64.696	66.580	68.133	69.956	71.596	73.768	76.179	490.908
2) Βιώσιμη ανάπτυξη: Φυσικοί πόροι	59.031	57.386	56.527	55.702	54.861	53.837	52.829	51.784	382.927
2α) Άμεσες ενισχύσεις και δαπάνες αγοράς	43.515	42.244	41.623	41.029	40.420	39.618	38.831	38.060	281.825
2β) Αγροτική ανάπτυξη	13.890	13.618	13.351	13.089	12.832	12.581	12.334	12.092	89.895
3) Ασφάλεια και ιθαγένεια	2.209	2.532	2.571	2.609	2.648	2.687	2.726	2.763	18.535
4) Η Ευρώπη στον κόσμο	9.222	9.400	9.645	9.845	9.960	10.150	10.380	10.620	70.000
5) Διοίκηση	8.833	8.542	8.679	8.796	8.943	9.073	9.225	9.371	62.629
Σύνολο	145.650	142.556	144.002	145.085	146.368	147.344	148.928	150.718	1.025.000
Ως ποσοστό του ΑΕΕ	1,12%	1,08%	1,07%	1,06%	1,06%	1,05%	1,04%	1,03%	1,05%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή²¹, 2011

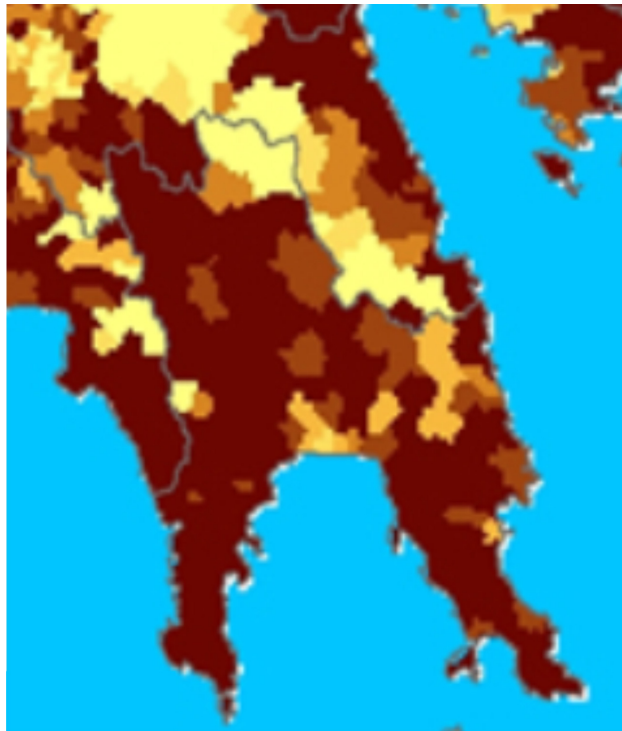
Πίνακας 8: Αναμενόμενη παραγωγή εσπεριδοειδών στο Νομό Λακωνίας για την καλλιεργητική περίοδο 2011-2012

Είδος προϊόντος	Αναμενόμενη Παραγωγή (σε τόνους)
Πορτοκάλια	200.000
Λεμόνια	2.000
Μανταρινοειδή	6.000
Γκρέιπ Φρούτ	2.500
Σύνολο	210.500

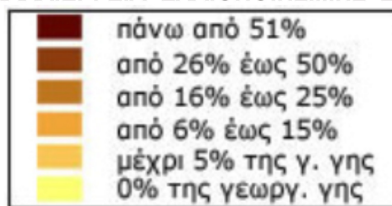
Πηγή: Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής, Περιφερειακή Ενότητα Λακωνίας

²¹ European Commission, COM(2011) 500 final, 29.6.2011, A Budget for Europe 2020

Εικόνα 1: Η καλλιέργεια της ελαιοποιήσιμης ελιάς στο Νομό Λακωνίας

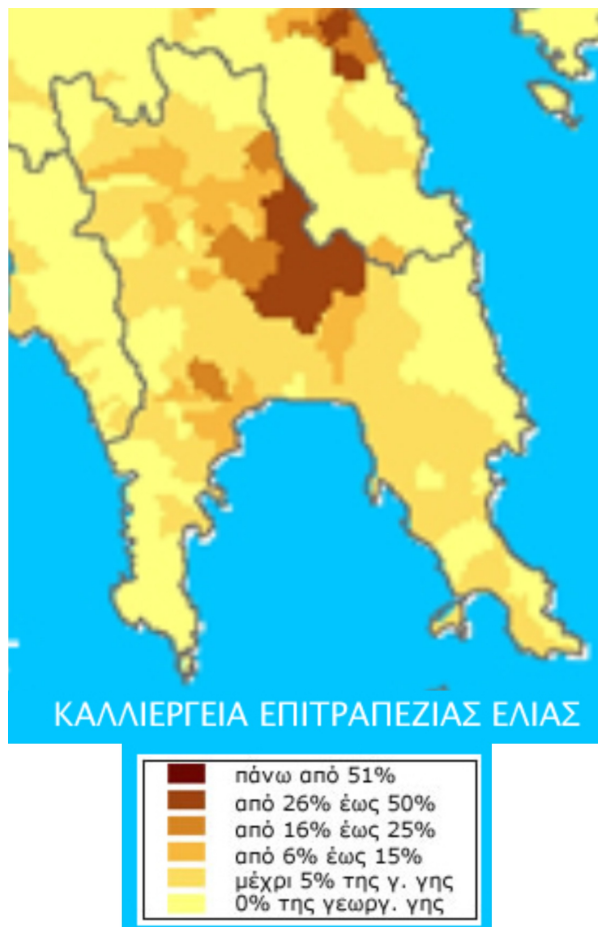

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΗΣ ΕΛΙΑΣ

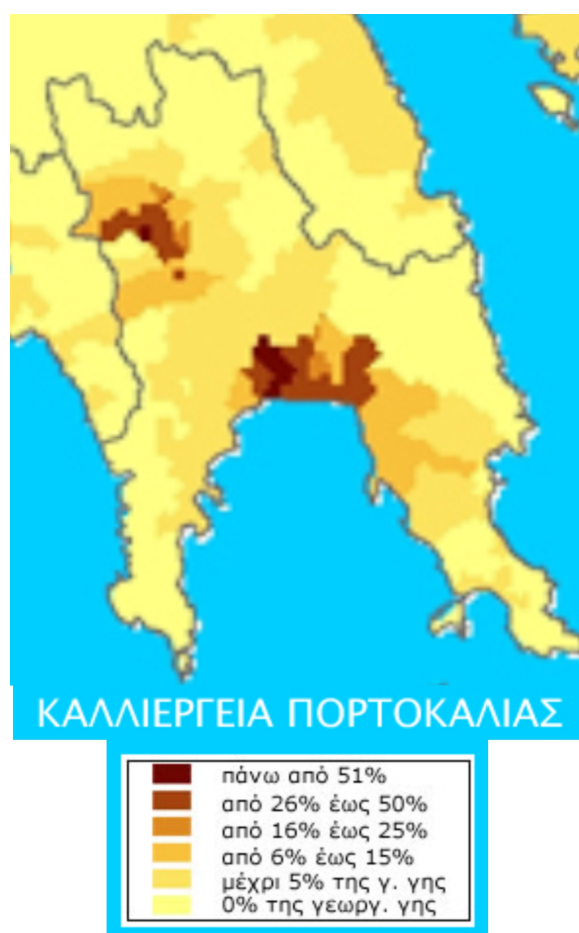
Πηγή: http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Maps/elies_eleop_big.jpg

Εικόνα 2: Η καλλιέργεια της επιτραπέζιας ελιάς στο Νομό Λακωνίας

Πηγή: http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Maps/elies_epitr_big.jpg

Εικόνα 3: Η καλλιέργεια της πορτοκαλιάς στο Νομό Λακωνίας

Πηγή: http://www.minagric.gr/greek/agro_pol/Maps/portokalia_big.jpg

Πίνακας 9: Απογραφή καλλιεργειών που εντάχθηκαν στο μέτρο 3.1 «Βιολογική Γεωργία» το έτος 2005

Είδος καλλιέργειας	Στρέμματα	
	Οικολογικά ευαίσθητες περιοχές	Λοιπές περιοχές
Αγρανάπαυση	12	0
Ακτινίδια	0	1
Αμπέλια (μικτή κατεύθυνση)	0	20
Αραβόσιτος	0	79
Αχλάδια	0	0,5
Βίκος Σανός	0	5
Βρώμη	6,5	162
Ελαιώνας Ελαιοπαραγωγής	2.367,86	8.812
Ελαιώνας για Επιτραπέζια Ελιά	502,05	3.418,4
Εσπεριδοειδή	225,3	483,4
Καρυδιά	175,9	15
Καστανιά	666,4	0
Κερασιά	0	1
Κρεμμύδι	0	50

Κριθάρι	0	93
Μαλακό Σιτάρι	2,5	0
Οινάμπελα	4	29,3
Πορτοκάλια Merlin	25	20
Σκληρό Σιτάρι	0	116
Συκιά	0	83
Τριφύλλι	67	139,5
Υπαίθρια κηπευτικά	0	5
Σύνολο	4.054,51	13.533,1

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής Περιφερειακής Ενότητας Λακωνίας

Πίνακας 10: Απογραφή καλλιεργειών που εντάχθηκαν στο μέτρο 3.1 «Βιολογική Γεωργία» το έτος 2006

Είδος καλλιέργειας	Στρέμματα	
	Οικολογικά ευαίσθητες περιοχές	Λοιπές περιοχές
Grape Fruit	0	13
Αγρανάπαυση	3	0
Αμπέλια Επιτραπέζια	20,7	7
Αμυγδαλιά	1	1,5
Αραβόσιτος	15	0
Αρακάς	0	23
Βίκος Σανός	0	37
Βρώμη	0	67
Ελαιώνας Ελαιοπαραγωγής	5.827,53	14.119,77
Ελαιώνας για Επιτραπέζια Ελιά	1.180,71	2.700,35
Εσπεριδοειδή	28	0
Καρυδιά	91,5	37,4
Καστανιά	196,8	83,5
Κερασιά	3	0
Κηπευτικά θερμοκηπίου	0	20
Λεμονιές	14	1
Λοιπές Πορτοκαλιές	231,5	474,7
Λούπινα	0	45
Μαλακό Σιτάρι	0	10
Μανταρινιές	13,6	0
Μηλιές	1	0
Οινάμπελα	24	171,7
Πορτοκάλια Merlin	10	17,9
Πορτοκάλια Valencia	0	10
Σκληρό Σιτάρι	0	28
Συκιά	69	163,5
Τριφύλλι	0	98
Σύνολο	7.730,34	18.129,32

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής Περιφερειακής Ενότητας Λακωνίας

Πίνακας 11: Απογραφή καλλιεργειών που εντάχθηκαν στο μέτρο 3.1 «Βιολογική Γεωργία» το έτος 2007

Είδος καλλιέργειας	Στρέμματα	
	Οικολογικά ευαίσθητες περιοχές	Λοιπές περιοχές
Αγρανάπαυση	0	17,2
Αμπέλια επιτραπέζια	1,1	0
Αραβόσιτος	0	191,3
Αχλάδια	0	4
Βρώμη	0	74,1
Ελαιώνας Ελαιοπαραγωγής	5.689,75	17.845,01
Ελαιώνας για Επιτραπέζια Ελιά	2.031,34	4.618,59
Εσπεριδοειδή	281,6	592,28
Καρυδιά	108	12,5
Καστανιά	143	39
Λοιπές Πορτοκαλιές	118,5	498,4
Οινάμπελα	16,5	32,5
Πορτοκάλια Merlin	0	40,9
Σκληρό Σιτάρι	19	0
Συκιά	37	127,2
Τριφύλλι	0	48,5
Υπαίθρια κηπευτικά	16	0
Σύνολο	8.461,79	24.141,48

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας & Κτηνιατρικής Περιφερειακής Ενότητας Λακωνίας

Παράρτημα II

Ερωτηματολόγιο για την διερεύνηση των επιδράσεων από την εφαρμογή του μέτρου των άμεσων εισοδηματικών ενισχύσεων στην Ελλάδα μετά το 2013 σύμφωνα με το προτεινόμενο πλαίσιο

Δημογραφικά στοιχεία παραγωγού:

1. Φύλο   A. Άνδρας
                    B. Γυναίκα

2. Έτος γεννήσεως: .....

3. Επίπεδο σπουδών: A. Δημοτικό σχολείο
  B. Γυμνάσιο
  Γ. Λύκειο
  Δ. Τεχνική Σχολή
  E. ΑΕΙ/ΤΕΙ

4. Οικογενειακή κατάσταση: .....

5. Έχετε παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα γεωργικής εκπαίδευσης /κατάρτισης/επιμόρφωσης;

A. Παρακολούθησα κάποια σεμινάρια (συμπληρώστε εάν είναι δυνατόν το θέμα και τον φορέα).....

.....

B. Είμαι απόφοιτος γεωργικής σχολής

Γ. Καμία επίσημη εκπαίδευση

Δ. Κάτι άλλο (τι ακριβώς) .....

.....

6. Ασκείτε δεύτερο επάγγελμα;

A. Ναι

B. Όχι

7. Εάν ναι:

A. Ποιό επάγγελμα είναι αυτό;.....

B. Ποιός είναι ο λόγος (ή οι λόγοι) που ασκείτε δεύτερο επάγγελμα;

.....
.....

8. Σε τί ποσοστό του συνολικού σας εισοδήματος αντιστοιχεί κάθε εξωγεωργική απασχόληση;.....

.....

Στοιχεία γεωργικής εκμετάλλευσης:

9. Έδρα εκμετάλλευσης: .....

10.

Καλλιέργεια	Ιδιότητα Στρέμματα	Ενοικιαζόμενα Στρέμματα	Αρδευόμενα Στρέμματα	Ξηρικά Στρέμματα

11. Ζωικό κεφάλαιο που έχετε στην κατοχή σας: .....

.....
.....

12. Πόσα χρόνια ασχολείστε με την γεωργία; .....

13. Με ποιούς τρόπους εμπορεύεστε τα προϊόντα σας;

A. Μόνος-η μου

B. Μέσω Συνεταιρισμού

Γ. Μέσω Ομάδας Παραγωγών

Δ. Άλλο (ποιο).....

.....

14. Τί ποσοστό του συνολικού σας χρόνου απασχόλησης στη γεωργική δραστηριότητα αφιερώνετε για την εμπορία των προϊόντων σας;

.....
.....

15. Υπάρχει η δυνατότητα να αυξήσετε το εισόδημα που εξασφαλίζετε σήμερα από την διάθεση των προϊόντων σας στην αγορά; Με ποιούς τρόπους θα μπορούσε να γίνει αυτό;

.....
.....

16. Ενισχύσεις που λαμβάνετε:

A. Ενιαία Ενίσχυση

B. Ποιοτικό Παρακράτημα

Γ. Βιολογική Γεωργία

Δ. Εξισωτική Αποζημίωση

E. Άλλη (ποια).....

17. Ποσοστό συμμετοχής των συνολικών ενισχύσεων που λαμβάνετε στο γεωργικό σας εισόδημα:.....

18. Εάν λαμβάνετε ενισχύσεις από περισσότερα του ενός μέτρα, κατατάξτε αυτές ανάλογα με τη σημασία τους στο εισόδημά σας.

A .....

B .....

Γ .....

Δ .....

19. Κάνετε βιολογική καλλιέργεια/εκτροφή ζώων και δεν λαμβάνετε την αντίστοιχη ενίσχυση;

A. Ναι

B. Όχι

20. Εάν είστε δικαιούχος του προγράμματος Βιολογικής Γεωργίας/Κτηνοτροφίας:

A. Για πόσο χρονικό διάστημα λαμβάνετε την συγκεκριμένη ενίσχυση;.....

.....

B. Ποιός ο λόγος ένταξής σας στο πρόγραμμα;.....

.....

Απόψεις και στάσεις του παραγωγού:

21. Γνωρίζετε τι είναι η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ);.....

.....

22. Θεωρείτε ότι έχετε ενημερωθεί και γνωρίζετε τις υποχρεώσεις σας που απορρέουν από την Πολλαπλή Συμμόρφωση;

A. Ναι

B. Όχι

23. Εάν έχετε ενημερωθεί:

A. Πιστεύετε ότι είναι τόσο σημαντικό τμήμα της Ευρωπαϊκής πολιτικής για την γεωργία και γιατί;

.....

.....

B. Πώς θα σχολιάζατε τις απαιτήσεις της;

.....

.....

Γ. Πώς θα σχολιάζατε τις ποινές που προβλέπονται στα πλαίσια της Πολλαπλής Συμμόρφωσης;

.....

.....

24. Πόσο σημαντικό θεωρείτε για το επίπεδο διαβίωσής σας το σύνολο των ενισχύσεων που λαμβάνετε;

Καθόλου σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Ελάχιστα σημαντικό	Έτσι και έτσι	Σημαντικό	Πολύ σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό
1	2	3	4	5	6	7

25. Έχετε ενημερωθεί για τις αλλαγές που σχεδιάζονται στην Κοινή Αγροτική Πολιτική μετά το 2013; Αν ναι, από πού ενημερώνεστε;

A. Αρμόδιες Δημόσιες Υπηρεσίες

B. Αγροτικούς Συλλόγους-Συνεταιρισμούς

Γ. Ιδιώτες Γεωπόνους

Δ. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες)

E. Διαδίκτυο

ΣΤ. Άλλο (ποιο).....

26. Κατατάξτε, ανάλογα με την σημαντικότητά τους, όσα από τα παρακάτω θεωρείτε ότι πρέπει να είναι οι στόχοι της Ευρωπαϊκής γεωργίας μετά το 2013:

1. Εξασφάλιση τροφίμων .....

2. Προστασία του περιβάλλοντος .....

3. Ασφαλή και ποιοτικά τρόφιμα .....

4. Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής .....

5. Στήριξη του εισοδήματος των γεωργών .....

6. Διατήρηση της βιοποικιλότητας .....

7. Διατήρηση της απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές .....

27. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει την κατάργηση των ατομικών ιστορικών δικαιωμάτων και την εισαγωγή μιας ενιαίας στρεμματικής ενίσχυσης με τη μορφή δικαιωμάτων (βασική ενίσχυση) από το 2014 και μετά, η οποία θα μπορεί να εφαρμοστεί σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο. Πώς βλέπετε την αλλαγή του τρόπου ενίσχυσης; Θεωρείτε πώς είναι πιο δίκαιος, και γιατί;

.....
.....
.....

28. Ποιός τρόπος εφαρμογής των ενισχύσεων από το 2014 και μετά, πιστεύετε ότι θα ήταν προτιμότερος για την Ελλάδα και γιατί;

1. Εφαρμογή σε εθνικό επίπεδο (όλη η χώρα να θεωρηθεί ως μία περιφέρεια), ώστε:

A. να μην αδικηθούν περιοχές εντός της χώρας λόγω πολιτικών και άλλων πιέσεων

B. να διευκολυνθεί το έργο της πολιτείας εν καιρώ κρίσης

Γ. άλλο (ποιο).....
.....
.....

2. Εφαρμογή σε περιφερειακό επίπεδο (διαχωρισμός περιφερειών εντός της χώρας),
ώστε:

A. να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες των περιοχών

B. να ληφθούν υπόψη οι δυσκολίες και οι ανάγκες ορισμένων παραγωγών

Γ. άλλο (ποιο).....
.....
.....

29. Εάν η πολιτεία αποφασίσει την εφαρμογή των ενισχύσεων σε περιφερειακό
επίπεδο (με τον διαχωρισμό περιφερειών εντός της χώρας), ποιά ιδιαίτερα
χαρακτηριστικά της περιοχής σας (εφόσον υπάρχουν) πιστεύετε ότι πρέπει να
ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό και γιατί;

.....
.....
.....

30. Ομοίως, ποιά χαρακτηριστικά των καλλιεργειών/κτηνοτροφίας στην περιοχή σας
(εφόσον υπάρχουν) πιστεύετε ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη στον σχεδιασμό;

.....
.....
.....

31. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκτός από την βασική ενίσχυση, προτείνει την εφαρμογή
της «πράσινης» ενίσχυσης. Για τη λήψη της, οι γεωργοί που διατηρούν μόνιμες
καλλιέργειες πρέπει να μεριμνούν ώστε τουλάχιστον το 7% των επιλέξιμων εκταρίων
τους να είναι περιοχή οικολογικής εστίασης (π.χ. αναβαθμίδες, χαρακτηριστικά του
τοπίου, αναδασωμένες περιοχές κ.ά.). Τί πιστεύετε ότι θα σημαίνουν τα παραπάνω
για την εκμετάλλευσή σας;

.....
.....

32. Ποιές περιοχές οικολογικής εστίασης, δηλαδή χαρακτηριστικά του τοπίου που αποτελούν καταφύγιο για τη χλωρίδα και την πανίδα, και συμβάλλουν στη συγκράτηση και τη γονιμότητα των εδαφών, συναντώνται συχνά στην περιοχή σας; .....

.....

.....

33. Οι γεωργοί που κάνουν βιολογική παραγωγή προτείνεται να δικαιούνται αυτομάτως την «πράσινη» ενίσχυση. Είναι αυτό ένα κίνητρο για να συνεχίσετε ή να στραφείτε στην βιολογική παραγωγή;

.....

.....

34. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει την *προαιρετική* εφαρμογή από τα κράτη μέλη μιας ενίσχυσης των περιοχών με φυσικούς περιορισμούς (ορεινές, μειονεκτικές, νησιωτικές περιοχές κ.ά.), η οποία μπορεί να είναι συμπληρωματική της υφιστάμενης ενίσχυσης (εξισωτική αποζημίωση).

A. Πιστεύετε ότι η Ελλάδα πρέπει να εφαρμόσει την εν λόγω στήριξη και για ποιό λόγο;

.....

.....

B. Θεωρείτε ότι η περιοχή σας είναι περιοχή με φυσικούς περιορισμούς;

.....

Γ. Εάν ναι, σε τί διαφέρει από όμορες περιοχές που θεωρείτε ότι δεν μπορούν να ενταχθούν στην ίδια κατηγορία;

.....

.....

35. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει την υποχρεωτική εφαρμογή από τα κράτη μέλη μιας ενίσχυσης για νέους αγρότες, η οποία θα είναι συμπληρωματική της υφιστάμενης ενίσχυσης. Το μέτρο αυτό κρίνετε ότι μπορεί να συμβάλει γενικά, αλλά και ειδικότερα για την περιοχή σας;

.....

.....

36. Οι οργανώσεις των αγροτών πανευρωπαϊκά ανησυχούν ότι οι παραγωγοί θα αντιμετωπίσουν αυξημένη γραφειοκρατία από την εφαρμογή των προτεινόμενων μέτρων.

A. Θεωρείτε το ισχύον σύστημα γραφειοκρατικό; Γιατί;

.....
.....

B. Πόσο αποτρεπτικός παράγοντας είναι η γραφειοκρατία για την συμμετοχή σας στα εν λόγω μέτρα;

Καθόλου αποτρεπτικός	Λίγο αποτρεπτικός	Ελάχιστα αποτρεπτικός	Έτσι και έτσι	Αποτρεπτικός	Πολύ αποτρεπτικός	Πάρα πολύ αποτρεπτικός
1	2	3	4	5	6	7

37. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει να μην χορηγείται καμία άμεση ενίσχυση σε παραγωγούς όταν το ετήσιο ποσό των άμεσων ενισχύσεων που έλαβαν κατά το προηγούμενο έτος είναι μικρότερο από το 5% των συνολικών εσόδων από μη γεωργικές δραστηριότητες.

Είναι σωστή και δικαιολογημένη η λογική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για χορήγηση ενισχύσεων μόνο στους «ενεργούς» αγρότες; Αν ναι, για ποιό λόγο;

.....
.....

38. Πιστεύετε ότι ο παραπάνω ορισμός περιγράφει τον «ενεργό» αγρότη;

A. Ναι

B. Όχι

39. Εάν δεν συμφωνείτε με τον παραπάνω ορισμό,

A. ποιό είναι το ελάχιστο ποσοστό του χρόνου του που πρέπει να απασχολείται με τη γεωργία για να θεωρείται «ενεργός» αγρότης;

.....

B. ποιό είναι το ελάχιστο ποσοστό του εισοδήματός του που πρέπει να προέρχεται από τη γεωργία, για να θεωρείται «ενεργός» αγρότης;

.....

.....
40. Εάν υποτεθεί ότι η εφαρμογή της νέας πολιτικής σας οδηγήσει σε απώλεια μέρους των εισπράξεων που σήμερα εξασφαλίζετε από ενισχύσεις, σε ποιές ενέργειες θα προβαίνατε για να αντισταθμίσετε αυτή την απώλεια;
.....
.....
.....

41. Τί ποσοστό απώλειας γεωργικού εισοδήματος θα σας έκανε να σκεφτείτε οριστική εγκατάλειψη της γεωργικής δραστηριότητας;.....
.....

42. Εάν εγκαταλείπατε την γεωργική δραστηριότητα, τί προβλέπετε να συμβεί με την εκμετάλλευσή σας;
.....
.....

- 43.** Το εισόδημά σας από την γεωργία είναι:
- 1.** Μικρότερο από 4.000 ευρώ
  - 2.** 4.001 έως 8.000 ευρώ
  - 3.** 8.001 έως 12.000 ευρώ
  - 4.** 12.001 έως 16.000 ευρώ
  - 5.** 16.001 έως 20.000 ευρώ
  - 6.** Μεγαλύτερο από 20.000 ευρώ
  - 7.** Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

Ημερομηνία ..... 201...

Διάρκεια Συνέντευξης .....